

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar försvarsutskottet proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar jämte tillhörande motioner. De delar av propositionen som behandlar Försvarspolitikens avgränsning och roll i säkerhetspolitiken och säkerhetspolitikens mål m.m., jämte tillhörande motioner, behandlas i betänkande 1998/99:UFöU1 Sveriges säkerhetspolitik.

Nu gällande försvarsbeslut omfattar åren 1997–2001. Riksdagen har beslutat att s.k. *säkerhetspolitiska kontrollstationer* skall genomföras under försvarsbeslutsperioden. Kontrollstationerna skall bidra till en fortsatt politisk prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för totalförsvaret. Den nu aktuella kontrollstationen är den andra under den innevarande försvarsbeslutsperioden.

Utskottet delar regeringens bedömning att den för Sverige i grunden *positiva säkerhetspolitiska utvecklingen* under 1990-talet fortsätter. Ett invasionshot syftande till ockupation av Sverige ter sig inte möjligt under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har en grundläggande försvarsförmåga.

Utskottet anser att försvarsplaneringen inte som förr bör bindas till femårsperioder. Utskottet förordar därför att riksdagen godkänner regeringens förslag att *nästa försvarsbeslutsperiod* skall vara treårig och omfatta åren 2002–2004.

Utskottet anser liksom regeringen att av riksdagen beslutade ekonomiska ramar för de återstående åren i försvarsbeslutsperioden bör ligga fast. Det gynnsamma säkerhetspolitiska läget motiverar däremot att utgifterna för totalförsvarsändamål sänks från och med år 2002. Utskottsmajoriteten förordar därför att riksdagen godkänner regeringens förslag att den årliga *ramen för totalförsvarsändamål* sänks med 4 miljarder kronor under perioden 2002–2004. Vidare bör ett omställningsbidrag på 4 miljarder kronor anvisas för att underlätta hanteringen av vissa likviditetsproblem i närtid.

Utskottsmajoriteten föreslår också att riksdagen godkänner regeringens förslag om att den s.k. *teknikfaktorn* skall upphöra från och med år 2000. Teknikfaktorn har tidigare utgjort grund för en särskild omräkning av det militära materielanslaget för att kompensera en snabbare kostnadsutveckling i förhållande till andra varor.

Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna, Folkpartiet och Miljöpartiet de gröna reserverar sig mot utskottsmajoriteten i fråga om de ekonomiska riktlinjerna.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till regeringens syn på *försvarspolitikens inriktning*. Reducerade resurser i form av förband, beredskap m.m. bör avsättas för försvaret av Sverige mot väpnat angrepp. Relativt sett ökade resurser bör på sikt kunna avdelas för internationell verksamhet. Riksdagen föreslås godkänna denna inriktning samt besluta om totalförsvarets huvuduppgifter. Moderata samlingspartiet föreslår en delvis annan inriktning.

Utskottet kan vidare ansluta sig till vad regeringen i propositionen anfört om *anpassningsprincipen* och om vad som krävs för att totalförsvaret skall kunna ha en reell anpassningsförmåga. Utskottsmajoriteten förordar att riksdagen godkänner regeringens förslag till fortsatt utveckling av förmågan till anpassning.

Moderata samlingspartiet reserverar sig häremot.

Regeringen ger i propositionen förslag till nya formuleringar av s.k. *operativa förmågor* för det militära försvaret samt till *utvecklingen av Försvarsmaktens krigsorganisation*. Den förändrade inriktningen innebär bl.a. att Försvarsmakten skall utvecklas mot en kärna av högt prioriterade krigsförband, en s.k. insatsorganisation, samt ett territorialförsvar. Framtida personalförsörjning och materielanskaffning anpassas till de reducerade behoven. Utskottsmajoriteten förordar att riksdagen godkänner vad regeringen föreslagit.

Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet de gröna framför reservationsvis andra förslag.

Utskottet ansluter sig till regeringens förslag till *övergripande mål för det civila försvaret* och föreslår att riksdagen godkänner detta mål.

Kristdemokraterna framför i en reservation vissa förslag som rör det civila försvaret.

Härutöver behandlar utskottet ett antal motionsyrkanden med anknytning till bl.a. det militära försvarets materielförsörjning, personalfrågor och utvecklingen av ledningssystem för totalförsvaret. Utskottet föreslår att samtliga yrkanden avslås av riksdagen.

Propositionen

Regeringen yrkar i proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar :

1. att riksdagen godkänner regeringens förslag att nästa försvarsbeslutsperiod skall omfatta åren 2002–2004 (avsnitt 3.2),
3. att riksdagen godkänner regeringens förslag till försvarspolitikens inriktning (avsnitt 5.3),
4. att riksdagen godkänner regeringens förslag i fråga om fortsatt utveckling av förmågan till anpassning (avsnitt 5.4.2),

5. att riksdagen godkänner regeringens förslag beträffande inriktning i fråga om den ekonomiska ramen och inriktning i fråga om omställningsbidrag (avsnitt 6.3),
6. att riksdagen godkänner regeringens förslag att den särskilda uppräkningsen av anslaget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra från och med år 2000 (avsnitt 6.3),
7. att riksdagen godkänner regeringens förslag i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret (avsnitt 7.1),
8. att riksdagen godkänner regeringens förslag till utveckling av Försvarsmaktens krigsorganisation (avsnitt 7.2),
9. att riksdagen godkänner regeringens förslag till övergripande mål för det civila försvaret (avsnitt 9.1).

Motionerna

Motioner med anledning av proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar

1998/99:Fö5 av Elizabeth Nyström och Lars Björkman (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att starta utbildning av miljösoldater lämpade för insatser nationellt och internationellt,
2. att riksdagen, vid bifall till yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utbildningen av miljösoldater förläggs till Borås och det nedlagda regementet I 15.

1998/99:Fö6 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk 1 i propositionen) att nästa försvarsbeslutsperiod skall omfatta åren 2002–2004 i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att nästa försvarsbeslutsperiod skall omfatta åren 2001–2003,
4. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 3) till försvarspolitikens inriktning i enlighet med vad som anförts i motionen,
5. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 4) i fråga om fortsatt utveckling av förmågan till anpassning i enlighet med vad som anförts i motionen,
6. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 5) i fråga om den ekonomiska ramen och inriktningen i fråga om omställningsbidrag i enlighet med vad som anförts i motionen,
7. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 6) att den särskilda uppräkningsen av anslaget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra fr.o.m. år 2000 i enlighet med vad som anförts i motionen,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om anpassning,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Försvarspolitikens inriktning och krigsorganisationens utveckling,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utvärdering av MAL-reformens effekter och en fördjupad analys av hur kostnadsutvecklingen för försvarsmateriel skall hanteras i framtiden som underlag inför kommande försvarsbeslut,

12. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 7) i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret i enlighet med vad som anförts i motionen,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nytt underlag avseende operativa förmågor,

14. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 8) till utveckling av Försvarsmaktens krigsorganisation i enlighet med vad som anförts i motionen,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att återkomma till riksdagen med förslag om eventuell vakantsättning av förband,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en samlad översyn av totalförsvarets personalförsörjning i form av en parlamentarisk utredning,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avbrytande av planerad utbildning av civila beredskapsmän,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av antalet civilpliktiga som grundutbildas,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en samlad översyn av kompetens avseende forskning och utveckling, anskaffning och produktion av försvarsmateriel,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att klarhet måste skapas i de åtgärder som bör vidtas för att få en godtagbar säkerhet i telekommunikationssystemen,

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en samlad översyn av totalförsvarets ledningsfunktion i form av en parlamentarisk utredning,

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Försvarsmaktens ledningssystem ORION.

1998/99:Fö7 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarets ekonomi under perioden 2002–2004,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktning av Försvarsmakten,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarets materielförsörjning,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarets personalförsörjning,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om dimensioneringen av den militära pliktutbildningen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att avveckla försöksverksamheten med korttidsutbildning av värnpliktiga,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om informationskrigföring.

1998/99:Fö8 av Berit Jóhannesson m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att i försvarsbudgeten öka anslaget till minröjning från nuvarande 70 miljoner kronor per år till 200 miljoner kronor per år,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att omvandla militär produktion till civil,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsindustrins lokalisering,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att JAS-projektet omvärderas och anpassas till den säkerhetspolitiska, ekonomiska och politiska verklighet vi lever i i dag,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av att totalförsvarsplikten upprätthålls,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att miljöbrigader snarast skall byggas upp och organiseras i Borås och att ytterligare utbyggnad och organisering av miljöbrigader kan bli aktuell när en utvärdering av denna första brigad ägt rum,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samarbete mellan högskolor och institutioner för att stärka kunskapen bland de värnpliktiga när det gäller säkerhetspolitiska och internationella frågor,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de värnpliktiga i så stor utsträckning som möjligt skall kunna göra sin värnplikt nära hemorten.

1998/99:Fö9 av Åke Carnerö m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att sjukhusförband bör utrustas med splitterskyddade transportfordon,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om resurser till Försvarets sjukvårdscentrum,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det bör skapas en tydlig och fast struktur med öronmärkta pengar för hur svenska internationella insatser skall finansieras,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om balanserade förband när det gäller vapenverkan, skydd, underrättelseförmåga, ledning samt taktisk och operativ rörlighet,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen skall redovisa vilken beredskapsnivå som krävs för att på ett trovärdigt sätt kunna hävda Sveriges nationella integritet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen skall informera riksdagen om de beredskapssänkningar och vakansättningar av förband som planeras,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att definitionen av förmågan att hävda svensk territoriell integritet bör ha följande lydelse: ”- - alltid kunna upptäcka och ingripa mot varje

form av kränkning av territoriet. Förmågan skall, särskilt i Östersjöområdet, snabbt kunna ökas i anslutning till akuta kriser”,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den marina förbandsvolymen och beredskapen skall upprätthållas på en nivå som säkerställer samtidiga insatser i Östersjön och Västerhavet med ytstridsfartyg, ubåtar och minröjningsfartyg,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kvalitativ förnyelse av de marina förbanden måste säkerställas,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om hemvärnets framtida möjligheter att agera i freds- och beredskapssituationer,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det kommande förslaget till grundorganisation bör redovisa en jämförelse mellan de totala kostnaderna för nuvarande organisation respektive föreslagen organisation,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att riksdagen årligen i samband med budgetpropositionen bör få en särskild skrivelse om anpassning,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av en grundläggande och kontinuerlig verksamhet,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett tillräckligt skydd för telekommunikation vid ett väpnat angrepp,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bevakning och skydd av elförsörjningen,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en grundläggande analys av de nya hotens konsekvenser för civilbefolkningen,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om obeväpnade insatsenheter,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att reformera pliktsystemet,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om frivilligorganisationernas medverkan i det fredstida samhället,

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om totalförsvarets ekonomi,

23. att riksdagen avslår regeringens förslag till ekonomisk ram för utgiftsområde 6 Totalförsvaret,

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om teknikfaktorn,

25. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en granskning av anslagsförordningens köpkraftseffekter,

26. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen snarast måste ge långsiktiga och säkra besked om den framtida försvarsindustriella policyn,

27. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt utveckling och anskaffning av robotsystem 23 BAMSE,

28. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inhemsk ubåtskompetens,

30. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en översyn av ledningssystemet med parlamentarisk insyn snabbt bör genomföras,

31. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en noggrann översyn av samhällets informationsberedskap.

1998/99:Fö10 av Kjell Eldensjö (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett statligt försöksuppdrag i utbildning av miljösoldater i Borås.

1998/99:Fö11 av Mariann Ytterberg och Barbro Hietala Nordlund (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av lagstiftningen om värnpliktsvägran,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nuvarande rättstillämpning i fråga om värnpliktsvägran.

1998/99:Fö12 av Krister Örnfjäder (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pliktjänstgöring.

1998/99:Fö13 av Sonja Fransson och Arne Kjörnsberg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda möjligheterna att utnyttja Räddningsverkets och Försvarsmaktens sammantagna resurser för insatser vid kriser och miljökatastrofer.

1998/99:Fö14 av Lars Ångström m.fl. (mp, m, v, kd, c, fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen bör öronmärka exempelvis 200 miljoner kronor om året av Försvarsmaktens budget till minröjningsverksamhet, alternativt mer i detalj reglera vad Försvarsmakten skall göra för att utöka den svenska minröjningskapaciteten,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att Statens räddningsverk ges stöd i sin strävan att bli en betydande svensk minröjningsaktör.

1998/99:Fö15 av Lars Ångström m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utgiftsminskningarna och att ett rimligt första steg skall vara en minskning på 17 miljarder kronor,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en insatsstyrka för nationella och internationella miljökatastrofer,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det är bättre att avveckla den verksamhet som inte längre behövs och gå in med statliga arbetsmarknadspolitiska insatser till orter som drabbas,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sveriges förmåga att bidra med sjukvårdskompetens bör ökas,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de fältsjukhus som nu står outnyttjade i lager bör komma till användning,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Försvarsmakten inom given ekonomisk ram om så är nödvändigt skall omfördela medel för att säkra svenskt bidrag till sjukvårdskompetens i internationella insatser samt för att säkerställa att redan befintlig utrustning kommer till praktisk användning.

1998/99:Fö16 av Barbro Hietala Nordlund m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att behålla ett folkförankrat försvar.

Motioner från den allmänna motionstiden 1999

1998/99:Fö317 av Henrik Landerholm m.fl. (m) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillämpningen av teknikfaktorn i Försvarsmaktens planering 2000 och 2001.

1998/99:Fö402 av Rolf Kenneryd (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om helhetssyn på det civila försvarets tre uppgifter,

2. att riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till tydligare mål för funktionerna inom det civila försvaret i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

Ärendets beredning i utskottet

Nu gällande försvarsbeslut som omfattar åren 1997–2001 uppdelades i två etapper. Den första etappen beslutade riksdagen om hösten 1995 (prop. 1995/96:12, bet. 1995/96:UFöU1, rskr. 1995/96:44, bet. 1995/96:FöU1, rskr. 1995/96:45 och 46). Den omfattade statsmakternas ställningstaganden till säkerhets- och försvarspolitik, övergripande mål och uppgifter för totalförsvaret, övergripande principiella frågor om totalförsvarets utformning och struktur samt ekonomin.

Den andra etappen beslutade riksdagen om hösten 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:UFöU1, rskr. 1996/97:36, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109). Den omfattade statsmakternas ställningstagande till den närmare inriktningen för det militära försvarets krigsorganisation, det militära försvarets grundorganisation i fred samt den närmare inriktningen av det civila försvarets verksamhet i krig och fred.

I den första etappen beslutade riksdagen att säkerhetspolitiska kontrollstationer skulle genomföras under försvarsbeslutsperioden. Kontrollstationer skall enligt försvarsbeslutet bidra till att det sker en fortlöpande politisk prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för totalför-

svarets beredskap, omfattning, utveckling och förnyelse. En kontrollstation genomfördes i samband med försvarsbeslutets andra etapp medan ytterligare en kontrollstation planerades till år 1998. Dock beslutade riksdagen på regeringens förslag under våren 1998 att senarelägga den till år 1999 (prop. 1997/98:83, bet. 1997/98:FöU10, rskr. 1997/98:269).

Underlagsarbetet inför kontrollstationen har nu genomförts och regeringens överväganden samt förslag framgår av propositionen *1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar*.

Propositionen remitterades i sin helhet till försvarsutskottet. Utrikes- och försvarsutskotten har därefter – med stöd av riksdagsordningens 4 kap. 8 § – gemensamt beslutat att bereda propositionens förslag till säkerhetspolitikens mål m.m., jämte tillhörande motioner, i ett *sammansatt utrikes- och försvarsutskott (UFöU)*. Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottets överväganden och förslag med anledning av propositionen och motionerna redovisas i betänkande *1998/99:UFöU1 Sveriges säkerhetspolitik*.

I detta avsnitt behandlas propositionens avsnitt 3.2 *Den fortsatta försvarspolitiska processen* samt motion Fö6 yrkandena 1 och 2.

Regeringen

Regeringen *föreslår* att nästa försvarsbeslutsperiod skall omfatta åren 2002–2004.

Regeringen *bedömer* att den säkerhetspolitiska utvecklingen även i framtiden kommer att förändras i sådan omfattning och i sådan takt att den svenska försvars- och säkerhetspolitiska inriktningen behöver prövas oftare än som nu genom femåriga försvarsbeslut.

Regeringen anser därför att nästa försvarsbeslutsperiod bör vara tre år, vilket möjliggör en tätare omprövning än hittills med ett bibehållet långsiktigt perspektiv. Försvarsbeslutet år 2001 bör därför omfatta en inriktning av verksamheten för treårsperioden.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår regeringen att nästa försvarsbeslut skall avse perioden 2002–2004 och fattas i etapper, med början i och med denna kontrollstationsproposition. Nödvändiga omställningsåtgärder bör genomföras så snart som möjligt redan under innevarande beslutsperiod.

Beträffande säkerhetspolitikens mål, vissa övergripande frågor avseende försvarspolitikens inriktning och ekonomin lämnar regeringen förslag redan i denna proposition.

Regeringen avser att på grundval av den nu föreliggande kontrollstationspropositionen och riksdagens kommande ställningstaganden till den ta fram ett fördjupat underlag så att ytterligare en proposition om försvarspolitikens inriktning kan lämnas till riksdagen hösten 1999. Därmed kan riksdagen ta ställning till flertalet av huvudfrågorna i försvarsbeslutet avseende åren 2002–2004.

Denna etapp i nästa försvarsbeslut bör enligt regeringens mening bl.a. behandla

- vilken operativ förmåga som Sverige i olika tidsperspektiv bör kunna utöva med totalförsvarsresurser både nationellt och internationellt,
- den militära insats- och grundorganisationens och övriga totalförsvarsresursers utveckling till och med år 2004.

Under år 2000 kan kompletterande beslut behöva fattas av riksdagen i vissa återstående större frågor, t.ex. avseende pliktsystemets tillämpning, det samlade systemet för personalförsörjning och inriktningen av materieförsörjningen. Resterande ställningstaganden i försvarsbeslutet avseende åren 2002–2004 bör göras av riksdagen hösten 2001.

Den parlamentariskt sammansatta Försvarsberedningen bör även i fortsättningen svara för samråd mellan regeringen och riksdagspartierna om den långsiktiga inriktningen av försvars- och säkerhetspolitiken. Försvarsbered-

ningen bör vidare följa den säkerhetspolitiska utvecklingen i omvärlden och inför regeringens förslag till riksdagen i viktigare långsiktiga försvars- och säkerhetspolitiska frågor redovisa sin syn på dessa. Till de rapporter som Försvarsberedningen lämnar skall ledamöterna ha möjlighet att foga eventuella avvikande meningar.

Motionen

Moderata samlingspartiet föreslår i *Fö6 (m parti) yrkande 1*, att regeringens förslag om att nästa försvarsbeslutsperiod skall omfatta åren 2002–2004 bör avslås. Nästa försvarsbeslutsperiod bör i stället omfatta åren 2001–2003 (yrkande 2). Kommande försvarsbeslutsperiod bör delas upp i en kortsiktig och en långsiktig del. Den ena delen är beslutet om beredskap, uppgifter och förmågor i den befintliga organisationen som bör omfatta de närmaste tre åren. Den andra delen är beslut som omfattar kommande investeringar och andra långsiktiga bindningar sett i ett tioårsperspektiv. Nästa försvarsbeslutsperiod bör sålunda omfatta verksamheten under åren 2001–2003 samt beslut om de långsiktiga bindningarna i ett tioårsperspektiv.

Motionärerna konstaterar att regeringen anser att den nuvarande försvarsberedningen bör leva vidare. Den nuvarande ordningen med en tjänstemanna-ledd försvarsberedning bör ersättas av en parlamentariskt ledd kommitté. Det är viktigt att Försvarsmakten kommer in tidigt i processen.

Utskottet

Regeringen föreslår att nästa försvarsbeslutsperiod bör bestämmas till åren 2002–2004. Moderata samlingspartiet föreslår att kommande försvarsbeslutsperiod bör delas in i en kortsiktig och en långsiktig del, samt att nästa försvarsbeslutsperiod bör omfatta åren 2001–2003.

Utskottet vill peka på att genom etappindelningen av det *nu gällande* försvarsbeslutet (åren 1997–2001) och systemet med kontrollstationer har steg redan tagits mot en flexiblare rytm i försvarsplaneringen än vad som tidigare gällt. Olika försvarspolitiska beslut får – som motionärerna påpekar – konsekvenser i olika tidsmässiga perspektiv. Ett system med kortare försvarsbeslutsperioder och återkommande säkerhets- och försvarspolitiska kontrollstationer bidrar till en fortlöpande politisk prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för totalförsvarets beredskap, omfattning, utveckling och förnyelse. Därmed skapas det således förutsättningar för att efterhand besluta om ny inriktning av försvarspolitiken, om detta anses motiverat.

Regeringen redovisar i propositionen ett antal viktiga principfrågor som regeringen avser att förelägga riksdagen under hösten 1999, men även under de kommande åren. Enligt utskottets bedömning kommer därmed ett antal försvarspolitiskt viktiga beslut att – vid sidan av den årliga budgetregleringen – fattas successivt under de närmaste åren. Vissa av dessa beslut kommer med nödvändighet att bli avsevärt mer långsiktiga till sin karaktär än andra. Försvarsplaneringen utvecklas sålunda mot att vara mindre bunden till

femårsperioder. Det hade varit en fördel om regeringen i propositionen redovisat vilken grad av långsiktig bindning som de kommande försvarspolitiska besluten för med sig för den framtida försvarsplaneringen. Utskottet räknar med att regeringen under hösten 1999 redovisar en plan över vilka förslag till försvarspolitiska beslut som avses att föreläggas riksdagen och deras långsiktiga innebörd. Därmed torde motionärernas önskemål om en flexiblare försvarsplanering och beslut med konsekvenser i olika tidsperspektiv, i allt väsentligt komma att tillgodoses.

Utskottet anser i likhet med regeringen att nästa försvarsbeslutsperiod bör omfatta åren 2002–2004. *Partimotion Fö6 (m) yrkandena 1 och 2* bör sålunda inte bifallas av riksdagen.

I detta avsnitt behandlas regeringens förslag i fråga om den ekonomiska ramen och inriktningen i fråga om omställningsbidrag (avsnitt 6.3) och att den särskilda uppräkningsbidraget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra från år 2000 (avsnitt 6.3) samt motionerna 1998/99:Fö317 yrkande 4, Fö6 yrkandena 6, 7 och 11, motion Fö7 yrkande 4, Fö9 yrkandena 3 och 22–25 samt Fö15 yrkande 1.

Regeringen

Regeringen föreslår att ett omställningsbidrag anslås med 3 miljarder kronor år 2002 och med 1 miljard kronor år 2003.

Inriktningen är vidare att den ekonomiska ramen för utgiftsområde 6 Totalförsvaret för varje år under perioden 2002–2004 skall vara 4 miljarder kronor mindre än den ram för 2001 som godkändes av riksdagen våren 1998, exklusive den materielförskjutning som riksdagen beslutade om våren 1996.

Den särskilda uppräkningsbidraget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra från och med år 2000.

Regeringen föreslår riksdagen

- dels att den godkänner regeringens förslag beträffande inriktningen i fråga om den ekonomiska ramen och inriktningen i fråga om omställningsbidrag (hemställan nr 5),
- dels att den godkänner regeringens förslag att den särskilda uppräkningsbidraget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra från och med år 2000 (hemställan nr 6).

Ekonomiska ramar och omställningsbidrag

Regeringen anser att de *ekonomiska ramar för åren 2000 och 2001 för totalförsvaret* som riksdagen beslutade om våren 1998 skall vara oförändrade samt att Försvarsmaktens anslag vid utgången av år 2001 inte skall ha någon kvarstående belastning i form av utnyttjad anslagskredit.

Det är viktigt att åtgärder börjar vidtas redan under år 1999 för att anpassa Försvarsmaktens krigs- och grundorganisation till den framtida strukturen. Vikten av detta understryks även av att det tar viss tid innan beslut om förändringar i organisationen får fullt verksamhetsmässigt och ekonomiskt genomslag.

Den omstruktureringsprocess som kommer att påbörjas under år 1999 medger att den ekonomiska ramen för totalförsvaret kan minskas. Regeringen anser att inriktningen skall vara den att den ekonomiska ramen för totalförsvaret för varje år under perioden 2002–2004 skall vara 4 miljarder kronor mindre än den ekonomiska ramen för år 2001, som riksdagen godkände våren 1998, exklusive den materielförskjutning som riksdagen beslutade för totalförsvaret med anledning av den ekonomiska vårpropositionen budgetåret 1995/96 (prop. 1995/96:150, bet. 1995/96:FiU10, rskr. 1995/96:304). Förskjutningen innebär att Försvarsmaktens anslag minskades med 2 miljarder kronor år

1998. Detta belopp kommer enligt beslutet att återläggas under åren 2000 och 2001.

Regeringen anser att *ett omställningsbidrag erfordras*. Omställningsbidraget får användas för kostnader som hänger samman med de strukturförändringar inom Försvarsmaktens krigs- och grundorganisation som påbörjas och genomförs under innevarande försvarsbeslutsperiod samt för de förskjutningar av materielleveranser som genomförs för att lösa resursproblem före år 2002.

Regeringen bedömer att *åtgärder bör vidtas redan fr.o.m. innevarande år* dels för att möjliggöra en minskning av den ekonomiska ramen under nästa försvarsbeslutsperiod, dels för att kunna hantera problemen under innevarande försvarsbeslutsperiod, vilka har medfört att den planerade verksamheten inte ryms inom de av riksdagen och regeringen beslutade ekonomiska ramarna. Utrymme behöver skapas för teknisk utveckling och för de angelägna materielprojekt som för närvarande inte inryms i planeringen.

Regeringskansliet har under januari månad 1999 påbörjat ett arbete som syftar till att inventera möjliga besparings- och rationaliseringsåtgärder redan under innevarande år. Avsikten med inventeringen är att undersöka möjligheterna till att skapa ekonomiskt utrymme för att på kort sikt kunna genomföra viktiga och tidskritiska materielprojekt.

För att hantera *problemen under innevarande försvarsbeslutsperiod* anser regeringen att minst 1 miljard kronor kan frigöras genom främst minskade värnplikts- och civilpliktsvolymerna under åren 2000 och 2001 samt minskningar inom Försvarsmaktens krigs- och grundorganisation. Vidare bör förhandlingar inledas med berörd industri om förskjutningar av materielleveranser i syfte att kunna frigöra medel till angelägna utvecklingsprojekt. Även andra besparingsåtgärder bör prövas.

Teknikfaktorn

Teknikfaktorn, som är en särskild omräkningsfaktor om 1,5 % utöver den gängse pris- och löneomräkningen på materielandelen av Försvarsmaktens anslag (försvarsprisindex), infördes genom 1992 års försvarsbeslut. Enligt 1992 års försvarsbeslutsproposition visade erfarenheterna att den tekniska utvecklingen för försvarsmateriel medförde ökade utgifter i förhållande till det som var känt vid beställningstillfället. För att säkerställa att planerad materielanskaffning skulle kunna genomföras beslutade riksdagen på regeringens förslag att Försvarsmaktens anslag för materiel skulle räknas upp med teknikfaktorn.

I 1996 års totalförsvarsbeslut angavs att regeringen avsåg att ta upp systemet med teknikfaktorn till omprövning i anslutning till den säkerhetspolitiska kontrollstationen år 1998. Kontrollstationen flyttades sedermera till år 1999 (prop. 1997/98:84, bet. 1997/98:FöU11, rskr. 1997/98:268).

Regeringen gav den 22 december 1998 Riksrevisionsverket i uppdrag att granska vilken påverkan den tekniska utvecklingen haft på kostnadsutvecklingen när det gäller försvarsmateriel. Syftet med uppdraget var att erhålla ytterligare underlag inför regeringens omprövning av teknikfaktorn. Försva-

rets materielverk bistod Riksrevisionsverket i arbetet. Uppdraget redovisades den 10 februari 1999.

Riksrevisionsverket föreslår att priskompensationssystemet med generell teknikfaktoruppräknning efter noggrann prövning bör ses över och eventuellt ersättas med ett system där kompensation lämnas när det är motiverat av teknikutvecklingen.

Regeringen anser för sin del att den årliga uppräknningen med teknikfaktorn om 1,5 % av Försvarsmaktens materielanslag skall avskaffas från och med år 2000. Regeringen finner att motiv saknas för en generell kostnadsuppräknning av Försvarsmaktens materielanslag utöver försvarsprisindex. Regeringen anser att utrymmet för teknisk förnyelse bör skapas genom att reservera medel inom fastställda ekonomiska ramar.

Anslagsförordningen

Regeringens och riksdagens uppfattning har varit att övergången till full tillämpning av anslagsförordningen (1996:1189) skall vara verksamhetsneutral och statsfinansiellt neutral.

Ominriktningen av Försvarsmakten innebär att materielanskaffningen anpassas till den nya organisationens behov. Regeringen anser att eventuella konsekvenser av anslagsförordningen därmed inte är möjliga att urskilja och följa upp. Regeringen avser därför inte att ytterligare följa upp konsekvenserna av anslagsförordningen utan anser att dessa tas om hand genom det föreslagna omställningsbidraget.

Motionerna

Moderata samlingspartiet påpekar i *motion 1998/99:Fö317 yrkande 4 (m kommitté)* att det i 1996 års försvarsbeslut anges att tillämpningen av den s.k. teknikfaktorn skulle omprövas i anslutning till den aviserade kontrollstationen 1998, vilken senare flyttades till år 1999. Teknikfaktorn bör enligt motionärernas mening ligga till grund för Försvarsmaktens planering även för år 2000 och 2001.

Moderata samlingspartiet föreslår i *motion Fö6 (m parti)* att regeringens förslag om den ekonomiska ramen och inriktningen av omställningsbidraget bör avslås (*yrkande 6*). Vidare bör förslaget att från och med år 2000 avskaffa den särskilda uppräknningen av anslaget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn avslås av riksdagen (*yrkande 7*).

Ambitionen att dra ned försvarsanslagen med 4 miljarder kronor årligen, motsvaras inte av något försök till beskrivning av ambitionerna vad gäller försvarets storlek och styrka. Moderata samlingspartiet anser att i stället för att vara resultatet av en rationell analys förvandlades försvaret genom uppgörelsen mellan regeringen och Centerpartiet till en restpost i en renodlad ekonomisk kalkyl. Enligt motionärerna saknas det närmare 2,5 miljarder kronor för att betala gjorda åtaganden. Regeringen har angivit att verksamheten under åren 1999–2001 skall hanteras med hjälp av extraordinära budgettekniska åtgärder. Moderata samlingspartiet ifrågasätter om denna korthuslik-

nande konstruktion av åtgärder står i samklang med riksdagens intentioner i den nya budgetlagen.

Moderata samlingspartiet anser att utgångspunkterna för Försvarsmaktens planering bör vara en oförändrad ekonomisk ram, en full kompensation för effekterna av likviditetsindragningen genom tillämpningen av anslagsförordningen samt en fortsatt kompensation för teknisk fördyring ("teknikfaktor").

Motionärerna pekar på att den s.k. MAL-reformen nu har verkat ett antal år. Därför är det angeläget att statens avkastningskrav på fastighetsförvaltningen ses över. En utvärdering av dess effekter bör göras, såväl vad gäller kostnader som intäkter. Vidare bör en fördjupad analys ske av hur kostnadsutvecklingen för försvarsmateriel skall hanteras i framtiden (*yrkande 11*).

Kristdemokraterna konstaterar i *motion Fö9 (kd kommitté)* att regeringens förslag innebär nedskärningar med totalt cirka 16 miljarder kronor under perioden 2002–2004. Teknikfaktorerna framtida utformning borde först ha klargjorts innan en ekonomisk ram för totalförsvaret fastställdes. Kristdemokraterna anser att det är nödvändigt att konsekvenserna för krigs- och grundorganisationen under den kommande perioden klargörs i samband med att ramarna fastställs. Regeringens förslag bör avslås (*yrkande 23*) och regeringen bör återkomma med förslag som innefattar både ekonomiska ramar och organisation av försvaret (*yrkande 22*).

En viktig förutsättning för kontinuerlig materiell förnyelse av krigsorganisationen är att anslagen anpassas till de verkliga kostnadsförändringarna. Regeringen bör återkomma med en precisering av hur teknisk och materiell förnyelse skall säkerställas (*yrkande 24*).

För att bringa klarhet i de akuta försvarsekonomiska problemen vidhåller Kristdemokraterna sin uppfattning att anslagsförordningens köpkraftseffekter snarast bör granskas. Denna granskning bör fungera som underlag när regeringen återkommer till riksdagen med förslag till ekonomisk ram och grund- och krigsorganisation (*yrkande 25*).

Efterfrågan på bidrag till internationella insatser varierar. Förutsättningarna för att i ökad utsträckning kunna avge avsiktsförklaringar för att delta i fredsfrämjande insatser är att ekonomiska resurser finns avsatta och kan användas över flera budgetår. Därmed skapas en politisk handlingsfrihet och en bättre försvarsplanering. Det bör därför skapas en fast och tydlig struktur med öronmärkta medel för hur internationella insatser skall finansieras (*yrkande 3*).

Miljöpartiet de gröna anser i *motion Fö15 (mp kommitté)* att de av regeringen föreslagna utgiftsminskningarna på 10 %, 12 miljarder kronor, bör ses som ett blygsamt första steg. Ett mer rimligt första steg hade enligt Miljöpartiet varit en minskning på 17 miljarder kronor (*yrkande 1*).

Folkpartiet liberalerna anser i *motion Fö7 (fp parti)* att det inte finns anledning för försvaret att utesluta ramsänkningar från och med år 2002. Sådana är enligt Folkpartiet liberalerna tvärtom önskvärda, sett i ett statsfinansiellt perspektiv. Därför kan Folkpartiet i princip ställa sig bakom en ramminskning med 4 miljarder kronor per år under perioden 2002–2004. Detta förutsätter emellertid en inriktning som ger utrymme för bl.a. erforderlig teknisk

förnyelse. För att ge försvaret förutsättningar för en sådan omställning bör försvaret tillförsäkras ett omställningsbidrag på totalt 7 miljarder kronor. 5 miljarder kronor för år 2002 och 2 miljarder kronor för år 2003 (*yrkande 4*).

Utskottet

Ekonomiska ramar och omställningsbidrag

Regeringen anser att de ekonomiska ramarna för totalförsvaret, som riksdagen våren 1998 beslutade om för åren 2000 och 2001, skall vara oförändrade samt att Försvarmaktens anslag vid utgången av år 2001 inte skall ha någon kvarstående belastning i form av utnyttjad anslagskredit. Tiden därefter skall den ekonomiska ramen för varje år under perioden 2002–2004 vara 4 miljarder kronor mindre än den ekonomiska ramen för år 2001 som riksdagen godkände våren 1998, exklusive den materielförskjutning som riksdagen beslutade för totalförsvaret med anledning av den ekonomiska vårpropositionen budgetåret 1995/96. Regeringen föreslår vidare att ett omställningsbidrag anslås med 3 miljarder kronor år 2002 och med 1 miljard kronor år 2003. Omställningsbidraget får användas för kostnader som hänger samman med de strukturförändringar inom Försvarmaktens krigs- och grundorganisation som påbörjas och genomförs under innevarande försvarsbeslutsperiod samt för de förskjutningar av materielleveranser som genomförs för att lösa resursproblem före år 2002.

Moderata samlingspartiet föreslår i *partimotion Fö6 yrkande 6* att förslaget om den ekonomiska ramen och inriktningen av omställningsbidraget bör avslås. Ambitionen att dra ned försvarsanslagen med 4 miljarder kronor årligen, motsvaras inte av något försök till beskrivning av ambitionerna vad gäller försvarets storlek och styrka. Utgångspunkterna för Försvarmaktens planering bör vara en oförändrad ekonomisk ram, en full kompensation för effekterna av likviditetsindragningen genom tillämpningen av anslagsförordningen.

Kristdemokraterna konstaterar i *kommittémotion Fö9 (kd)* att förslaget innebär nedskärningar med ca 16 miljarder under perioden 2002–2004. Det är nödvändigt att konsekvenserna under den kommande perioden klargörs i samband med att ramarna fastställs. Regeringens förslag bör avslås (*yrkande 23*) och regeringen bör återkomma med förslag som innefattar *både* ekonomiska ramar *och* organisation av försvaret (*yrkande 22*). Efterfrågan på bidrag till internationella insatser varierar. Förutsättningarna för att i ökad utsträckning kunna avge avsiktsförklaringar för att delta i fredsfrämjande insatser är att ekonomiska resurser finns avsatta och kan användas över flera budgetår. Det bör därför skapas en fast och tydlig struktur med öronmärkta medel för hur internationella insatser skall finansieras (*yrkande 3*).

Miljöpartiet de gröna anser i *kommittémotion Fö15 (yrkande 1)* att ett mer rimligt första steg hade varit en minskning med 17 miljarder kronor under perioden.

Folkpartiet liberalerna kan i *partimotion Fö7 (yrkande 4)* i princip ställa sig bakom en ramminskning med 4 miljarder kronor per år under perioden

2002–2004. För att ge försvaret förutsättningar för en omställning bör försvaret tillförsäkras ett omställningsbidrag på totalt 7 miljarder kronor.

Utskottet delar regeringens uppfattning att de ekonomiska ramar som riksdagen preliminärt lagt fast för de återstående åren i den nu gällande försvarsbeslutsperioden, bör ligga till grund för den fortsatta försvarsplaneringen. En närmare bedömning av Sveriges säkerhetspolitiska läge redovisas i det sammansatta utrikes- och försvarsutskottets betänkande 1998/99:UFöU1 *Sveriges säkerhetspolitik*. Utskottet anser att det i grunden gynnsamma säkerhetspolitiska läget för Sverige motiverar en substansiell sänkning av utgifterna för totalförsvarsändamål från år 2002. Utskottet kan därför ställa sig bakom förslaget att inriktningen bör vara att ramen för totalförsvarsutgifterna under perioden 2002–2004 skall vara 4 miljarder kronor lägre varje år jämfört med tidigare. Hur dessa utgifter närmare skall fördelas – t.ex. mellan militärt respektive civilt försvar – kommer att övervägas i den fortsatta planerings- och avvägningsprocessen.

När det gäller frågan om budgetering av medel för utlandsstyrkans verksamhet, vilken aktualiseras i Fö9 yrkande 3, har utskottet vid flera tillfällen (1996/97:FöU4y och 1997/98:FöU1y) berört denna. Utskottet anser det inte lämpligt att t.ex. i förväg avsätta reserver i statsbudgeten för att kunna finansiera snabbt beslutade fredsfrämjande insatser. Utskottet anser – i likhet med tidigare – att om behov uppkommer av Sveriges medverkan i fredsfrämjande insatser av större omfattning än som ryms inom ramen för de anslagsmedel som anvisats för sådana ändamål, bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till lämplig finansiering. Det är dock angeläget att undvika omavvägningar inom utgiftsområdet under pågående budget- och verksamhetsår. *Motion Fö9 (kd) yrkande 3* bör inte föranleda något uttalande från riksdagens sida.

Den hittills tillämpade försvarsplaneringen medför långsiktiga ekonomiska åtaganden, t.ex. för personal och beställd försvarsmateriel. Förutsättningarna för att åstadkomma snabba kostnadsbesparingar är begränsade. Dessutom behöver de närtidsproblem och obalanser som uppkommit för Försvarsmakten hanteras. Ett omställningsbidrag av den omfattning som regeringen föreslår behövs därför. Regeringen redovisar därutöver ett antal åtgärder som kommer att vidtas under de närmaste åren för att minska utgiftstrycket för Försvarsmakten. Genom att bl.a. reducera värnplikts- och civilpliktsvolymer, senarelägga materielleveranser m.m. samt genom att anvisa ett omställningsbidrag om 4 miljarder kronor bör likviditetsproblemen i närtid i huvudsak kunna bemästras.

Teknikfaktorn

Regeringen anser för sin del att den årliga uppräknings med teknikfaktorn om 1,5 % av Försvarsmaktens materielanslag skall avskaffas från och med år 2000. Regeringen finner att motiv saknas för en generell kostnadsuppräkning av Försvarsmaktens materielanslag utöver försvarsprisindex.

Moderata samlingspartiet anser i *motion 1998/99:Fö317 yrkande 4* att teknikfaktorn bör ligga till grund för Försvarsmaktens planering även för år

2000 och 2001. I *partimotion Fö6 (m)* (yrkande 7) begärs att regeringens förslag att avskaffa den särskilda uppräknings av anslaget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn bör avslås av riksdagen. En fortsatt kompensation för teknisk fördyring behövs.

Enligt Kristdemokraternas *kommittémotion Fö9 (kd)* borde teknikfaktorns framtida utformning först ha klargjorts innan en ekonomisk ram för totalförsvaret fastställdes. En viktig förutsättning för kontinuerlig materiell förnyelse av krigsorganisationen är att anslagen anpassas till de verkliga kostnadsförändringarna. Regeringen bör återkomma med en precisering av hur teknisk och materiell förnyelse skall säkerställas (yrkande 24).

Utskottet erinrar om att riksdagen i 1996 års försvarsbeslut beslutade att systemet med teknikfaktorn skulle tas upp till omprövning i den säkerhetspolitiska kontrollstationen, vilken genom senare riksdagsbeslut flyttades från år 1998 till år 1999. *Utskottet* anser i likhet med regeringen att motiv nu saknas för en generell och automatiskt verkande kostnadsuppräknings av Försvarsmaktens materielanslag utöver försvarsprisindex. Utrymme för teknisk förnyelse – utöver den som skapas genom uppräknings av försvarsprisindex – bör därför skapas inom ramen för de ekonomiska ramar som riksdagen beslutar om.

Anslagsförordningen

Regeringen anser att ominriktningen av Försvarsmakten innebär att materielanskaffningen anpassas till den nya organisationens behov. Regeringen anser att eventuella konsekvenser av anslagsförordningen därmed inte är möjliga att urskilja och följa upp. Regeringen avser därför inte att ytterligare följa upp konsekvenserna av anslagsförordningen utan anser att dessa tas om hand genom det föreslagna omställningsbidraget.

För att bringa klarhet i de akuta försvarsekonomiska problemen vidhåller Kristdemokraterna i *partimotion Fö9 (kd)* yrkande 25 sin uppfattning att anslagsförordningens köpkraftseffekter snarast bör granskas. Denna granskning bör fungera som underlag när regeringen återkommer till riksdagen med förslag till ekonomisk ram och grund- och krigsorganisation.

Genom det föreslagna omställningsbidraget samt de åtgärder i närtid som regeringen i övrigt avser vidta, *bedömer utskottet* att det bör vara möjligt att möta de problem som uppkommer, bl.a. genom att Försvarsmakten inte kompenseras för effekterna av omläggningen till full tillämpning av anslagsförordningen. *Utskottet* finner därför ingen anledning för riksdagen att bifalla *kommittémotion Fö9 yrkande 25*.

Vissa utredningsinsatser

Moderata samlingspartiet pekar i *partimotion Fö6 (m)* yrkande 11, på att den s.k. MAL-reformen nu har verkat ett antal år. Därför är det angeläget att statens avkastningskrav på fastighetsförvaltningen ses över. En utvärdering av dess effekter, såväl vad gäller kostnader som intäkter, bör göras. Vidare

bör en fördjupad analys ske av hur kostnadsutvecklingen för försvarsmateriel skall hanteras i framtiden.

Utskottet bedömer att den proposition som regeringen aviserat till hösten 1999 medför stora strukturförändringar inom Försvarsmaktens grundorganisation och därmed för det framtida behovet av mark, anläggningar och lokaler. Inte minst aktualiseras då frågan hur – och av vem – det fastighets- och markbestånd som inte längre behövs, skall förvaltas och finansieras. Även behovet av den framtida materielanskaffningen – samt omfattningen av avvecklingen av övertalig materiel – för Försvarsmakten kommer att tydliggöras. Utskottet delar motionärernas syn på värdet av att följa upp och utvärdera det system för förvaltning och finansiering av försvarets mark, anläggningar och lokaler som riksdagen beslutade om för ett antal år sedan. Även det system för försvarets materielförsörjning som numera tillämpas kan vara motiverat att utvärdera. Utskottet anser emellertid att det är rimligt att riksdagen först avvaktar kommande försvarspolitiska beslut innan riksdagen uppdrar åt regeringen att genomföra de översyner som föreslås av Moderata samlingspartiet. Utvärderingsinsatser av andra instanser, t.ex. av Riksdagens revisorer, bör övervägas. *Partimotion Fö6 (m) yrkande 11* bör sålunda inte bifallas.

Sammanfattning av riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi

Mot bakgrund av vad utskottet ovan anfört *beträffande riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi* föreslår utskottet att riksdagen godkänner regeringens förslag, dels beträffande inriktning i fråga om den ekonomiska ramen och om omställningsbidraget, dels att den särskilda uppräkningsanslaget för anskaffning av materiel med den s.k. teknikfaktorn upphör från och med år 2000 samt avslår *motionerna 1998/99:Fö317 (m) yrkande 4, Fö6 (m) yrkandena 6, 7 och 11, Fö7 (fp) yrkande 4, Fö9 (kd) yrkandena 3 och 22–25 samt Fö15 (mp) yrkande 1.*

Utskottet behandlar här vad regeringen i propositionen (s. 51–72) anfört om försvarspolitikens inriktning samt om behov av beredskap och anpassning. Utskottet behandlar även motionerna Fö6 (m) yrkandena 4, 5, 8 och 10 i denna del samt Fö9 (kd) yrkandena 5, 14 och 15.

De delar av propositionen som behandlar Försvarspolitikens avgränsning och roll i säkerhetspolitiken och säkerhetspolitikens mål m.m. (s. 44–51) behandlas av det tillfälliga sammansatta utskottet i betänkande 1998/99:UFöU1.

Försvarspolitikens inriktning

Regeringen

Regeringens förslag

Regeringen föreslår att totalförsvarsresurserna skall kunna användas för fyra huvuduppgifter, nämligen för att

- försvara Sverige mot väpnat angrepp,
- hävda vår territoriella integritet,
- bidra till fred och säkerhet i omvärlden och
- stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred.

Regeringen anser att *reducerade resurser* – förband, beredskap, m.m. – skall avsättas för försvaret av Sverige mot väpnat angrepp och för hävdandet av vår territoriella integritet. Totalförsvaret skall utformas så att det innehåller möjligheter till anpassning mot uppkommande nya hot.

De resurser i form av förband m.m. som avdelas för svenska insatser till *fred och säkerhet i omvärlden* skall i flertalet fall vara desamma som de som avses för försvaret mot väpnat angrepp och för att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred. När det gäller markförband och vissa specialresurser skall dock de internationella behoven påverka dimensioneringen.

Regeringen anser vidare att ökade resurser på sikt skall kunna avdelas för *internationell verksamhet* genom överföring av resurser som frigörs från invasionsförsvaret. Detta kommer dock att ta tid.

Regeringen föreslår att förberedelserna inom det *civila försvaret* för att möta ett väpnat angrepp skall minska i omfattning. Samtidigt måste dock nya hot och andra former av väpnat angrepp än invasion uppmärksammas. Inom givna ekonomiska ramar bör förmågan till internationella insatser förbättras, liksom förmågan att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred.

Regeringen anser att insatser med *massförstörelsevapen* utgör ett hot som i ökad utsträckning måste beaktas i totalförsvarets planering mot väpnat angrepp, liksom vid insatser för fred och säkerhet i omvärlden och när det gäller att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred.

Regeringen anser vidare att s.k. *IT-relaterade hot* måste uppmärksammas på stor bredd såväl inom totalförsvaret som inom annan samhällsverksamhet.

Regeringen *hemställer* att riksdagen *godkänner regeringens förslag till försvarspolitikens inriktning*.

Regeringen utvecklar skälen för sina förslag och framhåller därvid bl.a.:

Försvar av Sverige mot väpnat angrepp och hävdande av vår territoriella integritet

Regeringen anser att det är mycket svårt att föreställa sig att ett invasionshot mot Sverige, syftande till ockupation, skulle kunna utvecklas under det närmaste decenniet, förutsatt att vi har kvar en grundläggande försvarsförmåga.

Skälen för denna bedömning är dels att beredskapen hos de militära styrkorna i vår omvärld är mycket begränsad, dels att den säkerhetspolitiska situationen i vårt närområde inte innehåller så starka politiska motsättningar att Sverige riskerar att dras in i ett krig. Tvärtom går utvecklingen mot ett ökat säkerhetssamarbete, trots vissa kvarvarande motsättningar och delvis motstridiga intressen.

Den politiska situationen kan dock relativt snabbt förändras. Sverige måste därför ha en beredskap som gör det möjligt att möta de mer begränsade väpnade hot som direkt kan beröra Sverige vid kriser som kan utvecklas ur nuvarande omvärldsläge.

Vidare måste det alltid finnas en förmåga att hävda landets territoriella integritet. Sveriges totalförsvaret måste vid en krissituation i omvärlden successivt kunna höja beredskapen.

Åtgärder måste även kunna vidtas i ett längre tidsperspektiv mot förändrade hot. Förmågan till anpassning blir här av central betydelse.

Även om det inom det närmaste decenniet inte ter sig möjligt att genomföra en invasion syftande till ockupation av Sverige, finns risk för våld eller hot om våld och skadegörelse mot viktiga funktioner i det svenska samhället liksom mot svenska intressen i omvärlden. Syftet härmed skulle kunna vara att påverka Sveriges agerande i någon internationell fråga eller konflikt som berör oss.

Vidare kan omfattande sabotage eller terroraktioner mot viktiga infrastruktursystem, som t.ex. elförsörjning eller telekommunikationer, ingå i en utveckling mot någon form av väpnat angrepp.

På lång sikt går det inte att utesluta möjligheten av att ett invasionshot skulle kunna växa upp. Militärstrategiska förändringar och en ny generation av förband medför att ett sådant hot kommer att se annorlunda ut än det gjorde under det kalla kriget. Innan ett invasionshot aktualiseras bör dock det säkerhetspolitiska läget ha försämrats, vilket kommer att ta lång tid och vara iakttagbart genom omfattande politiska och militära förändringar.

Regeringen anser därför att Sverige måste ha dels en *grundläggande förmåga att kunna möta angrepp mot landet* var de än kan komma att ske, dels *betryggande förutsättningar för att vid behov kunna anpassa försvarsförmågan till utvecklingen i omvärlden*.

Sverige har en lång tradition av aktiv säkerhetspolitisk och säkerhetsfrämjande verksamhet. Efter det kalla krigets slut har det svenska deltagandet i krishanteringsoperationer breddats och fördjupats. Här har det svenska deltagandet i den internationella krishanteringsinsatsen i Bosnien spelat stor roll.

Regeringen anser att totalförsvaret skall kunna bedriva verksamhet inom det säkerhetsskapande området. Resurserna inom totalförsvaret skall vidare kunna användas för humanitära och fredsfrämjande insatser. Detta innebär, enligt regeringen, att *den berörda huvuduppgiften bör ges en något anorlunda formulering* än den fick i det senaste försvarsbeslutet. Totalförsvarsresurserna bör sålunda kunna användas för att bidra till fred och säkerhet i omvärlden.

Världssamfundet och olika grupperingar av stater i internationell samverkan söker genom olika åtgärder bidra till fred och säkerhet. Förebyggande och förtroendeskapande åtgärder skall sålunda minska risken för att konflikter skall uppstå. Försök görs att bilägga konflikter och att därefter medverka till uppbyggnad av fungerande samhällen. Genom att delta i detta arbete verkar Sverige också för sin egen säkerhet.

Världssamfundet måste då kunna ingripa för att bilägga konflikter och till sist med tvingande åtgärder agera mot dem som hotar internationell fred och säkerhet. Sverige har både intresse av och ansvar för att medverka till att så kan ske. Vår säkerhetspolitiska linje utgör därvid inget hinder för att aktivt delta i arbetet med att utveckla den europeiska eller den euro-atlantiska krishanteringsförmågan.

Enligt regeringen måste alltid säkerheten i närområdet stå i centrum för Sveriges försvarsansträngningar. Det svenska försvaret måste ha förmåga att hindra spridning till svenskt territorium av kriser och väpnade konflikter i vårt närområde. Samtidigt måste Sverige i samverkan med andra länder kunna bidra till att bilägga konflikter i vårt närområde samt, efter begäran av FN eller OSSE, ställa väpnad styrka till förfogande.

Sveriges prioritering av närområdet och Europa bör förenas med ett fortsatt engagemang för den globala säkerheten.

Lokala konflikter i en rad stater kan, enligt regeringen, få konsekvenser inte bara i ett regionalt utan också i ett globalt perspektiv. Det finns sålunda risk för allvarliga konfrontationer mellan stater där en eller flera har eller är på väg att skaffa massförstörelsevapen.

Med hänsyn till rådande säkerhetspolitiska läge och Sveriges önskan att spela en viktig roll i det internationella säkerhetssamarbetet bör således *ökad vikt, relativt sett, läggas vid totalförsvarsresursernas bidrag till fred och säkerhet i omvärlden*.

Att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred

Flertalet samhällssektorer måste kunna klara svåra påfrestningar på samhället i fred. Grundprincipen är därvid att varje sektor själv ansvarar för att kunna hantera de störningar och påfrestningar som den kan komma att utsättas för. Genom försvarspolitikerna skapas emellertid betydande resurser som kan bidra

till förmågan att hantera svåra påfrestningar. Regeringen anser därför att försvarspolitikerna bör utformas med hänsyn härtill.

Regeringen har uttalat (prop. 1996/97:11) att särskilt god beredskap bör finnas inom följande områden:

- nedfall av radioaktiva ämnen,
- svåra störningar i samhällets infrastruktur (el, tele, vatten, radio/TV),
- översvämningar och dammbrott,
- massflykt av asyl- och hjälpsökande,
- allvarlig smitta,
- effekterna av terroristattacker, kemikalieolyckor och störningar i samhällsviktiga datasystem.

I rapporten (Ds 1998:32) Skyldigheter och befogenheter vid svåra påfrestningar på samhället i fred diskuteras vad som avses med en svår påfrestning på samhället i fred. Enligt rapporten utgör en svår påfrestning inte en enskild händelse i sig, exempelvis en olycka, ett sabotage osv., utan det är ett tillstånd som kan uppstå när en eller flera händelser utvecklar sig eller eskalerar till att omfatta flera delar av samhället. Tillståndet är av en sådan omfattning att det uppstår allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner eller att det hotar grundläggande värden av olika slag i samhället och kräver att insatser från flera olika myndigheter och organ samordnas för att kunna hantera situationen och därmed begränsa konsekvenserna.

Enligt rapporten är det inte möjligt eller ens önskvärt att i generella termer dra en skarp gräns mellan vad som är en händelse som kan innebära en svår påfrestning på samhället i fred och vad som inte är det. Eftersom samhället skall ha en beredskap och förmåga att hantera alla typer av händelser i fred är det sålunda, enligt regeringen, inte heller nödvändigt att definiera en sådan generell gräns.

Bistånd med totalförsvarsresurser skall syfta till att *i extraordinära lägen kunna stärka det normala fredssamhällets förmåga att hantera risker och störningar*. Olika aspekter på användningen av totalförsvarsresurser vid svåra påfrestningar måste därför beaktas i totalförsvarets planering.

Hoten från kärnvapen samt biologiska och kemiska vapen (N-, B- och C-vapen)

Flertalet länder har i dag tillträtt icke-spridningsfördraget mot kärnvapen. Provstoppsavtalet har skapat en stark politisk norm mot kärnsprängningar. Nedrustningsprocessen fortsätter men tar lång tid.

Risken för kärnvapenspridning och kärnvapenanvändning kvarstår dock. Det finns också en risk för att terrorister skulle kunna förvärva eller utveckla kärnvapen.

Sannolikheten för ett kärnvapenkrig mellan de fem kärnvapenstaterna har emellertid minskat dramatiskt efter det kalla krigets slut. Risken för kärnvapenanvändning torde främst kunna knytas till uppblossande konflikter i Syd- och Nordostasien och i Mellanöstern. Möjligheten av terroristaktioner innefattande kärnvapen samt sabotage kan heller inte uteslutas. Spridningen av

vapenbärare, framför allt sådana med längre räckvidder, utgör ett allvarligt problem och gäller även för B- och C-vapen.

B- och C-vapenkonventionerna förbjuder utveckling, produktion, innehav och användning av B- och C-stridsmedel. Dessa konventioner har dock ännu inte erhållit universell anslutning. Det finns tekniska möjligheter att med begränsade resurser framställa B- och C-stridsmedel. Inte bara stater utan också icke-statliga aktörer skulle kunna utnyttja dessa möjligheter.

Trots att den samlade säkerhetspolitiska situationen har förbättrats finns, enligt regeringen, ett *relativt sett ökat hot från massförstörelsevapen*, såväl om Sverige trots allt skulle utsättas för krigshandlingar som vid svenska insatser i internationella operationer och i samband med terrorism.

N-, B- eller C-insatser utgör således ett hot som i ökad utsträckning bör beaktas.

Enligt regeringens uppfattning bör förberedelserna för ett försvar mot väpnat angrepp även i fortsättningen, när det gäller kärnvapen, inriktas på åtgärder för att minska verkningarna av radioaktivt nedfall och för att undvika brister i skyddet mot s.k. elektromagnetisk puls (EMP).

Skyddet mot biologiska stridsmedel bör främst inriktas mot antisabotageåtgärder och medicinsk beredskap. Målet för vår beredskap mot kemiska vapen skall vara att ett begränsat utnyttjande av sådana vapen vid ett angrepp mot vårt land inte skall kunna ge en angripare några avgörande fördelar.

Sammantaget bedömer regeringen att NBC-beredskapen inom totalförsvaret måste förbättras. Forskning inom området har grundläggande betydelse för kunskap och beredskap mot NBC-hot. Den ger också grund för statsmakternas hotbedömningar och andra säkerhetspolitiska ställningstaganden.

Informationskrigföring

Regeringen anför att informationskrigföring består av tre huvudelement:

- hot rörande informationsteknikens funktionssätt (IT-säkerhet),
- hot rörande informationens innehåll (underrättelsetjänst, psykologiska operationer) och
- operationskonst för att kunna använda och samordna dessa hotformer i tid och rum.

Enligt regeringen är det främst tillgången på kompetens som avgör möjligheterna till kvalificerade IT-relaterade angrepp. De globaliserade kommunikationsnätverken medger att angrepp kan sättas in från stort geografiskt avstånd. Brotts- och terroristorganisationer kan, enligt regeringen, vara lika aktuella och farliga angripare som stater.

Sammanfattningsvis talar sålunda mycket för att en säkerhetsmiljö med komplexa och dynamiska *kvalificerade IT-relaterade hot måste beaktas*. Det kommer att krävas kvalificerad kompetens för att följa och löpande bedöma utvecklingen och för att hantera situationer som kan uppstå. Det är angeläget att utveckla samarbete kring dessa säkerhetsfrågor internationellt och mellan offentlig och privat sektor.

Lagstiftning, internationella överenskommelser och utveckling av andra regelverk är av stor betydelse och bör kompletteras med aktiva försvarsåtgärder mot IT-relaterade hot.

Motionen

Moderata samlingspartiet framför i *partimotion Fö6 (m)* att det traditionella invasionsförsvaret har tonats ned under de senaste tio åren. Det är i dag inte meningsfullt att dimensionera försvarsansträngningarna mot just detta hot. Väpnade hot – såväl över gräns, kust som via luften – mot begränsade mål med strategiska insatsstyrkor bör vara dimensionerade för det svenska försvarets förmåga. Det innebär inte att försvaret av Sverige prioriteras ned. Samtidigt får nu försvaret nya uppgifter. Dessa ställer i sin tur nya krav.

Motionen redovisar Moderata samlingspartiets *utgångspunkter för försvarets utveckling*:

- Försvaret av Sverige är utgångspunkten och den dimensionerande uppgiften.
- Förmågan att delta i militärt samarbete och internationella insatser skall öka.
- Försvarsresurserna skall vara utformade både för det nationella försvaret och för internationella insatser.
- Försvaret skall anpassas till de euro-atlantiska säkerhetsstrukturerna.
- Handlingsfrihet för ett Natomedlemskap skall upprätthållas och dessutom tillåtas påverka våra egna avvägningar redan nu.
- Förmågan att bygga upp ett starkare försvar i framtiden skall säkerställas.

Försvarets *viktigaste uppgifter* anges vara:

- Hela landet skall försvaras. Försvaret måste ha sådan förmåga och beredskap att såväl avsiktliga som oavsiktliga kränkningar samt varje allvarligt syftande militärt eller civilt hot kan mötas.
- Försvaret skall ha sådan styrka att Sverige kan stå emot försök till påverkan genom våld och hot om våld.
- Försvaret skall kunna ta del av ansvaret för fred och säkerhet i Europa i allmänhet och i vårt närområde i synnerhet, i nivå med regeringens förslag. Flyg- och marinstridskrafter bör delta fullt ut i internationella insatser i takt med att förmågan utvecklas. För detta krävs dels investeringar, dels att medel avdelas också för insatser.

Motionärerna anser att vad som i propositionen framförs om att det traditionella invasionsförsvaret kan avskaffas är illa uttryckt. Det ger intrycket av att försvaret av Sverige inte längre är den viktigaste uppgiften, vilket är fel. Värnet av vår egen säkerhet, också territoriellt, är fortfarande centralt. Att det inte kan ske på samma sätt som förr borde däremot vara en självklarhet.

Enligt motionärerna måste inriktningen vara att skapa ett militärt försvar som är relevant i hela spektret av nya hot och dessutom på alla nivåer från fred till krig. Mycket av det gamla måste successivt fasas ut, utan att vi för den skull helt gör oss av med arvet av materiel och kompetens. Mycket av 1990-talets investeringar har bäring även i framtiden.

Motionärerna anser vidare att det inte behöver finnas någon motsättning mellan internationella insatser och försvaret av vår egen självständighet och nationella fortbestånd. De internationella insatserna breddar och fördjupar det militära kunnandet. Värdet av interoperabilitet för att kunna hjälpa, eller det faktum att vi har erfarenhet av samarbete med Nato, bör öka chanserna att framtida beslut om vår säkerhetspolitik – oavsett utfall – baseras på saklig grund snarare än på antaganden och känslor.

Med utgångspunkt i det anförda *hemställer motionärerna*

- dels att riksdagen avslår regeringens förslag till försvarspolitikens inriktning (*yrkande 4*),
- dels att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motion anförts om försvarspolitikens inriktning och krigsorganisationens utveckling (*yrkande 10 i denna del*).

Utskottet

Utskottet konstaterar att de beslut som fattas inom ramen för försvarspolitiken berör resurser och verksamhet inom Försvarsmakten, vad som finansieras över totalförsvarsramen för olika funktioner av civilt försvar, verksamheten vid vissa nämnder och vid försvarssektorns stödmyndigheter samt all verksamhet som därutöver bedrivs för att förbereda Sverige för krig.

Samtidigt måste försvarspolitiken bedrivas och försvarsresurser byggas upp utifrån en helhetssyn på hur hot och risker skall hanteras. Detta gäller inom alla samhällssektorer. Strävan bör vara att så effektivt som möjligt utnyttja de samlade resurser som samhället satsar för att trygga sin säkerhet.

Försvar av Sverige mot väpnat angrepp och hävdande av vår territoriella integritet

Utskottet delar regeringens syn på det *förändrade invasionshotet*. Den säkerhetspolitiska situationen i vårt närområde präglas inte av så stora motsättningar att Sverige riskerar att dras in i ett krig. Beredskapen hos de militära styrkorna i vår omvärld är också mycket begränsad. Att invasionshotet ter sig avlägset beror även på att Sverige har förmåga till insats mot angreppsföretag mot landet redan i dag och att vi har skapat förutsättningar för att denna förmåga vid behov kan anpassas till en erforderlig nivå. Avsaknaden av sådana resurser skulle utgöra en situation som gjorde oss utsatta för hot och påtryckningar och känsliga för de politiska förändringar av läget som inte kan uteslutas. Därför krävs att Sverige har en beredskap som gör det möjligt att möta de mer begränsade väpnade hot som direkt kan beröra Sverige vid en kris som kan utvecklas ur nuvarande omvärldsläge.

Utskottet delar vidare regeringens syn när det gäller *territoriell integritet*. Sverige måste ständigt ha en förmåga att hävda sin territoriella integritet. Likaså måste totalförsvaret vid en krissituation i omvärlden successivt kunna höja beredskapen.

Åtgärder måste också kunna vidtas i ett *längre tidsperspektiv* mot förändrade hot. Anpassningsfilosofin blir här av central betydelse. En grundförut-

sättning för dess tillämpning är en god förmåga till analys av det säkerhetspolitiska läget i vår omvärld.

Utskottet gör sålunda samma bedömning som regeringen och anser *sammanfattningsvis* att Sverige måste ha dels en grundläggande förmåga att kunna möta angrepp mot landet var de än kan komma, dels ha betryggande förutsättningar för att vid behov kunna anpassa försvarsförmågan till utvecklingen i omvärlden. Det skall inte råda något tvivel om vår förmåga att stå emot militära påtryckningar i syfte att påverka vår politiska vilja eller våra möjligheter att hålla Sverige utanför en väpnad konflikt.

Bidrag till fred och säkerhet i omvärlden

I likhet med regeringen anser utskottet det viktigt att fortsätta Sveriges sedan länge aktiva säkerhetspolitik och *säkerhetsfrämjande verksamhet*. Det svenska engagemanget i dessa delar utgår både från ett nationellt intresse och från internationell solidaritet.

Världssamfundet och stater i olika grupperingar söker bidra till fred och säkerhet, dels genom förebyggande åtgärder för att skapa förtroende och för att minska risken för att konflikter skall uppstå, dels genom att medverka för att bilägga konflikter och för att bygga upp fungerande samhällen efter konflikter. Genom ett sådant deltagande verkar Sverige också för sin egen säkerhet. Säkerhetssamarbetet är också i sig förtroendeskapande.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det i rådande säkerhetspolitiska läge bör vara möjligt att lägga relativt sett ökad vikt vid totalförsvarsresursernas bidrag till fred och säkerhet i omvärlden.

Med hänsyn till de utökade uppgifter på det säkerhetsfrämjande området som regeringen föreslår, och som utskottet alltså ställer sig bakom, anser utskottet att det är befogat att formulera om den aktuella huvuduppgiften i förhållande till lydelsen i 1996 års försvarsbeslut. Riksdagen bör sålunda besluta i enlighet med regeringens förslag. De *tidigare huvuduppgifterna* att totalförsvaret skall kunna

- hantera konsekvenser av kriser och konflikter i vårt närområde och
 - delta i fredsfrämjande och humanitära insatser
- bör således *ersättas med* att totalförsvaret skall kunna
- bidra till fred och säkerhet i omvärlden.

Eftersom riksdagen tidigare beslutat om huvuduppgifternas lydelse bör riksdagen nu fastställa den förändrade formuleringen.

Att stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred

I likhet med regeringen anser utskottet att syftet med bistånd av totalförsvarsresurser, civila såväl som militära, skall vara att i extraordinära lägen kunna stärka det normala fredssamhällets förmåga att hantera risker och störningar. Olika aspekter på användningen av totalförsvarsresurser vid svåra påfrestningar måste därför beaktas i planeringen inom totalförsvaret.

För att resurserna skall kunna användas effektivt bör kontinuerliga övningar i att hantera svåra påfrestningar genomföras. Särskilt viktigt torde det vara

att öva hur totalförsvarsresurserna på bästa sätt skall underställas de ansvariga myndigheterna i deras reguljära myndighetsutövning.

Utskottet är medvetet om att det kan innebära ledningsproblem då sektorsövergripande resurser skall användas i akuta situationer. Därför bör också ledningsseminarier och ledningsövningar ingå i utformningen av samhällets totala resurser för att hantera svåra påfrestningar.

En helhetssyn bör också eftersträvas för att vi skall kunna utnyttja samhällets samlade resurser för att hantera hot och risker i såväl krig som fred.

Utskottet *biträder* sammanfattningsvis regeringens förslag om försvarspolitikens inriktning i här aktuell del.

Hoten från kärnvapen samt biologiska och kemiska vapen (N-, B- och C-vapen)

Utskottet delar regeringens bedömning att oaktat det samlade säkerhetspolitiska läget har förbättrats så finns ett hot från massförstörelsevapen, såväl om Sverige skulle utsättas för krigshandlingar, som vid svenska insatser i internationella operationer, som i samband med terrorism. Detta hot har relativt sett ökat i betydelse.

Liksom regeringen anser utskottet att förberedelserna för ett försvar mot väpnat angrepp även i fortsättningen – när det gäller skyddet mot kärnvapen – inriktas på åtgärder för att minska verkningarna av radioaktivt nedfall samt att undvika brister i skyddet mot s.k. elektromagnetisk puls (EMP). Skyddet mot biologiska stridsmedel bör å sin sida främst inriktas på antisabotageåtgärder och medicinsk beredskap. Vidare bör målet för vår beredskap mot kemiska vapen vara att en begränsad insats inte skall kunna ge en angripare några avgörande fördelar.

Härutöver anser utskottet att forskning inom området har grundläggande betydelse för beredskapen inför N-, B- och C-hot. Kontinuerliga forskningsinsatser ger också en grund för statsmakternas hotbedömningar, för svenskt agerande i nedrustningssammanhang och för andra säkerhetspolitiska ställningstaganden.

Informationskrigföring

Utskottet delar regeringens bedömning att kvalificerade IT-relaterade hot måste uppmärksammas på stor bredd i samhället, såväl inom totalförsvaret som inom annan samhällsverksamhet. Åtgärder för att hantera hot om informationskrigföring bör härvid avvägas mot övriga säkerhetshöjande åtgärder inom vår infrastruktur. Särskilt ledningssystemen bör utformas så att de blir robusta.

Utskottets samlade bedömning av försvarspolitikens inriktning

Som framgått av det föregående delar utskottet regeringens syn på förutsättningarna för försvarspolitikens inriktning. Utskottet *biträder* de av regeringen föreslagna fyra huvuduppgifterna för totalförsvaret.

Utskottet finner att det i vissa delar kan ansluta sig till vad som i *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. anförs, dels om utgångspunkter för försvarets utveckling, dels om vilka av försvarets uppgifter som är viktigast. Utskottet anser dock att motionen som helhet ger uttryck för en högre kostnadsnivå än vad som utskottet är berett att acceptera. Utskottet *föreslår* därför att riksdagen

- *godkänner* regeringens förslag till försvarspolitikens inriktning,
- *beslutar* att den av regeringen föreslagna huvuduppgiften ”bidra till fred och säkerhet i omvärlden” skall ersätta de i 1996 års försvarsbeslut angivna huvuduppgifterna ”hantera konsekvenser av kriser och konflikter i vårt närområde” respektive ”delta i fredsfrämjande och humanitära uppgifter”,
- *avslår* partimotion Fö6 (m) yrkandena 4 och 10 i denna del.

Behov av beredskap

Regeringen

Regeringen bedömer att Sverige i *nuvarande omvärldsläge* kan utsättas för begränsade väpnade hot samt våld och skadegörelse riktade mot viktiga samhällsfunktioner. Sverige måste därför ha beredskap att möta dessa slags hot.

Härutöver skall beredskapen gälla även andra typer av hot och påfrestningar som kan uppstå i det fredstida samhället. Ansvar för att hantera sådana hot eller händelser åligger alla berörda samhällssektorer. Totalförsvarsresurserna bör emellertid utformas så att de också kan stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar.

I ett *något längre tidsperspektiv*, upp till ca ett år, finns det enligt regeringen ett behov av beredskap att kunna möta begränsade väpnade angrepp mot Sverige från en angripare som haft viss förberedelse för att bygga upp och iståndsätta sina styrkor. Även om Sverige inte skulle utgöra det primära målet för angriparen eller centrum för stridshandlingarna, kan landet komma att beröras av spridningseffekterna av en sådan konflikt. Sverige bör därför ha en militär förmåga som gör att en angripare måste vidta omfattande förberedelser för att kunna utsätta oss för ett trovärdigt hot.

Sverige måste vidare *ha en ständig beredskap* att kunna möta och avvisa kränkningar av Sveriges territorium och begränsade hot som skulle kunna riktas mot oss i syfte att utöva påtryckningar. Hela totalförsvaret berörs av detta beredskapskrav.

Enligt regeringen överensstämmer här redovisade beredskapskrav med de förändrade beredskapsmål som riksdagen beslutade våren 1998 (prop. 1997/98:84, bet. 1997/98:FöU11, rskr. 1997/98:268).

Motionen

Kristdemokraterna anför i sin *kommittémotion Fö9 (kd)* att det är nödvändigt att på en trovärdig nivå behålla en personell och materiell bas, dels för anpassning, dels för de försvarsbehov som alltid finns för att möta och avvisa

kränkningar av Sveriges nationella integritet, stöd till samhället och för att delta i internationella insatser. Motionärerna hemställer därför att regeringen redovisar vilken *beredskapsnivå* som krävs för att på ett trovärdigt sätt kunna hävda Sveriges nationella integritet (*yrkande 5*).

Utskottet

Regeringen redogör i propositionen för sina bedömningar av behovet av beredskap i nuvarande omvärldsläge och i ett något längre tidsperspektiv. Regeringen pekar också på behovet av en ständig beredskap för att kunna upptäcka och avvisa kränkningar av vårt territorium.

Utskottet kan ställa sig bakom regeringens bedömningar och anser att dessa inte motsäger vad som i *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. anförs om nödvändigheten av att behålla en trovärdig personell och materiell nivå, bl.a. för att kunna upprätthålla erforderlig beredskap. Utskottet utgår från att regeringen i de årliga budgetförslagen tydligt redovisar beredskapsläget, eventuella brister i detta i förhållande till beslutade beredskapsmål samt härav föranledda förslag till riksdagen. Utskottet anser därmed att motionens yrkanden om att regeringen skall informera riksdagen om erforderliga beredskapsnivåer (*yrkande 5*) kommer att tillgodoses. Yrkandet bör därför inte bifallas.

Utveckling av anpassningsförmågan

Regeringen

Regeringens förslag och bedömning

Regeringen *föreslår* att förmågan till anpassning även fortsättningsvis skall tillmätas stor vikt när totalförsvarsresurserna utformas. Anpassningsförmågan skall förbättras genom att

- underrättelsejätten utvecklas med hänsyn till anpassningens behov,
- kunnandet utvecklas om olika typer av hot och hur de kan mötas,
- planer för anpassningsåtgärder utarbetas i ett femårsperspektiv,
- åtgärder vidtas för att reducera bindningarna i personal och materiel,
- materielförsörjning i internationellt samarbete främjas.

Regeringen *hemställer* att riksdagen *godkänner regeringens förslag* i fråga om *fortsatt utveckling av förmågan till anpassning*.

Om totalförsvarsförmågan skall kunna anpassas i tid, är det enligt *regeringens bedömning* nödvändigt med förmåga att tidigt kunna upptäcka och tolka förändringar i omvärlden. Vidare krävs det en medvetenhet om vikten av att fatta tidiga beslut.

Regeringen bedömer vidare det vara nödvändigt att förbereda såväl tillförsel av nya försvarsförmågor som att minska ambitionerna inom lägre prioriterade områden. Anpassningsåtgärder kommer annars inte att kunna genomföras på ett effektivt sätt.

Anpassning kan ske inom befintliga eller förändrade ekonomiska ramar.

Behovet av anpassning

Tanken bakom den valda anpassningsfilosofin för försvaret är att tidiga signaler om förändringar i vår säkerhetspolitiska situation skall kunna upptäckas i så god tid att vi står väl rustade när förändringarna har inträffat. För att filosofin skall fungera väl i sin tillämpning krävs en medvetenhet om *vikten av tidiga beslut och genomtänkta förberedelser*. Regeringen anger fyra frågeställningar som grund för en analys:

- Vilka signaler om ett förändrat omvärldsläge kan vi få?
- Vilka kapaciteter behövs för att upptäcka och tolka dessa signaler?
- Vilka krav ställs på beslutsprocessen för att beslut om anpassningsåtgärder skall tas i tid?
- Vilka kompetenser, förberedda handlingsalternativ etc. bör finnas för att beslut om anpassning skall kunna förändra försvaret inom rimlig tid?

När det gäller att *identifiera och tolka* de ofta svaga signaler som kan föranleda anpassningsbeslut, dvs. bestämma en strategi för successiva beslut om anpassningsåtgärder bör, enligt regeringen, bl.a. följande beaktas:

- Det är viktigt med en mångfald underrättelseinformation för att öka sannolikheten att upptäcka kritiska signaler.
- Förändringar i små steg kan vara svåra att tolka innan det blir för sent.
- Det är ofta svårt att förutspå händelseutvecklingar som kraftigt avviker från de senare årens mönster. Ännu svårare är det att ange tidpunkter för kommande händelser.
- Traditionell militär underrättelseverksamhet är, relativt sett, mindre betydelsefull som grund för anpassningsbeslut än som underlag för beredskapsbeslut.

Förmåga att vidta anpassningsåtgärder

Regeringen anser att signaler om en från våra utgångspunkter oönskad utveckling i omvärlden kan *mötas på några principiellt olika sätt*:

- Utvecklingen kan aktivt motverkas. Möjligheterna till detta är nu större beroende på det kalla krigets slut och vårt medlemskap i EU och i andra internationella organisationer.
- En bred och flexibel totalförsvarsstruktur utformas för att kunna möta många olika typer av hot.
- En anpassningsförmåga för tillväxt eller förändrad inriktning.

Regeringen anser att man måste välja en kombination av de tre olika sätten. Det är svårt att bedöma *erforderlig tid för anpassningsåtgärder*. En säkerhetspolitisk förändring kan ställa krav på snabb anpassning i vissa avseenden och mer långsiktig i andra. Dessa slags anpassningsåtgärder måste således vägas mot varandra.

Sedan länge har totalförsvaret tillämpat en *långsiktig planering*. Såväl personalutveckling som utveckling och produktion av materiel ospänner långa tidsperioder. På den civila sidan har många infrastrukturella investeringar

lång livslängd. Enligt regeringen finns det i viss utsträckning fortfarande goda skäl för sådan långsiktighet. Samtidigt medför långsiktigheten omfattande bindningar i personal och materiel. Utformningen av ett mer flexibelt totalförsvaret kommer att innebära genomgripande förändringar. Dessa kommer att ta relativt lång tid att genomföra om personal och försvarsindustrieställningar skall reduceras. En snabbare omställning innebär vissa tillkommande kostnader. Behovet av förbättrad anpassningsförmåga gör dock att regeringen föredrar en snabb omställning.

Regeringen anser att *anpassningsförmågan* skall *förbättras* genom att:

- utveckla underrättelsetjänsten med hänsyn till anpassningens behov,
- utveckla kunnandet om olika typer av hot och hur de kan mötas,
- utarbeta femåriga planer för anpassningsåtgärder,
- vidta åtgärder för att reducera bindningarna i personal och materiel,
- främja materielförsörjning i internationellt samarbete.

Regeringskansliet avser att utveckla kompetens och arbetsformer för att tidigt kunna *upptäcka säkerhetspolitiska förändringar* i omvärlden och analysera deras konsekvenser för Sveriges säkerhet. Underlag skapas därmed för eventuella anpassningsåtgärder. Arbetet inför den nu aktuella kontrollstationen har, enligt regeringen, utgjort ett steg i denna riktning.

För att kunna genomföra anpassningsåtgärder på medellång och lång sikt är det enligt regeringen väsentligt att det inom totalförsvaret finns kunnande om olika typer av hot och om vilka medel som är lämpliga mot olika typer av hot.

För att skapa tilltro till anpassningsprincipen som styrande för totalförsvarets dimensionering och utformning är det angeläget att även *utarbeta planer* som på medellång sikt på ett övertygande sätt visar hur försvarsförmågan kan ökas. Enligt regeringen är det således angeläget med en planering som belyser vilken organisation i stort som kan bli krigsduglig på mindre än fem år och vilken beredskap som kan utvecklas inom det civila försvaret.

Vidare behövs – för att kunna skapa en fungerande krigsorganisation – en planering dels för att säkerställa tillförsel av materiel som tar lång tid att anskaffa, dels för att lämplig personal skall kunna disponeras i ett utgångsläge.

Regeringen bedömer det mindre meningsfullt att ha anpassningsplaner som omfattar längre tid än cirka fem år.

Följande *systemförändringar* kan enligt regeringen vidtas för att på sikt utveckla ett totalförsvaret där reduceringar underlättas:

- En flexibel beredskapsplanering med nya former för samverkan inom civilt försvar.
- Försvarsmaterielkontrakten görs mindre långsiktigt bindande. Styckkostnaderna för materiel kan då i vissa fall blir högre.
- Ökad personalrörlighet.
- Lokaler, mark och anordningar för utbildning och övning hyrs på kortare sikt. Realiserbarheten och den ekonomiska rationaliteten för hyresalternativ behöver dock först prövas.

Sveriges militära alliansfrihet förutsätter att vi har förmåga att självständigt försvara vårt eget territorium. Denna förmåga har tidigare understötts av en

omfattande *inhemsk försvarsindustri*. Efter det kalla krigets slut har de flesta länder minskat sina beställningar av försvarsmateriel. Den internationella konkurrensen har ökat samtidigt som försvarssystemen blivit mer komplexa. De internationella, liksom de svenska, försvarsmaterielproducenterna söker därför ökat industriellt samarbete.

För att få till stånd ett aktivt internationellt samarbete fordras gemensamma materielprojekt. Enligt regeringen räcker det således inte med att delta i internationella samarbetsforum och i förändringar av försvarsindustrins struktur och ägandeförhållanden.

Forskning kan ge värdefulla bidrag till förståelsen av omvärldsutvecklingen och därmed av vår säkerhetspolitiska situation. Analyser kräver bidrag från många forskningsområden, samhällsvetenskapliga såväl som naturvetenskapliga och tekniska.

Väpnade konflikters framtida karaktär är enligt regeringen ett forskningsområde av stor betydelse för utformningen av vår framtida krishanteringsförmåga. Forskning är också ett sätt att skapa förvarning. Forskning kan dessutom ta fram medel för att möta dessa hot och säkra att också Sverige kan exploatera nya tekniska möjligheter som teknikutvecklingen i hela dess bredd kan erbjuda.

Motionerna

I Moderata samlingspartiets *partimotion Fö6 (m)* anförs att anpassningsprincipen kan ges ett reellt innehåll. Det kan ske dels genom en relevant kompetensorganisation, dels genom successiv överföring av insatsorganisationens äldre styrkor. Planerna för hur och med vad försvaret skall kunna förstärkas måste fastställas löpande och avse såväl ettårs- som femårsperspektiven.

Ett beslut om anpassning sägs innebära ett svårt ställningstagande grundat på en hypotetisk utveckling. Risken sägs vara uppenbar att varje sådant beslut kommer att fattas som en konsekvens av redan skedd förändring och därmed till sin natur är reagerande i stället för förutseende och agerande. Enligt motionärernas mening måste detta beaktas vid utformningen av försvarets egenskaper och förmågor. Det är därför nödvändigt att regeringen snarast uppfyller de av riksdagen ställda kraven på redovisning av gällande krigsduglighet samt av förberedelserna hur denna kan höjas i såväl kortare som längre tidsperspektiv. Propositionens förslag sägs i detta hänseende vara långt ifrån tillräckliga. *Motionärerna hemställer* därför

- dels att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om anpassning (*yrkande 8*),
- dels att riksdagen avslår regeringens förslag i fråga om fortsatt utveckling av förmågan till anpassning (*yrkande 5*).

Kristdemokraterna pekar i sin *kommittémotion Fö9 (kd)* på anpassningsprincipens centrala betydelse. Motionärerna anser att de grundläggande förutsättningarna för anpassnings- och tillväxtförmågan är en kvalitativt utvecklad och kompetent insatsorganisation. Härav följer att riksdagen årligen i samband med budgetpropositionen bör få en särskild skrivelse om anpassning i

vilken det finns en tydlig redovisning av hur bl.a. insatsorganisationen, beredskapsorganisationen och tillväxtorganisationen utvecklas (*yrkande 14*).

Motionärerna anför vidare att det erfarenhetsmässigt är ett omfattande och kostnadskrävande arbete att skapa och utveckla kompetens. Övningsverksamheten har här en central roll. Den är nödvändig för att kunna behålla och inspirera kvalificerad personal. Kristdemokraterna vill därför betona betydelsen av en grundläggande och kontinuerlig verksamhet som vidmakthåller och utvecklar erforderliga förmågor (*yrkande 15*).

Utskottet

Anpassningsprincipen är sedan 1996 års försvarsbeslut ett av försvarspolitikens fundament. I anslutning till regeringens redovisning av anpassningsprincipens förutsättningar och tillämpning vid detta tillfälle anförde utskottet (bet. 1996/97:FöU1 s. 40) att betydande utvecklingsarbete återstod när det gällde att skapa grund för den långsiktiga anpassningsförmågan. Det som då redovisades av regeringen var enligt utskottet endast ett första steg. Resultatet av det fortsatta utvecklingsarbetet borde redovisas så att riksdagen kunde följa upp och kontrollera om – och hur – förmågan byggs upp för att dels höja krigsdugligheten, dels mer långsiktigt anpassa totalförsvaret. Utskottet förutsatte sålunda att regeringen skulle återkomma till riksdagen med en redovisning av vidtagna åtgärder och kompletterande förslag. Därmed skulle det bli möjligt för riksdagen att pröva hur anpassningsförmågan utvecklas och om den gällande inriktningen behövde ändras.

Regeringen anmälde hösten 1997 i budgetförslaget för år 1998 att den i samband med den säkerhetspolitiska kontrollstationen avsåg värdera möjligheterna till att genomföra anpassning. Utskottet återkom då (bet. 1997/98:FöU1 s. 27 f.) till de synpunkter som det framfört ett år tidigare.

Utskottet kan konstatera att det som nu anförs i propositionen (prop. 1998/99:74 s. 65–72) är den första samlade redovisningen till riksdagen av förutsättningarna för anpassningsprincipen och hur den avses bli tillämpad.

Utskottet delar regeringens uppfattning att förmåga till anpassning även fortsättningsvis bör ha central betydelse vid totalförsvarets utformning. De två motioner som uttalar sig i frågan – *partimotion Fö6 (m)* och *kommittémotion Fö9 (kd)* – har också denna utgångspunkt.

I sin redogörelse över vad som krävs för en *reell anpassningsförmåga* framhåller regeringen vikten av genomtänkta förberedelser och tidiga beslut. Utskottet delar den uppfattningen. Det är ofrånkomligt att beslut om anpassningsåtgärder kommer att behöva fattas under betydande osäkerhet och med inslag av politiskt risktagande. Förmågan att kunna uppfatta och rätt tolka de ofta svaga signalerna om säkerhetspolitiska förändringar blir betydelsefull.

Hot och risker bedöms kunna komma att förändras snabbare än under det kalla kriget. Behovet av att kunna vidta anpassningsåtgärder ökar därför. Det är då rimligt att en större andel av resurserna går till åtgärder för att förbättra anpassningsförmågan.

Utskottet biträder också vad som anförs om en *flexibel totalförvarsstruktur* för att kunna möta olika hot eller för att kunna utvecklas mot att möta

sådana hot. Det är då nödvändigt att utarbeta planer som på medellång sikt klargör skilda handlingsmöjligheter för totalförsvarets utveckling. Denna planering måste präglas av ett dynamiskt synsätt. Den bör vara en kontinuerlig process där handlingsmöjligheter successivt värderas och där alternativ eller optioner tillförs och utmönstras i takt med ändrade förutsättningar.

Utskottet anser vidare det vara nödvändigt att *reducera bindningarna i personal och materiel*. Samtidigt måste det, som motionärerna också påpekar i *kommittémotion Fö9 (kd)*, finnas grundläggande förutsättningar för anpassning i form av en kvalitativt utvecklad och kompetent insatsorganisation. Det måste också finnas häremot svarande utbildningsanordningar, försvarsindustriella resurser och forskning. Exempelvis bör materielförsörjning i internationellt samarbete främjas.

Enligt utskottet behövs vidare, vilket också framhålls i den nyss nämnda motionen, en grundläggande och kontinuerlig verksamhet som vidmakthåller och utvecklar erforderliga förmågor. Utskottet anser således att det i denna del inte finns något motsatsförhållande mellan regeringens bedömning, som alltså utskottet delar, och *kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 15*. Detta yrkande bör därför inte bifallas.

Som utskottet nämnt inledningsvis har utskottet förutsatt att regeringen årligen *informerar riksdagen* för att denna skall kunna pröva hur anpassningsförmågan utvecklas. Utskottet utgår således från att regeringen i budgetförslaget, eller vid behov i annan ordning, lämnar en sådan redogörelse. Beredskapskraven på insatsorganisationen och graden av upprätthållen beredskap skall framgå. Härmed bör *yrkande 14* i nämnda motion tillgodoses. Yrkandet bör således inte bifallas.

I *partimotion Fö6 (m)* ställs krav på att regeringen snarast uppfyller de av riksdagen ställda kraven på redovisning av gällande *krigsduglighet* och förberedelser för hur denna skall kunna höjas. Med de uttalanden som utskottet gjort i det föregående anser utskottet att också denna motions redovisningskrav i fråga om anpassning bör bli tillgodosett. Härav följer att *yrkandena 5 och 8* inte bör bifallas av riksdagen.

Utskottet föreslår sammanfattningsvis att riksdagen med *bifall till propositionen* och med *avslag på motionerna Fö6 (m) yrkandena 5 och 8 och Fö9 (kd) yrkandena 14 och 15 godkänner* förslaget i fråga om fortsatt förmåga till anpassning.

Utskottet behandlar här vad regeringen i propositionen (s. 101–111 och 118–125) anför om operativa förmågor, krigsorganisationens utveckling, grundorganisationens utveckling och materieförsörjning. Utskottet behandlar även motionerna Fö5 (m) yrkandena 1 och 2, Fö6 (m) yrkandena 12–15 och 19, Fö7 (fp) yrkande 5 och 6, Fö8 (v) yrkandena 2, 4, 6, 7 och 9, Fö9 (kd) yrkandena 1, 2, 4, 6–11 och 26–28, Fö10 (kd), Fö13 (s), Fö14 (mp m.fl.) yrkandena 1 och 2 samt Fö15 (mp) yrkandena 5–9.

Propositionens avsnitt 7.4 Förmåga och organisation för internationellt säkerhetssamarbete inom det militära försvaret m.m. (s. 111–117) samt 7.5.6 Exportstödjande verksamhet och 7.5.7 Inriktning av mellanstatligt samarbete på materielområdet (s. 125–128), jämte tillhörande motioner, behandlas av det tillfälligt sammansatta utskottet i betänkande 1998/99:UFöU1.

Operativa förmågor och beredskap

Regeringen

Regeringen beskriver på annan plats i propositionen en metod för hur man i planeringsprocessen, med utgångspunkt i säkerhetspolitikens mål och försvarspolitikens inriktning, bedömer och formulerar s.k. målbilder. Dessa tas i sin tur till utgångspunkt för krav på s.k. *operativa förmågor* för Försvarsmakten. Från de operativa förmågorna kan sedan behov av olika slags förbandstyper härledas.

Regeringen anser att det förändrade omvärldsläget motiverar förändringar i de operativa förmågorna för Försvarsmakten.

Regeringens förslag och bedömning

Regeringen *föreslår* att Försvarsmakten skall ha följande operativa förmågor:

När det gäller uppgiften *försvar mot väpnat angrepp* skall Försvarsmakten:

- ha förmåga att upptäcka, analysera och möta hot om begränsade insatser mot Sverige med i första hand fjärrstridsmedel,
- ha förmåga att minska verkningarna av nukleära, biologiska och kemiska stridsmedel (NBC-stridsmedel),
- ha förmåga som skapar handlingsfrihet att hantera förändrade förutsättningar i framtiden,
- ha förmåga till skyddsåtgärder vid begränsade insatser mot civila och militära funktioner och infrastruktur,
- ha förmåga att hantera informationskrigföring och bidra till samhällets totala motståndsförmåga,
- ha förmåga att möta avsiktliga intrång på vårt territorium.

Försvarsmakten skall också *på kort sikt* (enstaka år):

- kunna utveckla förmåga till skyddsåtgärder som medför att samhället kan motstå bekämpning av samhällsfunktioner och infrastruktur,
- kunna utveckla förmåga att möta insatser av fjärrstridsmedel och begränsade lufttrörliga insatsstyrkor.

Försvarsmakten skall vidare på *medellång sikt* (inom fem år), efter beslut om anpassningsåtgärder, kunna utveckla förmåga att möta mer omfattande militära operationer och på *lång sikt* (mer än tio år) kunna utveckla förmåga mot flera olika typer av väpnade angrepp.

Beträffande uppgiften att *hävda svensk territoriell integritet* skall Försvarsmakten:

Kunna upptäcka och ingripa mot varje form av kränkning av territoriet. Förmågan skall, särskilt i Östersjöområdet, snabbt kunna ökas i anslutning till akuta kriser.

Beträffande uppgiften *bidra till fred och säkerhet i omvärlden* skall Försvarsmakten:

- kunna delta i fredsframtvigande och fredsbevarande insatser med markförband i Europa och dess närhet,
- kunna genomföra fredsbevarande insatser med markförband även globalt,
- kunna medverka globalt i fredsfrämjande och humanitär verksamhet med transportresurser, minröjningskapacitet och andra specialenheter,
- kunna delta med mark-, sjö- och luftstridskrafter i övningsverksamhet inom ramen för det säkerhetsfrämjande samarbetet, främst i närområdet.

På *medellång sikt* skall Försvarsmakten även:

- kunna delta i begränsade fredsframtvigande företag med markförband globalt,
- kunna delta i fredsbevarande insatser med sjö- och luftstridskrafter i vårt närområde.

Uppgiften att *stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred* skall inte vara dimensionerande. Uppgiften skall däremot beaktas vid den närmare utformningen av de olika försvarsresurserna. Förberedelser i övrigt som underlättar ett snabbt och smidigt resursutnyttjande skall vara vidtagna.

Regeringen *bedömer* att Försvarsmakten måste kunna variera sin beredskap i förhållande till akuta kriser och hot i vårt närområde. Det måste finnas en grundberedskap och förmåga att höja beredskapen för att möta de hot som kan uppstå inom ett år.

Regeringen *hemställer* att riksdagen *godkänner regeringens förslag i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret*.

Regeringen utvecklar sina ställningstaganden i dessa delar och anför bl.a.

Grunden för det militära försvaret är *förmåga till väpnad strid*.

Ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige ter sig inte möjligt att genomföra under det närmaste decenniet, förutsatt att vi har kvar en grundläggande försvarsförmåga. Väpnade angrepp främst genom luften eller genom sabotageinsatser mot begränsade mål i Sverige eller andra typer av avsiktliga hot och påtryckningar är dock enligt regeringens bedömning alltfjänt möjliga att genomföra även i nuvarande omvärldsläge. De skulle kunna aktualiseras i samband med akuta kriser i vårt närområde. Syftet skulle kunna vara att störa det svenska samhällets funktion eller att påverka

Sveriges agerande. Den ökade spridningen av massförstörelsevapen och den i vissa fall bristande kontrollen över dem ger i detta sammanhang också anledning till oro.

Förmågan att möta sådana angrepp *måste också kunna anpassas* efter det säkerhetspolitiska läget genom variationer i beredskap och förmåga att omforma Försvarmakten med hänsyn till de militära hot som kan uppkomma.

Enligt regeringen måste det finnas en *grundberedskap* med förmåga till

- underrättelsetjänst och ledning
- visst luftförsvar mot fjärrstridsmedel, bl.a. kryssningsrobotar
- skadeavhjälpande förmåga mot insatser av sådana
- viss bevakning och skydd mot sabotage
- förmåga att möta mycket begränsade luftlandsättningar
- förmåga att övervaka territoriet och förmåga att avvisa kränkningar mot detta.

Försvarmakten skall ha *förmåga att höja beredskapen* för att möta de hot mot Sveriges territoriella integritet som kan uppstå redan i närtid. Beredskap skall också finnas för att möta sådana hot som kan riktas mot landet i syfte att utöva påtryckning. Beredskapsökningarna skall kunna säkerställa att fortsatta beredskapshöjningar och beslut om anpassningsåtgärder kan genomföras i tid.

Regeringen anser att det skall finnas förmåga att skydda känslig civil och militär infrastruktur i storstadsområdena. Vidare skall civila nyckelresurser och militära basområden kunna skyddas.

Resurser och förberedelser skall *på kort sikt*, enstaka år, möjliggöra en höjning av förmågan att möta angrepp med fjärrstridsmedel och begränsade militära aktioner till sjöss. Sådana resurser och förberedelser skall också skapa förmåga att verka med sammansatta förband mot luftburna insatsstyrkor.

Resurser och förberedelser skall vidare finnas för att på *medellång sikt*, cirka fem år, ytterligare medge en väsentlig höjning av de angivna förmågorna.

På *lång sikt*, mer än tio år, finns behov av förmåga att kunna möta mer omfattande militära operationer mot Sverige.

Motionerna

Moderata samlingspartiet anför i sin *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. att det är viktigt att de operativa förmågorna och kraven på beredskap i vid bemärkelse utformas på ett ändamålsenligt sätt och att de går att omforma till målsättningar och därmed blir mätbara. Motionärerna håller med regeringen i fråga om behovet att förändra de operativa förmågorna. Förändringen bör då tillföra ett ökat värde och förbättra sammanhanget mellan förmågor, målsättningar och mätbarhet. Enligt motionärerna utgör regeringens förslag inte någon nämnvärd förbättring i detta avseende. Det bör ankomma på regeringen att i samverkan med Försvarmakten åstadkomma ett bättre genomarbetat förslag (*yrkande 13*). Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag i fråga om operativa förmågor (*yrkande 12*).

I Kristdemokraternas *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. poängteras att Sverige måste ha en ständig beredskap för att kunna möta och avvisa såväl kränkningar av Sveriges territoriella integritet som sådana begränsade hot som kan riktas mot landet i syfte att utöva påtryckningar på oss. Enligt motionärerna bör därför *förmågan att hävda svensk territoriell integritet* ha följande lydelse:

”*alltid* kunna upptäcka och ingripa mot varje form av kränkning av territoriet. Förmågan skall, särskilt i Östersjöområdet, snabbt kunna ökas i anslutning till akuta kriser.” (*yrkande 7*).

I *sexpartimotionen Fö14* med Lars Ångström (mp) som första namn hävdas att den svenska Försvarsmakten och Räddningsverket kan bli betydande aktörer i kampen mot gömda minor i fattiga och krigshärjade länder. Enligt motionärerna har det dock hittills saknats både ekonomiska resurser och en tillräcklig vilja att omprioritera till fördel för *minröjning*.

Motionärerna anser att det finns en stark politisk vilja att utöka den svenska minröjningsförmågan. Försvarsmakten sägs också ha föreslagit hur minröjningsförmågan skulle kunna ökas under år 1998 och 1999. Det skulle kosta 35 miljoner kronor per år.

Statens räddningsverk sägs planera för att bygga upp en omfattande minröjningskapacitet, vilket motionärerna välkomnar. Verket hemställde i januari 1999 om att få omfördela 10 miljoner kronor ur 1999 års budget för att på bästa sätt utöka sin minröjningsförmåga. Motionärerna förutsätter att denna hemställan bifalls av regeringen och att Räddningsverket också fortsättningsvis ges stöd i sin strävan att bli en betydande svensk minröjningsaktör.

Som följd av det anförda föreslår motionärerna att

- regeringen antingen öronmärker 200 miljoner kronor om året av Försvarsmaktens budget till minröjningsverksamhet, eller mer i detalj reglerar vad Försvarsmakten skall göra för att utöka den svenska minröjningskapaciteten (*yrkande 1*)
- riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att Statens räddningsverk ges stöd i sin strävan att bli en betydande svensk minröjningsaktör (*yrkande 2*).

Med ett i stora delar likartat resonemang förordar Vänsterpartiet i *kommittémotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson m.fl. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att i försvarsbudgeten öka anslaget till *minröjning* från nuvarande 70 miljoner kronor per år till 200 miljoner per år (*yrkande 2*).

Utskottet

Utskottet delar regeringens uppfattning att grunden för det militära försvaret är förmågan till väpnad strid. Försvarsmakten skall kunna försvara Sverige.

I framtiden kommer det att bli allt viktigare att kunna hantera hela skalan av väpnade hot och angrepp med enklare vapensystem till ett högteknologiskt krig med resurser som från långa avstånd kan slå ut vitala samhällsfunktioner och militära enheter.

Riksdagen beslutade (bet. 1998/99:FöU1 s. 45 f., rskr. 1998/99:74) hösten 1998 att Försvarsmakten skall ha vissa definierade operativa förmågor i anslutning till de fem huvuduppgifterna för Försvarsmakten, nämligen att:

- kunna försvara landet mot väpnat angrepp,
- kunna hävda vår territoriella integritet,
- kunna genomföra internationella insatser,
- kunna utnyttjas vid svåra påfrestningar på samhället i fred,
- kunna genomföra anpassning till förändrade krav och förutsättningar.

Syftet med de operativa förmågorna är att de skall kunna tas till utgångspunkt för krav på olika typer av förband eller försvarsfunktioner. Förmågorna skall också kunna användas som en referens vid återrapportering av genomförd verksamhet och upprätthållen beredskap. Det är viktigt att de operativa förmågorna är tydliga för att de skall kunna fylla sin uppgift i styr- och uppföljningssammanhang.

Regeringen föreslår nu i propositionen att 16 skilda operativa förmågor skall ersätta dem som riksdagen beslutade om i december 1998. Förslaget i denna del grundas på Försvarsberedningens rapport (Ds 1999:2 s. 163–166).

I *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. kritiseras regeringen för att de föreslagna operativa förmågorna inte nämnvärt tillför något nytt. Ett bättre och mer genomarbetat förslag efterlyses.

Kommittémotion Fö9 (kd) av Åke Carnerö m.fl. föreslår en ändring när det gäller förmågan att hävda den territoriella integriteten.

Utskottet har erfarit att Försvarsmakten kommer att föreslå regeringen vissa preciseringar av de operativa förmågorna.

Eftersom de operativa förmågorna skall användas för styrning och uppföljning är det enligt utskottet naturligt med skilda förslag om ändrade formuleringar. Utskottet anser emellertid att de politiska värderingar och ställningstaganden som nyligen gjorts i Försvarsberedningen leder fram till de nu aktuella formuleringarna. Visar tillämpningen eller ändrade förutsättningar på behov av förändringar får regeringen återkomma till riksdagen med förslag. Utskottet anser därmed sammanfattningsvis att riksdagen skall

- *godkänna* regeringens förslag i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret,
- avslå motionerna Fö6 (m) yrkandena 12 och 13 samt Fö9 (kd) yrkande 7.

I *sexpartimotion Fö14* med Lars Ångström (mp) som första namn förordas i två yrkanden dels att ökade resurser avsätts för *minröjningsverksamhet* i Försvarsmaktens budget, dels att Statens räddningsverk stöds att bli en betydande svensk minröjningsaktör. I *kommittémotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson m.fl. förordas också ökade resurser för minröjning.

Utskottet har vid flera tillfällen haft anledning att behandla frågor med anknytning till de utomordentligt svåra problemen med gömda personminor i fattiga och krigshärjade länder. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det finns en politisk vilja att utöka den svenska minröjningsförmågan. Den kommer också till uttryck i den föreliggande propositionen (prop. 1998/99:74). Sålunda föreslår regeringen (s. 101) att Försvarsmakten skall ha operativ förmåga att kunna medverka i global fredsfrämjande och humanitär

verksamhet med bl.a. minröjningskapacitet samt att minröjningsförmågan bör utvecklas ytterligare (s. 114).

Regeringen har gett Försvarsmakten tydliga direktiv i denna fråga, vilket också motionärerna påpekar. Regeringen styr verksamheten genom att ange mål och förmåga. Utskottet har erfarit att regeringen inte funnit det nödvändigt att ge detaljerade anvisningar om finansiering. Utskottet gör ingen annan bedömning.

Utskottet har vidare erfarit att regeringen på tilläggsbudget för år 1999 (prop. 1998/99:100 s. 93) föreslagit att riksdagen beslutar omfördela 5 miljoner kronor för att möjliggöra ytterligare satsningar på minröjningskapacitet vid Statens räddningsverk. Om det finns behov av ytterligare åtgärder på detta område avser regeringen att återkomma till riksdagen.

Mot bakgrund av det anförda ser utskottet för dagen inte anledning att föreslå några riksdagens åtgärder i frågan. Följaktligen bör *motion Fö14 (mp m.fl.) yrkandena 1 och 2* samt *kommittémotion Fö8 (v) yrkande 2* inte bifallas av riksdagen.

Krigsorganisationens utveckling

Regeringen

Regeringens förslag och bedömning

Regeringen *föreslår* att Försvarsmakten skall utvecklas till en *insatsorganisation* som kan lösa de uppgifter som riksdagen beslutar. Insatsorganisationen skall bestå främst av krigsförband och dimensioneras för att försvara landet mot väpnade angrepp, för att hävda territoriell integritet samt för att kunna delta i internationell verksamhet.

För att säkerställa möjligheten till anpassning skall Försvarsmakten organiseras så att den inom en femårsperiod kan växa eller i övrigt förändras med hänsyn till den militärstrategiska utvecklingen i närområdet.

Kompetenser skall finnas som omfattar samtliga de operativa förmågor som erfordras för att i ett längre perspektiv kunna möta andra former av väpnade angrepp.

Regeringen *bedömer* att möjligheterna för Kustbevakningens samverkan med Försvarsmakten och utnyttjande av Försvarsmaktens resurser måste förbättras, liksom samordningen av ledningsresurserna.

Regeringen *hemställer* att riksdagen *godkänner regeringens förslag till utveckling av Försvarsmaktens krigsorganisation*.

Regeringen anför att det med hänsyn till det förändrade omvärldsläget finns skäl att det närmaste decenniet anpassa ambitionen för totalförsvarets *förmåga att möta väpnat angrepp* till mer begränsade fall än tidigare. Det militära försvaret måste dock kunna anpassas till nya typer av angreppshot som kan uppstå på lång sikt.

Regeringen anser vidare, av samma skäl samt med hänsyn till den nya organisationens förändrade behov, att *materielanskaffningen* kan reduceras. En fortsatt utveckling och materieförnyelse kommer, trots begränsningarna i

invasionsförsvaret, ändå att erfordras. Den behövs för de internationella insatserna, för att vi skall kunna följa med i den militärtekniska utvecklingen och för den framtida handlingsfriheten.

Regeringen ser behov av förbättringar i *samverkan och samutnyttjande av Kustbevakningens och Försvarmaktens resurser*. Regeringen kommer därför att uppdraga åt de båda myndigheterna att föreslå förändringar.

Långsiktig inriktning

Regeringen anför att redan gjorda åtaganden i försvarsplaneringen begränsar möjligheterna för snabba förändringar. En omedelbar omställning skulle sålunda medföra svåra konsekvenser. Övergången till en ny organisation av det militära försvaret bör därför omfatta den resterande tiden av innevarande försvarsbeslutsperiod. Uppbyggnaden av nya krigsförband i insatsorganisationen kan dock ta längre tid.

Den förändrade Försvarmakten skall, enligt regeringen, organiseras med en kärna som har förmåga att lösa de uppgifter som riksdagen beslutar. Kärnan skall bestå av högt prioriterade krigsförband, en s.k. *insatsorganisation*, och de kompetenser som tillgodoser förmågan att redan i grundberedskap lösa prioriterade försvarsuppgifter. Krigsförbanden i insatsorganisationen består inledningsvis av kvalificerade enheter som finns i dagens krigsorganisation, t.ex. mekaniserade brigader, JAS 39-förband, de modernaste fartygsförbanden m.m. Därutöver måste det finnas kompetenser för tillkommande uppgifter, t.ex. beredskapshöjningar eller förändringar som ställer krav på nya operativa förmågor.

Regeringen anser det viktigast att upprätthålla och utveckla den *personella kompetensen*. Dessutom krävs utvecklings- och *produktionskompetens inom industrin*, liksom en bred *forskning*. Den nämnda kärnan utgör grund för den långsiktiga anpassningsförmågan.

För att utforma den framtida insatsorganisationen avser regeringen tillämpa en modell som i olika steg beskriver behovet av operativ förmåga och vilka krigsförband som erfordras för att lösa uppgifterna.

Regeringen har uppdragit åt Försvarmakten att redovisa förslag till vilka krigsförband som insatsorganisationen bör innehålla, vilka kompetenser som behövs för den långsiktiga anpassningsförmågan, vilka ytterligare beredskapssänkningar som kan ske samt hur grundorganisationen bör dimensioneras.

Regeringen anser att beredskapssänkningar även bör kunna omfatta förslag till *vakantsättning av vissa förband*. Regeringen antyder avsikten att fatta beslut om beredskapssänkningar och vakantsättning av vissa förband i juni 1999. Regeringen anser sig ha fått denna möjlighet genom riksdagens beslut våren 1998 om ändringen av målet för Försvarmaktens beredskap (prop. 1997/98:84, bet. 1997/98:FöU11, rskr. 1997/98:268). Under hösten 1999 avser regeringen förelägga riksdagen förslag om när krigsförband kan utgå ur den nuvarande krigsorganisationen.

De i *insatsorganisationen ingående förbanden* bör enligt regeringen organiseras som krigsförband och ges en komplett utbildning som svarar mot uppgifterna. Dessa förband skall kunna upprätthålla aktuell beredskap, ha

förmåga att upprätthålla territoriell integritet och kunna lösa de internationella uppgifterna. Antalet krigsförband i insatsorganisationen bör begränsas jämfört med dagens organisation.

De krigsförbandstyper som enbart har till uppgift att möta en större invasion skall utgå eller begränsas till ett sådant antal att kompetensen kan bevaras. Försvarsmaktens organisation skall vid behov, och som längst inom ett år, kunna höja beredskapen för att var som helst i landet kunna möta de begränsade väpnade angrepp som trots allt kan insättas i rådande omvärldsläge.

Insatsorganisationens krigsförband skall efter en veckas mobiliseringsförberedelser kunna genomföra mobilisering inom några dygn. De internationella insatserna kräver andra beredskapstider.

För att *säkerställa möjligheterna till anpassning* skall insatsorganisationen utformas så att den inom en femårsperiod kan växa eller i övrigt anpassas till den militärstrategiska utvecklingen i närområdet.

Regeringen anser att tillväxt skall ske genom att befintliga krigsförband ökar i storlek, genom ny eller kompletterad utbildning, genom förtätning med kvalificerad förrädsställd eller nyanskaffad materiel samt genom att nya krigsförband tillkommer.

Regeringen bedömer det vara tveksamt att från grunden skapa större krigsförband inom fem år. Detta bör heller inte vara en planeringsgrund. En hög personell kompetens, god materiell kvalitet, tillräcklig produktionskapacitet i grundorganisationen och hög ledningsförmåga utgör tillsammans med en försvarsmaterieförsörjning grunden för tillväxtförmågan. Den i insatsorganisationen utbildade värnpliktiga personalen bör, enligt regeringen, kvarstå i cirka fem år för att utgöra en grund för såväl tillväxtförmågan som för territorialförsvaret.

Om den militärpolitiska situationen ytterligare förbättras skall det militära försvaret kunna dimensioneras för en minskad resurstilldelning och sänkt grundberedskap. Vid en sådan anpassning mot lägre försvarsförmåga skall de för tillväxten av försvarsförmågan nödvändiga kompetenserna bevaras.

Insatsorganisationen skall *på lång sikt* kunna ges förmåga att kunna möta ett mer omfattande väpnat angrepp som berör landet. Detta förutsätter en försvarsplanering som på ett betryggande sätt identifierar gränssättande resurser och kontinuerligt analyserar omvärldsutvecklingen. Vidare skall Försvarsmaktens operativa förmågor fortlöpande värderas.

Framtidens konflikter ställer även nya krav på *ledningsförmågan*. Regeringen kommer därför att ge Försvarsmakten och Överstyrelsen för civil beredskap i uppdrag att se över ledningsorganisationen.

Stridskrafterna skall ha förmåga att uppträda i flexibla krigsförbandsstrukturer, organiserade efter situationens behov. De skall enligt regeringen ha hög taktisk och operativ rörlighet för att kunna föra strid över stort djup. Insatser skall kunna genomföras i samordnade operationer med alla typer av stridskrafter.

Territorialförsvaret skall enligt regeringen bestå av behovssammansatta krigsförband med förmåga att skydda befolkningen och infrastrukturen. Det skall också kunna stödja de operativa krigsförbanden på svenskt territorium. De skall kunna lösa uppgifter med varierande krav på eldkraft, rörlighet och

skydd. Ett ökat behov av krigsförband för strid i tätbebyggda områden skall kunna tillgodose. Hemvärnet ingår i territorialförsvaret och får en allt större betydelse. Hemvärnets uppgifter kommer sålunda att vidgas och behovet av tillförsel av modern materiel att öka. Utbildningsmetoder och samträning i krigsförband måste utvecklas för att hemvärnet skall kunna anpassas, såväl vad avser uppgifter som volym, till behoven av operativa förmågor.

Civila resurser bör i högre grad utnyttjas för t.ex. förnödenhetsförsörjning. Skyddet mot verkningarna av nukleära, biologiska och kemiska stridsmedel samt mot informationskrigföring skall vidareutvecklas.

Inriktning för de närmaste åren

Regeringen anför att den framtida insatsorganisationen kommer att vara mindre än dagens krigsorganisation. Den skall svara mot de höga krav som kommer att ställas både i det korta och det långa perspektivet. Det är därför av stor vikt att rätt kompetenser bevaras i de närtida förändringarna. Regeringen pekar särskilt på vikten att fullfölja det internationella materielsamarbetet.

Regeringen anför vidare att Försvarmaktens uppgifter i de olika tidsperspektiven måste analyseras i förhållande till redan beslutade beredskapssänkningar, aktuellt omvärldsläge och den föreslagna inriktningen. Den operativa planeringen och beredskapen måste förändras för att svara mot den föreslagna inriktningen. Regeringen anser att det finns möjligheter till ytterligare beredskapssänkningar för sjö- och luftstridskrafterna. Regeringen kan besluta om sådana beredskapssänkningar inom ramen för det nämnda riksdagsbeslutet våren 1998 om ändring av målet för Försvarmaktens beredskap.

Regeringen framhåller behov av ökad satsning på internationell fredsfrämjande verksamhet. Så snart det är möjligt bör den samlade förmågan till internationell verksamhet med totalförsvarsresurser stärkas.

Inriktning för fortsatt materielanskaffning

Regeringen anmäler att Försvarmakten i juni 1999 kommer att redovisa en genomarbetad materielplan som skall utgå från den nya inriktningen för det militära försvaret och de ekonomiska ramar som riksdagen har beslutat. Regeringen avser att i budgetpropositionen för riksdagen redovisa innehållet i denna materielplan och vilka materielobjekt som bör styras med s.k. objekt-ramar.

Regeringen anför att det i löpande materielkontrakt finns betydande belopp bundna i redan gjorda materielbeställningar. Försvarmakten skall som utgångspunkt för materielplanen *utgå från följande inriktning*.

Samtliga planerade och pågående materielbeställningar skall omprövas mot bakgrund av den nya organisationen, gällande ekonomiska förutsättningar, krav på internationellt samarbete, exportstödjande verksamhet och behovet att bevara prioriterad kompetens inom landet.

Leveranstakten av materiel i nu liggande beställningar bör omprövas för att kunna frigöra medel i närtid.

Enligt Moderata samlingspartiets *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. måste försvaret inriktas mot hög flexibilitet och allsidighet. Den erforderliga *insatsorganisationen* kan vara relativt liten, samtidigt som beredskapen – men också förmågan – paradoxalt måste vara högre än i dag. Detta sägs särskilt gälla för markstridskrafterna.

Dessutom erfordras ett *territorialförsvaret* och en *kompetensorganisation*. Den senare sägs utgöra grund för att stärka och/eller förändra försvaret när omvärldsförutsättningarna så kräver.

Ur insatsorganisationen hämtas styrkor som helst direkt kan användas vid internationella insatser. Målet bör vara att inga förband skraddarsys för internationella uppgifter utan att alla är en del av det reguljära försvaret. Hela försvaret bör, om än i olika takt, ges förmåga till samverkan (interoperabilitet).

Motionärerna anser att dagens *arméorganisation* bör omprövas från ett mobiliserande invasionsförsvaret till en insats- och kompetensorganisation. I stället för en relativt stor men kvalitetsmässigt begränsad armé bör ett renodlat kvalitetskoncept väljas. Ett av de alternativ som åtminstone bör prövas är att omorganisera armén i riktning mot mindre men mer aktiva förband, t.ex. i bataljonsstridsgrupper, kompletterade med förberedelser för ett större antal brigader. En utgångspunkt är att levererad och beställd materiel räcker till cirka nio i huvudsak mekaniserade brigader.

Vidare anser motionärerna att dagens organisation av *flygstridskrafterna* i tolv divisioner bör omprövas. Divisionskonceptet bör göras om genom att antingen organisera ett antal reservdivisioner eller genom att integrera reservenheter i den aktiva insatsorganisationen. En möjlighet som därvid bör prövas är att den mindre insatsorganisationen försörjs med relativt unga flygförare som senare kan krigsplaceras som reservförare med årlig tjänstgöringsskyldighet. På så sätt skapas utrymme för en långsammare leveranstakt av Gripen-systemet vars utveckling bör fokuseras på beväpning och annan utrustning för förbanden.

Motionärerna menar att de nuvarande *marina stridskrafterna* till stora delar redan är anpassade till konceptet med en insats- respektive kompetensorganisation. Marinens fartyg och amfibieförband – som är konstruerade för flexibelt utnyttjande vilket ger stora möjligheter till en situationsanpassad förbandssammansättning – svarar också väl upp mot uppgifter som övervakning, sjöräddning och understöd vid miljökatastrofer. Nya stridsfartyg bör efterhand tillföras som ersättning. Uthållighet och förmåga att klara många och olika uppgifter bör ges företräde vid den framtida förbandsutvecklingen.

Med utgångspunkt i det anförda *föreslår motionärerna*

- *dels* att riksdagen avslår regeringens förslag till utveckling av Försvarsmaktens krigsorganisation (*yrkande 14*),
- *dels* att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om försvarspolitikens inriktning och krigsorganisationens utveckling (*yrkande 10 i denna del*).

I samma motion noteras att regeringen kan komma att fatta beslut om *vakansättning av vissa krigsförband*. Enligt motionärerna ankommer det på

riksdagen att fatta sådana beslut, varför regeringen bör återkomma med eventuella förslag (*yrkande 15*).

Folkpartiet står fast vid den i samband med 1996 års försvarsbeslut formulerade inriktningen mot ett ”smalare men vassare” militärt försvar. I *partimotion Fö7 (fp)* av Lars Leijonborg m.fl. anförs att behovet av teknisk förnyelse med sikte på ökad rörlighet och insatsförmåga snarare har ökat. Det gäller också för förmågan att delta i internationella insatser. Enligt motionärerna finns det anledning att överväga om brigadorganisationen är den mest ändamålsenliga. Olika mindre enheter, vilka kan kombineras beroende på uppdragets utformning, sägs med all sannolikhet komma att bli huvudinriktningen framöver. Motionärerna framhåller vidare att även om dimensioneringen sex brigader kan vara rimlig för det framtida försvaret så kan formuleringen därför lätt leda fel när det gäller utformningen. Det är angeläget att omstruktureringen påskyndas. Vad som i motionen anförs om inriktning av Försvarsmakten bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (*yrkande 5*).

I Kristdemokraternas *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. framförs yrkanden med anknytning till krigsorganisationen.

Utvecklingen inom informations- och ledningsområdena samt inom vapen- och ammunitionsområdena går snabbt och det sägs därför vara viktigt att vi kontinuerligt inhämtar kunskap. För att kunna hävda vår nationella integritet, kunna försvara landet mot väpnat angrepp, kunna verka krisdämpande och kunna delta vid krävande fredsframtvängande operationer, måste *våra förband vara balanserade* när det gäller vapenverkan, skydd, underrättelseförmåga och ledning samt taktisk och operativ rörlighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (*yrkande 4*).

Motionärerna kräver att regeringen skall informera riksdagen om de beredskapssänkningar och vakantsättningar av förband som planeras (*yrkande 6*).

I samma motion anförs att den *marina förbandsvolymen och beredskapen* måste upprätthållas på en nivå som möjliggör samtidiga insatser med ytstridsfartyg, ubåtar och minröjningsfartyg i Östersjön och i Västerhavet (*yrkande 8*). Skälet till detta är Sveriges maritima beroende och de fredstida kraven på kontinuerlig övervakning och kontroll av våra vidsträckta skärgårdsområden, territorialhavet och den ekonomiska zonen.

Motionärerna pläderar också för att säkerställa den kvalitativa förnyelsen av de marina förbanden (*yrkande 9*).

För att *hemvärnets verksamhet* skall förbli vital, kunna bedrivas med kontinuitet och fortsatt engagemang, samt kunna växa, måste tillräckliga resurser avsättas. Kristdemokraterna menar därför att en utredning bör tillsättas för att säkerställa hemvärnets framtida möjligheter att agera i både freds- och beredskapssituationer (*yrkande 10*).

Motionärerna anför att det vid olika typer av insatser bör vidtas åtgärder så att svensk personal i möjligaste mån skyddas av verkningar från såväl konventionella vapen som massförstörelsevapen. Det sägs vara viktigt att stödfunktionerna har förmåga att uppträda nära och i samma insatsmiljö som de stridande förbanden. I motionen föreslås därför att våra *sjukvårdsförband* bör utrustas med *splitterskyddade transportfordon* (*yrkande 1*).

Ökande utlandsåtaganden förutsätter en väl fungerande och förberedd hälso- och sjukvårdsorganisation. Försvarets sjukvårdscentrum är kompetens-centrum för sjukvårdstjänsten inom Försvarmakten. Försvarets sjukvårdscentrum bör därför tilldelas resurser som täcker såväl förebyggande åtgärder på veterinär- och hälsoskyddssidan som åtgärder för att kunna rekrytera och utbilda *sjukvårdspersonal för internationella insatser (yrkande 2)*.

Även *kommittémotion Fö15 (mp)* av Lars Ångström m.fl. tar upp frågan om *sjukvårdsresurserna*. Motionärerna instämmer i vad regeringen anför i propositionen om att Sverige särskilt skall kunna bidra till FN med viss specialkompetens inom t.ex. sjukvårdsområdet. Det borde enligt motionärerna gå att öka dessa insatser nu när invasionshotet är avskrivet (*yrkande 7*). 34 kompletta fältsjukhus sägs stå outnyttjade i förråd. Efter modernisering och komplettering borde utrustningarna kunna komma till aktiv användning i internationella insatser (*yrkande 8*).

I den mån detta är en ekonomisk fråga bör regeringen genom omfördelningar inom den givna ramen för Försvarmaktens verksamhet säkra att svenskt bidrag till sjukvårdskompetens i internationella insatser ökas (*yrkande 9*).

Vänsterpartiet tar i *kommittémotion Fö8 (v)* avstånd från vad som anses vara en kraftig utbyggnad av *JAS 39 Gripen* med sin anpassning till det invasionsförsvar som byggdes upp under det kalla krigets dagar. Vänsterpartiet förespråkar därför att *JAS*-projektet omvärderas och anpassas till den säkerhetspolitiska verklighet vi lever i i dag, vilket riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna (*yrkande 7*).

Utskottet

Utskottet anser liksom regeringen att det förändrade omvärldsläget gör det möjligt att för det närmaste decenniet anpassa förmågan att möta väpnade angrepp till mer begränsade fall än tidigare. Det gynnsamma säkerhetspolitiska läget och omstruktureringen från invasionsförsvar till ett försvar mot mer mångfasetterade hot bör leda till en minskning och ny inriktning av Försvarmaktens krigsorganisation, av antalet enheter i olika vapensystem, av antalet utbildningsplattformar och av olika stödfunktioner. Materielanskaffningen behöver reduceras i förhållande till den nya organisationens förändrade behov.

Utskottet biträder sålunda regeringens förslag om en *insatsorganisation* som främst består av krigsförband som dimensioneras för försvar av Sverige mot väpnat angrepp, för att hävda vår territoriella integritet och för att delta i internationell verksamhet. Organisationen måste också kunna förändras i enlighet med tillämpningen av anpassningsprincipen. På lång sikt skall insatsorganisationen kunna ges förmåga att möta mer omfattande väpnade angrepp som berör landet och också andra slags hot. Utöver insatsorganisationen kan då erfordras särskilda kompetenser för att möta sådana förändringar i omvärldsläget. Dessa kompetenser eller kompetensområden, som

sålunda inte behöver ha någon given plats i insatsorganisationen, bör utpekas.

Utskottet bedömer, liksom regeringen, att stridskrafterna skall kunna uppträda i flexibla förbandssammansättningar organiserade efter behov. De skall ha hög rörlighet och kunna strida i samordnade operationer över stort djup.

Utskottet anser vidare att *territorialförsvaret* skall bestå av krigsförband som har förmåga att skydda befolkningen och samhällets infrastruktur. De skall också kunna understödja insatsstyrkorna.

Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning att planerade *materielbeställningar* måste omprövas, bl.a. mot bakgrund av den nya organisationen, ekonomiska ramar, behov av inhemsk industriell kompetens och tillverkningskapacitet samt förutsättningar för utländskt samarbete.

I *motionerna Fö6 (m), Fö7 (fp) och Fö9 (kd)* förs i vissa delar likartade *principiella resonemang* om krigsorganisationens utveckling; om behovet av teknisk förnyelse och kvalitet, om ökad flexibilitet och operativ rörlighet m.m. Utskottet kan i dessa delar inte se några större åsiktsskillnader i förhållande till propositionens bedömningar. I nämnda motioner förs sedan resonemangen vidare till *konkreta preferenser* för vissa förbandstyper som t.ex. brigader, bataljonsstridsgrupper och flygdivisioner. Det görs också uttalanden om kvantitativa behov av vissa förbandstyper. Enligt utskottets uppfattning för detta för långt i nuvarande skede. Det bör vara regeringens uppgift att med utgångspunkt från ett riksdagsbeslut om en inriktning återkomma till riksdagen i höst med ett närmare förslag till krigsorganisation; olika slags förbandstyper, antal förband och hur dessa skall avvägas mot varandra för att organisationen skall vara balanserad. Riksdagen bör därför inte bifalla *partimotion Fö6 (m) yrkande 10 i denna del och 14, partimotion Fö7 (fp) yrkande 5 samt kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 4*.

Regeringen antyder i propositionen möjligheten att *vakantsätta vissa förband*. Regeringen anser sig ha fått denna möjlighet genom riksdagens beslut våren 1998 om Försvarsmaktens ekonomi och verksamhet år 1998 (prop. 1998/99:84, bet. 1998/99:Fö11, rskr. 1998/99:268).

I *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. anförs att det ankommer på riksdagen att fatta sådana beslut och att därför regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag (*yrkande 15*). I *kommittémotion Fö9 (kd)* begärs att regeringen skall informera riksdagen om de beredskapssänkningar och vakantsättningar som planeras (*yrkande 6*).

Utskottet vill erinra om att det är riksdagen som beslutar om krigsorganisationens omfattning och om i denna ingående viktigare förbandstyper. Gällande beslut i detta avseende är 1996 års försvarsbeslut i december 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109). Innebörden i denna del framgår av betänkandet s. 65–67.

I maj 1998 beslutade riksdagen, på förslag av regeringen, om en ändring av det övergripande målet för Försvarsmaktens beredskap. I utskottets betänkande (bet. 1997/98:FöU11 s. 14) står:

Försvarsmaktens beredskap skall medge att utvalda delar av organisationen inom ett år efter beslut har uppnått full krigsduglighet. Beredskap, organisat-

ion och planläggning skall vidare medge att Försvarsmaktens förmåga långsiktigt kan anpassas, dvs. utökas eller förändras för att motsvara framtida krav.

Regeringen har sålunda fått ett bemyndigande att kunna sänka beredskapen för delar av krigsorganisationen givet att de aktuella förbanden kan aktiveras till full krigsduglighet inom de tidsramar som beslutet om beredskap stipulerar. Utskottet har erfarit att regeringen inte för närvarande avser att vakantsätta förband.

Regeringen skall, i förekommande fall, förelägga riksdagen förslag om vilka viktigare krigsförband som bör utgå ur krigsorganisationen och om förbanden dessförinnan skall vakantsättas.

Som utskottet anfört i det föregående under försvarspolitikens inriktning, förutsätter utskottet att regeringen årligen informerar riksdagen om beredskapsläget samt lämnar härav föranledda förslag.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att *partimotion Fö6 (m) yrkande 15* och *kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 6* blir tillgodosedda. *Yrkandena* bör därför inte bifallas av riksdagen.

I *kommittémotion Fö9 (kd)* görs uttalanden om behovet av att med *marina resurser* samtidigt kunna övervaka och ingripa i Östersjön och i Västerhavet (*yrkande 8*). Motionärerna förordar också en kvalitativ förnyelse av Marinen (*yrkande 9*).

Utskottet delar motionärernas uppfattning att Östersjön och Västerhavet måste kunna övervakas och att det skall finnas enheter som kan ingripa för kontroll m.m. Förmåga att hävda den territoriella integriteten är ju en av försvarets huvuduppgifter. Uppgiften kräver att det successivt sker en kvalitativ förnyelse. I vilket tempo en sådan kan genomföras får avvägas mot andra angelägna behov. Regeringen förväntas hösten 1999 komma med förslag till närmare utformning av krigsorganisationen och hur denna skall utvecklas, bl.a. i kvalitativt avseende. Härav följer att *yrkandena 8 och 9* i nämnda motion bör avslås.

I *kommittémotion Fö8 (v)* föreslås en omvärdering av *JAS 39 Gripen*. Utskottet utgår från att nyss nämnda regeringsförslag om krigsorganisationens sammansättning och utveckling i höst också innehåller ställningstaganden om *JAS 39 Gripen* och dess anpassning till de förändrade försvarsuppgifterna. Riksdagen bör därmed också avslå *yrkande 7* i nämnda motion.

Hemvärnet uppmärksammas i *kommittémotion Fö9 (kd)*. Utskottet håller med motionärerna om att tillräckliga resurser måste avsättas för att hemvärnet skall kunna vara en vital organisation som kan engagera människor och som kan fås att växa. Som regeringen framhåller i propositionen kommer hemvärnet att ingå i territorialförsvaret och där få en allt större betydelse. Dess uppgifter kommer att vidgas och kraven på tillförsel av modern materiel kommer att öka. Utskottet ser därför inte behov av någon särskild utredning om hemvärnets utveckling. *Yrkande 10* i nämnda motion bör därför inte bifallas.

Flera motionsyrkanden – *kommittémotionerna Fö9 (kd) yrkandena 1 och 2 samt Fö15 (mp) yrkandena 7–9* – behandlar *sjukvårdsresurserna för internationella insatser*. Sverige har deltagit i olika konflikthärdar med sjukvårdsresurser, t.ex. i Korea, i Saudiarabien under Gulfkriget och i Somalia. Sverige har för närvarande ett betydande sjukvårdsengagemang på Balkan. Sedan oktober 1998 har Sverige övertagit samordningsansvaret för den nordisk-polska brigadens sjukvårdsfunktioner. Enligt utskottets mening hålls således resursfrågan i hög grad levande. En erfarenhet från detta slags insatser är dock att det inte är materielltillgången som är gränssättande för vårt deltagande utan möjligheterna att rekrytera utbildad personal, framför allt läkare. Utskottet tar för givet att Sverige även fortsättningsvis efter förmåga kommer att delta med sjukvårdsresurser inom ramen för internationella humanitära operationer. Utskottet kan hålla med motionärerna om att sjukvårdsinsatser bör kunna vara ett adelsmärke för Sverige.

Utskottet bedömer att den kommande omstruktureringen av Försvarsmakten också kommer att påverka sjukvårdsfunktionen. Tyngdpunktsförskjutningen från invasionsförvar, med förväntad masskadesjukvård i samband med storanfall, mot volymmässigt mer begränsade sjukvårdsbehov bör medföra att utrustning kan frigöras. En del utrustning har för övrigt sänts till de baltiska staterna. Kvarvarande utrustning, som inte behövs i insatsorganisationen eller för Försvarsmaktens anpassning, bör kunna säljas eller skänkas bort.

På motsvarande sätt bör i den förestående omstruktureringen av krigsorganisationen kunna friställas splitterskyddade personaltransportfordon. Dessa kan bl.a. tillföras sjukvårdsförbanden.

När det gäller resurserna till Försvarets sjukvårdscentrum på veterinär- och hälsoskyddsområdet för att kunna utbilda sjukvårdspersonal inför internationella insatser – något som tas upp i motion Fö9 (kd) – utgår utskottet från att det finns kompetens och resurser som svarar mot de svenska ambitionerna att kunna delta i internationella insatser. Sjukvård kan bedömas vara ett av det slags resurser som kommer att vara särskilt efterfrågade av FN.

Utskottet gör, med utgångspunkt från det anförda, bedömningen att det inom området inte nu påfordras någon av riksdagen beslutad åtgärd. *Kommittémotionerna Fö9 (kd) yrkandena 1 och 2 samt Fö15 (mp) yrkandena 7–9* bör därför avslås av riksdagen.

Utskottet föreslår sammanfattningsvis beträffande krigsorganisationen att riksdagen

- *godkänner regeringens förslag* till utveckling av Försvarsmaktens krigsorganisation,
- avslår motionerna Fö6 (m) yrkandena 10 i denna del, 14 och 15, Fö7 (fp) yrkande 5, Fö8 (v) yrkande 7, Fö9 (kd) yrkandena 1, 2, 4, 6, 8–10 samt Fö15 (mp) yrkandena 7–9.

Regeringen

Den framtida grundorganisationen måste enligt regeringens mening medge en flexibel och rationell produktion av krigsförband. Den skall ge möjlighet till utbildning och övning under olika militärgeografiska och klimatologiska förutsättningar. Den skall vidare möjliggöra samträning av operativa krigsförband samt kompetensuppbyggnad och personalutveckling. Hänsyn skall också tas till det övriga totalförsvarets behov av och förutsättningar för militär och civil samverkan.

Kraven på förmåga till anpassning i olika tidsperspektiv bör också ha stort inflytande på den framtida grundorganisationen.

Regeringen anser att åtgärder bör inledas redan under år 1999 för att anpassa grundorganisationen till en framtida struktur.

Regeringen pekar på ett antal *faktorer av betydelse för omstruktureringen*. Grundorganisationen måste sålunda redan från början utvecklas mot den långsiktiga inriktningen av insatsorganisationen och behovet av framtida kompetenser. Utbildningsplatser bör samordnas regionalt för att möjliggöra samövning av krigsförband och funktioner. Hänsyn behöver vidare tas till behovet av stödkapacitet, krav på anpassningsförmåga, avståndet till upptagningsområden av totalförsvarspliktiga samt lokala utbildningsförutsättningar. Härutöver är det angeläget med övergripande konsekvensvärderingar från miljösynpunkt. Samordningen kan föranleda behov av kompletterande investeringar och kräva förnyade miljöprovningar på kvarvarande orter.

Regeringen bedömer att *dagens grundorganisation har en betydande överkapacitet* i förhållande till det framtida utbildningsbehovet. Enligt regeringens mening är det därför nödvändigt att förändra den organisatoriska grundstrukturen så att den blir mer ändamålsenlig. Grundorganisationen måste utgå från Försvarmaktens huvuduppgifter.

Regeringen avser att under hösten 1999 redovisa förslag till framtida grundorganisation för riksdagen.

Motionerna

Kristdemokraterna anser i sin *kommittémotion Fö9 (kd)* att det kommande förslaget till grundorganisation bör redovisa en *jämförelse mellan kostnaderna* för den nuvarande organisationen och den totala kostnaden för föreslagen organisation (*yrkande 11*). Härvid bör beläggas hur alla viktiga faktorer har hanterats.

Flera motioner behandlar frågan om *utbildning av miljösoldater* eller uppsättning av en *insatsstyrka för miljökatastrofer*.

I *motion Fö10 (kd)* av Kjell Eldensjö anföras sålunda att en av de absolut viktigaste uppgifterna är att värna livsbetingelserna och skydda mänskligt och övrigt biologiskt liv vid miljökatastrofer. Ur det perspektivet bör varje nation rusta upp för att kunna bekämpa såväl akuta miljöproblem som den kontinuerligt pågående miljöförstörelsen. Motionären anser att vi måste öka våra ansträngningar att utveckla bättre beredskap för akuta miljökatastrofer,

så att tränad personal med tillräcklig och god materiel snabbt kan sättas in i större omfattning för miljösanering när situationen så kräver.

Enligt motionären behövs således en väl fungerande organisation, insatsstyrkor och materiel för att vid behov kunna sättas in. Därför bör vi kontinuerligt utbilda miljösoldater. En civilutbildning med denna inriktning sägs från olika utgångspunkter vara mycket lämplig att förlägga till Borås. Motionären föreslår därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett statligt *försöksuppdrag i utbildning av miljösoldater i Borås*.

I Vänsterpartiets *kommittémotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson m.fl. hävdas med exempel att miljöpolitik också är säkerhetspolitik. Sverige bör därför satsa på att organisera miljöbrigader – brigader där unga människor kan göra sin värnplikt genom att utbilda sig i och delta i miljösanering. Motionärerna föreslår att som ett första steg en miljöbrigad snarast byggs upp och organiseras i Borås (*yrkande 9*).

Miljöpartiet pekar också på betydelsen av att uppvärdera de icke-militära hoten. I *kommittémotion Fö15 (mp)* kritiserar regeringen för att den i propositionen knapphändigt eller inte alls nämnt dessa icke-militära hot. Det finns flera konkreta exempel på akuta miljökatastrofer där en insatsstyrka skulle kunna användas. Motionärerna pekar på att det i Borås finns ett koncept för att skapa en miljöbrigad för nationella och internationella miljökatastrofer. En sådan insatsstyrka bör skapas (*yrkande 5*).

Med utgångspunkt i likartade resonemang föreslås i *motion Fö5 (m)* av Elizabeth Nyström och Lars Björkman

- att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att starta utbildning av miljösoldater lämpade för insatser nationellt och internationellt,
- att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att denna utbildning förläggs till Borås och det nedlagda regementet I 15.

Även i *motion Fö13 (s)* av Sonja Fransson och Arne Kjörnsberg påpekas att nya hot har uppstått och att gränsen mellan det militära och det civila blir allt otydligare. Lokala och regionala ekologiska problem kan få avsevärda konsekvenser för internationella relationer. Dessa nya orsaker till instabilitet och osäkerhet måste, enligt motionärerna, avspeglas i innehållet och formen för hur nationer upprätthåller och skapar fred och säkerhet.

Motionärerna anför att EU-parlamentet gett kommissionen i uppdrag att i sin tur uppdraga åt medlemsländerna att hålla beredskap för insatser vid stora miljö- och naturkatastrofer.

Enligt motionärernas mening är det härvid mindre lämpligt att alltför hårt binda sig till militära resurser. Räddningsverkets och de kommunala räddningstjänsternas erfarenheter bör också utnyttjas. Frågan är komplex och bör utredas ordentligt. Motionärerna hemställer därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att *utreda möjligheterna att utnyttja Räddningsverkets och Försvarmaktens sammantagna resurser* avseende insatser vid kriser och miljökatastrofer.

Grundorganisationen skall medge en flexibel och rationell utbildning av krigsförband. Den skall, som regeringen anger, ge möjligheter till övningar i olika geografiska och klimatologiska miljöer. Den skall möjliggöra samträning av förband, kompetensuppbyggnad och personalutveckling.

Utskottet delar regeringens bedömning att dagens grundorganisation har en betydande överkapacitet i förhållande till de utbildningsuppgifter som kan förutses. Den behöver reformeras för att medge en rationell utbildning av krigsförbanden i det framtida försvaret. Utskottet kan också ställa sig bakom de bedömningar som regeringen gör av vilka faktorer som har betydelse för omstruktureringen, bl.a. krav som kan härledas från tillämpningen av anpassningsprincipen.

Grundorganisationens omfattning och lokalisering är beslutade av riksdagen dels i 1996 års försvarsbeslut (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109) för huvuddelen av organisationen, dels i beslutet om 1998 års budget (prop. 1997/98:1, bet. 1997/98:FöU1, rskr. 1997/98:82) gällande vissa ändringar i indelningen av försvarsområden samt delar av Försvarsmaktens skolorganisation. Utskottet utgår från att regeringen i anslutning till förslaget om ändrad grundorganisation, som man avser förelägga riksdagen under hösten 1999, redovisar kostnadskonsekvenserna av förslaget. *Kommit-témotion Fö9 (kd) yrkande 11* av Åke Carnerö m.fl. bör därmed avslås.

Utskottet har valt att här behandla de sex motionsyrkanden som rör *utbildning av miljösoldater i Borås och uppsättning av en insatsstyrka för miljökatastrofer*. I tre av dessa motioner refereras till en resolution i EU-parlamentet. Utskottet har erfarit att den aktuella resolutionen (A4-0005/99) Användning av militära resurser för miljöändamål antogs i februari i år. Ministerrådet har inte tagit ställning till den. I resolutionen rekommenderas medlemsstaterna att verka för användning av militärrelaterade resurser för miljöskydd bl.a. genom att överväga vilka sådana resurser som kan ställas till förfogande vid miljökatastrofer och miljökriser. Resolutionen tar även upp andra frågor om militär verksamhet och miljön.

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat motionsyrkanden om utbildning av miljösoldater. Lagstiftningen på området är entydig. Utskottet vill sålunda erinra om att lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt endast medger att pliktiga får skrivas in för Försvarsmaktens och det civila försvarets behov vid höjd beredskap och för försvarets fredstida beredskap. Den som utbildas skall krigsplaceras. Det är alltså inte möjligt att utbilda totalförsvarsppliktiga för fredstida miljöuppgifter. Det är inte heller möjligt att utnyttja plikttagstiftningen för uppgifter utomlands. De som pliktutbildas för det svenska totalförsvarets behov utgör dock en utmärkt bas för rekrytering till frivilliga humanitära och fredsfrämjande insatser inom ramen för mandat av FN och OSSE.

Utskottet erinrar vidare om att den parlamentariskt sammansatta Pliktutredningen för närvarande ser över tillämpningen av totalförsvarsplikten. Utredningen skall bl.a. överväga införandet av plikt för att kunna ta i anspråk personal vid svåra påfrestningar på samhället i fred.

Pliktlagstiftningen innefattar starka begränsningar av den enskildes frihet i vissa allvarliga situationer. Enligt utskottet måste den därför grundas på ett brett folkligt stöd. Plikten måste hanteras med stor omsorg och bör inte utnyttjas för generella och permanenta samhällsåtaganden.

Med stöd av det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår *motion Fö5 (m) yrkandena 1 och 2, kommittémotion Fö8 (v) yrkande 9, motion Fö10 (kd) samt kommittémotion Fö15 (mp) yrkande 5.*

Motion Fö13 (s) av Sonja Fransson och Arne Kjörnsberg föreslår en *utredning* om möjligheterna att *utnyttja Räddningsverkets och Försvarmaktens sammantagna resurser avseende insatser vid kriser och miljökatastrofer*. Utskottet vill påpeka att utformningen av totalförsvaret sedan 1996 års försvarsbeslut präglas av en helhetssyn. Ansvaret för att hantera allvarliga olyckor i samhället i fred ligger på civila myndigheter. Dessa myndigheter planerar för sådana insatser. Försvarmakten har resurser som ofta är ändamålsenliga vid allvarliga olyckor av skilda slag. Försvarmaktens personella och materiella resurser utnyttjas därför så långt det är lämpligt vid insatser av detta slag.

Sverige genomför internationella insatser vid väpnade konflikter och humanitära katastrofer. De humanitära insatserna genomförs i allmänhet av Räddningsverket. Verket utnyttjar härvid ofta exempelvis Försvarmaktens transportresurser.

Utskottets bedömning är att samarbetet mellan Försvarmakten och Räddningsverket och andra civila myndigheter fungerar bra och utvecklas kontinuerligt för att bli ännu effektivare vid svenska insatser utomlands. Myndigheterna arbetar sålunda redan i linje med intentionerna i motionen. Utskottet anser därför att det för närvarande saknas anledning att särskilt utreda de sammantagna civila och militära resurserna för insatser vid kriser och miljökatastrofer. *Motion Fö13 (s)* bör därför avslås.

Materieförsörjning

Regeringen

Det militära försvarets behov av materiel

Regeringen påpekar att det finns ett behov av materiell förnyelse även om angreppshotet är begränsat. En på sikt höjd förmåga till internationella insatser, liksom kravet på anpassningsförmåga, kan också kräva studier, forskning, utveckling och kompletterande materielanskaffning.

Osäkerheterna om det militära försvarets framtida behov av materiel är i dag större än under det kalla krigets dagar. I viss utsträckning kan, enligt regeringen, osäkerheten mötas genom att mer flexibelt användbara system anskaffas, genom kortare framtagningstider och genom att utveckla s.k. demonstratorer utan direkta bindningar till en serietillverkning. Beläggningen vid svensk försvarsmaterielindustri blir härigenom mer ojämn, vilket åtminstone på kort sikt kan orsaka problem. Produktion kan också behöva förberedas för materielssystem som anskaffas i små volymer men där ytterli-

gare tillverkning kan bli aktuell. Vidare bör utvecklingsmöjligheter byggas in i system.

Enligt regeringen kan det militära försvarets materielförsörjning i ett framtida anpassningsläge tillgodoses genom

- användning av den materiel som redan finns inom det militära försvaret,
- uppgradering av denna materiel,
- inköp av ny materiel som produceras i Sverige och genom
- import av materiel.

En höjning av krigsdugligheten inom ett år kan enligt regeringens mening inte baseras på materiell förnyelse annat än i begränsad omfattning. Däremot är möjligheterna till nyproduktion av materiel av central betydelse när det gäller långsiktig anpassning.

Försvarsindustri

Försvarsindustrin i Europa kännetecknas av överkapacitet, varför en konsoliderings- och rationaliseringsprocess pågår. Förändringarna i Europa har dock inte kommit lika långt som i USA. Integrationen har i mycket liten utsträckning medfört större sammanslagningar. Den europeiska försvarsindustriella basen är därför fortfarande splittrad.

För att svensk försvarsindustri framgångsrikt skall kunna hävda sina intressen i en europeisk omstrukturering krävs, enligt regeringen, dels att industrin kan erbjuda intressant teknisk kompetens och förnyelseplaner på viktiga materielområden, dels att gynnsamma förutsättningar skapas av statsmakterna.

Enligt regeringen vilar ansvaret för den försvarsindustriella omstruktureringen i huvudsak på industriföretagen. Nationella och internationella regler för produktion av och handel med försvarsmateriel innebär emellertid att staterna har ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta önskvärd omstrukturering. Sverige bör därför delta aktivt i de olika forum som har inflytande på den fortsatta processen och då hävda svenska intressen. Vi bör sålunda medverka till en ökad samsyn mellan EU-länderna på reglerna för upphandling av försvarsmateriel. Det är också angeläget att svenska myndigheter i ökad utsträckning medverkar i samarbetet i syfte att underlätta den industriella omstruktureringen. Sverige kan därigenom säkerställa tillgång till väsentliga kompetenser och underlätta materielförsörjningen i en anpassningssituation.

Möjligheterna att i större utsträckning utnyttja en stegvis process vid materielupphandling bör tas till vara.

För ett aktivt internationellt samarbete fordras enligt regeringen gemensamma projekt. Att delta i internationella forum och i förändringar av försvarsindustrins struktur och ägandeförhållanden kan således inte ersätta behovet av nya projekt som drivkraft i förändringsarbetet.

Regeringen bedömer att Försvarsmaktens materielanskaffning framöver inte kommer att vara tillräcklig som en hemmamarknad för stora delar av den svenska försvarsindustrin. Det är inte heller möjligt att genom särskilda satsningar bevara inhemska kompetens, annat än inom ett fåtal områden. Den

framtida industriella förmågan kommer därför att i väsentlig grad baseras på ömsesidiga industriella beroenden och ett behov av ökat mellanstatligt samarbete.

Regeringen betonar att minskade materielbeställningar från det svenska försvaret kommer att utsätta svensk försvarsindustri för påfrestningar. Enligt regeringens bedömning kan dock statsmakterna under ett övergångsskede genom lämpliga utvecklingsuppdrag och upphandlingar underlätta industrins omstrukturering och internationella samarbete.

Kompetensområden

I 1996 års totalförsvarsbeslut definierades vissa baskompetenser som ansågs nödvändiga att behålla. Enligt regeringen kan dessa behöva omprövas mot bakgrund av synen på behovet av anpassningsförmåga, minskade materielbeställningar samt den pågående utvecklingen inom försvarsindustrin.

I en första fas bör s.k. *strategiska kompetensområden* identifieras. Dessa bör alltid finnas i Sverige, hos myndigheter, organisationer eller hos industrin.

Den andra fasen är att identifiera *nödvändiga utvecklings- och produktionsresurser* för att möjliggöra materiell anpassning. Identifierade behov skall utgöra grunden för basresurser för materiell anpassningsförmåga. Dessa benämns fortsättningsvis industriella kompetenser och återfinns huvudsakligen i industrin.

Strategiska kompetenser

Riksdagen beslutade i 1996 års försvarsbeslut (etapp 1) att en inhemska kompetens skulle säkerställas inom områdena telekrigsteknik, avancerad signaturanpassningsteknik, undervattensteknik, flygteknik samt inom underhåll och vidmakthållande av de system som ingår i krigsorganisationen. Kompetensbehovet har nu förändrats. Regeringen vill i stället lyfta fram fler men betydligt snävare avgränsade områden där den inhemska kompetensen bör bevaras. De strategiska kompetenserna bör uppfylla något av följande kriterier.

- De skall avse specifika svenska förhållanden.
- De skall omgärdas av hög sekretess, nationellt eller internationellt.
- De skall vara väsentliga för vår förmåga att anpassa befintliga system till ändrade krav och behov.

De strategiska kompetenserna bedöms utgöra delar av följande områden: Telekrigsteknik, undervattensteknik, avancerad signaturanpassningsteknik, flygteknik för vidmakthållande av JAS 39, vidmakthållande och underhåll av system i krigsförbanden, ledningssystemteknik, vapentechnik och ballistiskt skydd, Människa-System-Interaktion, systemteknik för obemannade farkoster, informationskrigsteknik, skydd mot NBC-stridsmedel.

De strategiska kompetenserna är enligt regeringen en nödvändig förutsättning för att staten skall kunna vara en kompetent beställare av försvarsmateriel.

Det militära försvaret behöver en industriell förmåga på områden där Sverige bör undvika ett ensidigt beroende. En industriell kompetens, även utanför de strategiska områdena, förstärker trovärdigheten av förmågan. I det senaste totalförsvarsbeslutet bestämde riksdagen att Sverige bör inrikta sina ansträngningar på att skapa ett ömsesidigt internationellt beroende för att därigenom ta till vara de fördelar och minimera de risker som är förknippade med ett ensidigt internationellt beroende. Enligt regeringen är denna inriktning fortsatt relevant.

Forskning och teknikutveckling

Regeringen bedömer att svensk försvarsforskning och teknikutveckling bör inriktas för att *dels* skapa förutsättningar för det framtida militära försvarets utveckling, *dels* för att upprätthålla de strategiska kompetenserna och *dels* för att utveckla kompetenser inom områden där Sverige har konkurrensfördelar. Regeringen bedömer det vidare önskvärt att utveckla samverkansformerna mellan forsknings- och teknikutvecklingsorgan, forskningsavsnämning och industri.

Regeringen anser det vara nödvändigt med en internationell samverkan om forskning och teknikutveckling i totalförsvarsfrågor. De internationella insatserna, där en ökad förmåga eftersträvas, kan också ställa krav på den framtida forskningen och teknikutvecklingen. Ett exempel härpå är medverkan i olika typer av internationella minröjningsinsatser i drabbade länder. I dag pågår en omfattande materielutveckling, främst inom sensorområdet och för maskinell minröjning. Det krävs prov och försök med den nyutvecklade materielen. Det största intresset bör därvid ägnas teknik och materiel som i närtid kan få operativ användning.

Särskild vikt bör läggas på att sammanlänka civil forskning och teknikutveckling med försvarets behov.

Regeringen framhåller att forskning har betydelse för vår förmåga till anpassning. Det gäller i hela kedjan från tidig identifiering av förändringar i omvärlden över värdering av alternativa handlingsmöjligheter till beslut om anpassningsåtgärder.

Riksdagen beslutade år 1993 (prop. 1992/93:170, bet. 1992/93:FöU13, rskr. 1992/93:393) om förändringar i totalförsvarets forskning och utveckling. Regeringen avser att under år 1999 besluta om en översyn av denna forskning.

Materieförsörjningsprocessen

Regeringen bedömer att en effektivisering av materieförsörjningsprocessen är en viktig förutsättning för att Försvarmakten skall kunna utveckla en större anpassningsförmåga. Regeringen avser därför att under år 1999 besluta om ett sådant effektiviseringsarbete. Viktiga inslag i detta är bl.a.

- Ökat internationellt samarbete.

- Ökad satsning på tidiga skeden av materielprocessen genom forskning, teknikutveckling, modellering och simulering samt utveckling och anskaffning av demonstratorer.
- Förbättrad samverkan mellan forskning, industri och försvar i integrerade utvecklingsteam.
- Ökad användning av civila industriella resurser.
- Ökat inslag av direktanskaffning.
- Leasing eller anskaffning tillsammans med andra länders försvarsmakter.
- Anpassning av underhållsresurserna till beredskapskraven och insatsorganisationen samt en översyn av fördelningen av ägandet av resurserna mellan staten och industrin.

Regeringen har nyligen uppdragit åt Försvarets materielverk att i samverkan med berörda göra en översyn av landets provningsresurser för Försvarsmaktens behov.

Motionerna

Moderata samlingspartiet kritiserar i *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. regeringens överväganden om försvarsindustriella frågor som varande alltför översiktliga. I flera avseenden sägs försvarsbeslutet sakna såväl inriktning som medel för att förverkliga det regeringen säger sig vilja värna av industriell kapacitet och kompetens. Enligt motionärerna vore därför en naturlig slutsats av de stora förändringar som skett under de senaste åren att regeringen tillsätter en *parlamentarisk utredning* med uppgift att göra en genomgripande översyn av förutsättningarna för svensk försvarsindustriell kompetens och dess betydelse, särskilt i anpassningsperspektivet. De kort- och långsiktiga förutsättningarna för försvarsindustrins överlevnad och utveckling bör följaktligen utredas. Motionärerna hemställer därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en *samlad översyn* av kompetens avseende forskning och utveckling, anskaffning och produktion av försvarsmateriel (*yrkande 19*).

I Folkpartiets *partimotion Fö7 (fp)* av Lars Leijonborg m.fl. betonas att den nya verkligheten för svensk och europeisk försvarsindustri präglas av två förhållanden. Det ena är att efterfrågan på krigsmateriel i vår del av världen har sjunkit kraftigt. Detta kan bara hälsas med tillfredsställelse och Sverige har inget intresse av att medverka till att stimulera efterfrågan på krigsmateriel. Det andra förhållandet är det växande teknologigapet gentemot amerikansk krigsmaterielindustri. För svensk del finns ingen anledning att, vare sig inför omstruktureringen till minskad efterfrågan eller för att hänga med i den teknologiska utvecklingen, ställa ökat samarbete med europeisk försvarsindustri i motsatsställning till fortsatt samarbete med amerikanska partners. Frågan om ökat internationellt försvarsmateriellt samarbete är av stor säkerhets- och utrikespolitisk vikt och bör därför inte undergå stegvisa förändringar utan att de långsiktiga konsekvenserna är klarlagda. Folkpartiet välkomnar att regeringen nu förutser en samlad översyn av frågor som rör svensk krigsmaterieförsörjning. Motionärerna hemställer att riksdagen som sin

mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om försvarets materieförsörjning (*yrkande 6*).

Vänsterpartiet pekar i *partimotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson m.fl. på att ett minskat svenskt försvar inte kan hålla sig med en försvarsindustri av samma omfattning som under det kalla kriget. Försvarsindustrins kapacitet måste bygga på försvarets behov av materiel. Motionärerna anser det nödvändigt med en omstrukturering och regeringen har ett ansvar för att *stimulera övergången från militär till civil produktion*. Detta föreslås riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (*yrkande 4*).

I samma motion sägs att det allt mer integrerade europeiska försvarsindustri-samarbetet är förståeligt. Det är då viktigt att ta tillvara den svenska försvarsindustrins kunskaper. Riksdag och regering bör därför behålla möjligheten att styra och påverka detta samarbete. Vänsterpartiet förespråkar därför en omställning där man tar hänsyn till den sociala situationen på berörda orter och hos berörda personalgrupper. Det är sålunda viktigt att hävda att den del av den gemensamma produktion som kan komma i fråga, och som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande, placeras i Sverige. Vad som i motionen anförts om *försvarsindustrins lokalisering* bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (*yrkande 6*).

Kristdemokraterna menar i sin *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. att det är väsentligt att reduceringen av materielanskaffningen inte ger långsiktiga negativa konsekvenser för den inhemska kompetensen. Vi måste upprätthålla en hög nivå på utvecklingsverksamheten för att behålla nödvändig kompetens i ett tillväxtläge och för att svensk försvarsindustri skall betraktas som en attraktiv samarbetspartner i den omstrukturering som den europeiska försvarsindustrin befinner sig i. Eftersom det råder bred politisk enighet om att försvarsindustrin måste söka utländskt samarbete i allt högre grad, måste regeringen snarast ge långsiktiga och säkra besked om den framtida försvarsindustriella policyn (*yrkande 26*).

I samma motion förordas fortsatt utveckling och anskaffning av *luftvärns-robotsystemet 23 Bamse* (*yrkande 27*) samt att den inhemska *ubåtskompetensen*, som är strategisk, noga bör övervägas inför försvarsbeslutet (*yrkande 28*).

I Miljöpartiets *kommittémotion Fö15 (mp)* av Lars Ångström m.fl. anför att regeringen vill uppmuntra till ett ökat samarbete mellan svenska och andra europeiska krigsmaterieltillverkare. Det skulle innebära att framtida vapensystem i än högre utsträckning blir tillverkade i samarbete mellan svenska och utländska företag. Miljöpartiet menar att det är ett dåligt sätt att hantera den överkapacitet som svensk vapenindustri har. Det vore bättre att avveckla den verksamhet som inte längre behövs och gå in med statliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder på de orter som drabbas extremt hårt (*yrkande 6*).

Näringsutskottet

Näringsutskottet, som beretts tillfälle att yttra sig över propositionen, anför att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera högteknologiska

produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Den industripolitiska betydelsen av denna produktion sägs vara hög. Försvarsindustrin har frambringat ett kvalificerat tekniskt kunnande. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället.

När det svenska försvaret nu, mot bakgrund av det säkerhetspolitiska läget, kommer att reduceras i storlek och ges en något annan inriktning får det självfallet konsekvenser för den svenska försvarsindustrin. Det blir inte längre möjligt att upprätthålla en bred inhemsk materieförsörjning inom aktuella budgetramar. Näringsutskottet finner det naturligt att materieförsörjningen anpassas till det nya säkerhetspolitiska läget och till den nya försvarsorganisationens behov.

Den framtida industriella förmågan hos svensk försvarsindustri kommer att i väsentlig omfattning baseras på ömsesidiga industriella beroenden över nationsgränserna och på ett ökat mellanstatligt samarbete på materielområdet. Näringsutskottet har därför inget att erinra mot vad som sägs i propositionen om vikten av ökat mellanstatligt samarbete på materielområdet. Utskottet vill dock peka på betydelsen av att den del av den gemensamma produktion som kan komma i fråga och som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande i så hög grad som möjligt blir placerad i Sverige.

Näringsutskottet anser det vara ofrånkomligt att de minskande materielbeställningarna från det svenska försvaret kommer att medföra stora påfrestningar för den svenska försvarsindustrin. Staten har som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering, även om huvudansvaret ligger hos industrin. I likhet med regeringen anser näringsutskottet att statsmakterna under en övergångsperiod genom lämpliga utvecklings- och anskaffningsuppdrag kan underlätta omställningen hos sådan industri som av försvarspolitiska skäl är av intresse för framtiden.

Näringsutskottets yttrande bifogas betänkandet.

Försvarsutskottet

Försvarsindustrin

Utskottet konstaterar, liksom regeringen, att den kommande förändringen av Försvarsmakten ofrånkomligen leder till konsekvenser för materieförsörjningen. Det säkerhetspolitiska läget, förändrade uppgifter och de ekonomiska förutsättningarna kommer att medföra reduceringar i försvarets organisation. Dessa förhållanden tillsammans med de nuvarande osäkerheterna om försvarets framtida behov av materiel leder till slutsatsen att Försvarsmaktens materielanskaffning framgent inte kommer att vara tillräcklig som hemmamarknad för en utvecklande försvarsindustri av dagens omfattning. Som framhålls i *kommittémotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson m.fl. måste försvarsindustrins kapacitet bygga på försvarets behov av materiel. Verksamheter som inte längre behövs bör avvecklas, vilket också sägs i *kommittémotion Fö15 (mp)* av Lars Ångström m.fl. Det kommer sålunda inte längre att vara möjligt

att med särskilda satsningar bevara inhemsk kompetens annat än inom ett fåtal områden. Som regeringen anför i propositionen och som också näringsutskottet betonar, kommer därför den framtida industriella förmågan i väsentlig omfattning att baseras på ömsesidiga industriella beroenden och på ett ökat mellanstatligt samarbete. För ett aktivt internationellt samarbete kommer det att krävas gemensamma projekt. Försvarsutskottet ansluter sig härvid till vad näringsutskottet anför om betydelsen av att sådan gemensam produktion som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande, i så hög grad som möjligt blir placerad i Sverige.

Vikten av ökat internationellt samarbete betonas också i *partimotion Fö7 (fp)* av Lars Leijonborg m.fl., som också välkomnar att regeringen förutser en samlad översyn av frågor som rör svensk krigsmaterielförsörjning. Utskottet anser inte att motionärerna ger uttryck för någon principiellt annan syn i frågan än vad utskottet ställer sig bakom. Motionens *yrkande 6* bör därför inte bifallas av riksdagen.

De minskande materielbeställningarna kommer att medföra stora påfrestningar för den svenska försvarsindustrin. Detta uppmärksammar såväl regeringen som näringsutskottet. Omstruktureringar liksom avveckling av kompetenser och tillverkningskapaciteter kan inte uteslutas. Som regeringen anför kan statsmakterna under en övergångstid genom lämpliga utvecklings- och anskaffningsuppdrag underlätta industrins omställning och internationella samarbete. Utskottet förutsätter härutöver att arbetsmarknadspolitiska åtgärder utnyttjas i erforderlig omfattning. Regeringen har också i vårpropositionen (prop. 1998/99:100 s. 33) uppmärksammat att det nu förestående försvarsbeslutet kommer att innebära påfrestningar på ett antal orter i Sverige. Regeringen har därför tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av denna omställning. Härmed anser utskottet att de stimulanser för övergång från militär till civil produktion som förordas i *kommittémotion Fö8 (v) yrkande 4* kan inrymmas. Utskottet anser också att det sociala hänsynstagande i omställningen som efterlyses i motionen (*yrkande 6*) kommer att beaktas. De båda motionsyrkandena bör därför inte bifallas av riksdagen. Utskottet utgår vidare från att statliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder sätts in på de orter som drabbas extremt hårt, något som efterlyses i *kommittémotion Fö15 (mp) yrkande 6*. Detta yrkande bör därför heller inte bifallas.

Kompetensområden samt forskning och teknikutveckling

Utskottet kan ansluta sig dels till regeringens indelning av det framtida kompetensbehovet i s.k. strategiska kompetenser och industriella kompetenser, dels till de kriterier som bör gälla för urvalet av de strategiska kompetenserna. Utskottet ställer sig också bakom de i propositionen angivna syftena för försvarsforskningen och teknikutvecklingen.

Regering nämner i propositionen att den avser att i två på varandra följande faser identifiera de strategiska kompetensområdena och de nödvändiga utvecklings- och produktionsresurserna. Myndigheterna kommer ges i uppdrag att lämna underlag härför. Utskottet har ingen invändning mot denna

ordning och kan därför inte ansluta sig till förslaget i *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. om en parlamentarisk utredning om förutsättningarna för svensk försvarsindustriell kompetens och dess betydelse. *Yrkande 19* i nämnda motion bör därför avslås. av riksdagen.

Utskottet håller med motionärerna i *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. att den förestående reduceringen av materielanskaffningen inte får medföra negativa konsekvenser för tillväxtförmågan. Utskottet utgår från att regeringen beaktar detta i det förestående arbetet med att definiera de strategiska och industriella kompetenserna. Härav följer att motionens *yrkande 26* inte bör bifallas.

Samma motion förordar uttalanden om specifika kompetenser knutna till materielsystem som luftvärnsroboten 23 Bamse och ubåtar. Utskottet är inte berett att göra några sådana uttalanden utan anser att det är regeringens sak att i höst förelägga riksdagen förslag om en avvägd framtida krigsorganisation och vilka viktigare system som bör ingå i denna. *Yrkandena 27 och 28* bör därför avslås av riksdagen.

Utskottet behandlar här vad regeringen i propositionen (s. 152–176) anfört om det civila försvaret m.m. Utskottet behandlar här även motionerna Fö6 yrkande 21, Fö9 yrkandena 16–18 samt Fö402 yrkandena 1 och 2.

Förmågor inom det civila försvaret

Regeringen

Regeringen *föreslår* i propositionen att det övergripande målet för det civila försvaret och för utformningen av resurserna skall vara att

- värna civilbefolkningen, trygga en livsnödvändig försörjning, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och bidra till Försvarmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp och krig i vår omvärld
- bidra till fred och säkerhet i omvärlden
- stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred.

I propositionen redovisas följande *skäl för förslaget* om det övergripande målet för det civila försvaret och utformningen av resurserna.

Regeringen anser att för uppgiften försvar mot väpnat angrepp skall det inom det civila försvaret genom en tillräckligt hög grundberedskap alltid finnas en förmåga som skapar handlingsfrihet att hantera förändrade förutsättningar i framtiden, att motstå hot om begränsade insatser mot civila funktioner eller infrastruktur och att kunna stödja Försvarmaktens verksamhet.

Det civila försvaret skall vidare på kort sikt (enstaka år) kunna utveckla en sådan förmåga hos viktiga samhällsfunktioner att samhället kan motstå mer omfattande insatser av fjärrstridsmedel och begränsade luftrörliga insatsstyrkor. Det civila försvaret skall kunna bidra till den samlade förmågan att på medellång sikt (inom fem år) kunna möta ett väpnat angrepp som innebär mer omfattande militära operationer och att på lång sikt (mer än tio år) kunna möta flera olika typer av väpnade angrepp.

Regeringen anser också att en ändring bör göras i förhållande till det tidigare försvarsbeslutet så att totalförsvarsresurserna skall kunna användas för att bidra till fred och säkerhet i omvärlden.

Regeringen menar vidare också att resurserna inom det civila försvaret snabbt och smidigt skall kunna utnyttjas för att stödja samhället vid svåra påfrestningar i fred. Särskilt gäller detta vissa ledningssystem och ledningsresurser, personal, materiel och varor i lager, sjukvårdsutrustning, vattenreningsutrustning och resurser i övrigt som identifierats som lämpliga vid svåra påfrestningar i fred.

Motionen

I *motion Fö402 (c)* av Rolf Kenneryd anføres bl.a. att de mål som angavs i budgetpropositionen för år 1999 för det civila försvaret skapar oklarhet och kan försvåra tillämpningen av en helhetssyn på det civila försvarets tre upp-

gifter (*yrkande 1*). Målformuleringen i budgetpropositionen kan, enligt motionären, skapa intrycket av att regeringen tagit ett steg tillbaka i det förnyelsearbete som riksdagens beslutat om. Målen för funktionerna bör formuleras om så att de fortsättningsvis på ett tydligare sätt kan kopplas till alla de tre uppgifterna som riksdagens beslutat om (*yrkande 2*).

Utskottet

Utskottet instämmer i regeringens förslag att det övergripande målet för det civila försvaret och utformningen av dess resurser skall vara att värna civilbefolkningen, trygga en livsnödvändig försörjning, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och att bidra till Försvarsmaktens förmåga vid ett väpnat angrepp och krig i vår omvärld. Det övergripande målet skall också vara att bidra till fred och säkerhet i omvärlden och stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred.

Med anledning av yrkandena 1 och 2 i motion Fö402 (c) vill utskottet framhålla att i försvarsbeslutets andra etapp hösten 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 109) definierades begreppet totalförsvar i lagen (1992:1403) om höjd beredskap. Definitionen är att totalförsvar är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Av propositionen 1996/97:4 framgår att genomförandet av internationella insatser och stärkande av samhällets förmåga att möta svåra påfrestningar på samhället inte är totalförsvarsverksamhet, men att totalförsvarsresurserna skall utformas så att de också kan användas för dessa situationer. Någon ändring av försvarsbeslutet i detta avseende har inte gjorts.

Utskottet vill i sammanhanget framhålla vad Försvarsberedningen i sitt betänkande (Ds 1999:2) Förändrad omvärld – omdanad försvar anført om den fortsatta inriktningen av det civila försvarsresurserna. Beredningen anser att de särskilda resurser som avdelas inom ramen för det civila försvaret skall utformas för att kunna användas för tre huvudtyper av ändamål, försvara Sverige mot väpnat angrepp, bidra till fred och säkerhet i omvärlden samt stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar i fred. Utskottet anser detta vara en bra utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Utskottet vill också peka på den särskilde utredare som regeringen avser utse och som skall analysera och lämna förslag till vissa principer för att åstadkomma en förbättrad helhetssyn när det gäller planeringen för civilt försvar och beredskapen mot svåra påfrestningar. Utskottet utgår ifrån att de frågor som motionären pekar på kommer att ligga inom ramen för det översynsarbete som regeringen nu aviserar. Utskottet anser inte att det finns anledning att föregripa resultatet av denna översyn. Något särskilt uttalande från riksdagens sida – utöver vad utskottet ovan framhållit – bör därför inte nu avges. *Motion Fö402 (c) yrkandena 1 och 2* bör därför inte bifallas av riksdagen.

Regeringen

Regeringen *bedömer* att resurserna inom det civila försvaret i allmänhet skall, när så är möjligt, anpassas till och kunna ingå vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser. Dessa resurser skall även kunna användas vid svåra påfrestningar på samhället i fred. Den förändrade hotbilden medför att satsningar även i fortsättningen behöver vidtas för att minska sårbarheten i infrastrukturen, medan däremot åtgärder främst vad gäller försörjningsberedskapen samt skyddsrumbyggandet bör kunna minska väsentligt.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av planeringsinriktningen för det civila försvaret.

Regeringen anser att planeringen för det civila försvaret i ökad utsträckning skall inriktas mot att säkra viktiga *infrastrukturområden* och därmed minska sårbarheten i de för beredskapsförmågan gränssättande faktorerna.

Genom att samhället blir alltmer beroende av sammansatta IT-system ökar även sårbarheten. Beroendet gör att många vitala samhällsfunktioner har svårigheter att lösa sina uppgifter om IT-system slås ut. Det kan gälla system för värme, vatten, administrativa uppgifter m.m. Regeringen anser därför att åtgärder skall vidtas för att minska sårbarheten i de samhällsviktiga IT-systemen.

Regeringen uppdrog i december 1997 åt ÖCB att i samråd med berörda funktionsansvariga myndigheter och Försvarmakten redovisa i vilken utsträckning sårbarheten hos den civila infrastrukturen, främst telekommunikationerna, elförsörjningen och datasystemen, kan bedömas vara gränssättande för totalförsvarsförmågan vid olika antaganden om de resurser som en angripare kan sätta in. Slutredovisning skall ske senast den 1 mars 2000. Regeringen avser vidare uppdra åt Försvarets forskningsanstalt att sammanfatta och utvärdera de studier som under senare år genomförts avseende bl.a. hot mot infrastrukturen, främst elförsörjning och telekommunikation.

När det gäller *försörjningsberedskapen* menar regeringen bl.a. att vårt medlemskap i EU m.m. pekar mot att handeln kommer att fortgå någorlunda ostörd långt in i en eventuell framtida kris. Den internationella utvecklingen med ökad integration och starkare ömsesidigt beroende minskar riskerna från försörjningssynpunkt. Samtidigt innebär den ökade globala konkurrensen och den allt snabbare tekniska utvecklingen en förändring av det svenska näringslivet. Regeringen anser att ovan nämnda förändringar, tillsammans med den ändrade inriktningen för Försvarmaktens planering, medför nya förutsättningar för planering av försörjningsberedskapen. Regeringen avser även att se över möjligheten att vid senare tillfälle lyfta upp försörjningsfrågor på EU:s agenda.

I fråga om *förmåga och organisation för internationellt säkerhetssamarbete* anför regeringen bl.a. att i totalförsvarspropositionen (1996/97:4) angavs att resurser inom det civila försvaret skall kunna utnyttjas vid genomförandet av internationella fredsfrämjande och humanitära insatser. Överstyrelsen för civil beredskap har ett samordningsansvar och har på regeringens

uppdrag inventerat vilka resurser inom det civila försvaret som kan nyttjas för internationella insatser. Ett eventuellt ianspråkstagande för internationella insatser är emellertid förknippat med kostnader och bör inte göras utan säkerhetspolitisk analys. Det krävs enligt regeringen en mer ingående analys av vilka civila försvarsresurser som det finns behov av och som är tillgängliga.

Statens räddningsverk (SRV) har till uppgift att upprätthålla beredskap för att genomföra räddnings- och katastrofinsatser samt att ha kapacitet för att medverka i den inledande återuppbyggnadsfasen i krigs- och krisdrabbade länder. De svenska katastrof- och räddningsinsatser som kan genomföras utformas i enlighet med vad som efterfrågas av internationella organisationer och FN-systemet.

Utskottet

Utskottet instämmer i regeringens bedömning av hur den fortsatta inriktningen av planeringen för det civila försvaret bör utformas. Utskottet vill framhålla betydelsen av att satsningar görs för att minska sårbarheten i infrastrukturen.

Utskottet vill med anledning av Statens räddningsverks uppgift att ha kapacitet för att medverka i den inledande återuppbyggnadsfasen i krigs- och krisdrabbade länder anföra följande.

På annan plats i detta betänkande redovisas regeringens syn på vissa planeringsfrågor vad gäller det civila försvaret och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred. Det framgår av redovisningen att regeringen avser utse en särskild utredare som skall se över nu gällande planeringssystem för civilt försvar och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred. Enligt regeringen bör utredaren föreslå former för en planering som bl.a. tillgodoser samhällets förmåga att kunna bidra till fred och säkerhet i omvärlden. Utskottet anser att regeringen i detta sammanhang även bör överväga en översyn av förordningen (1989:205) om byggnads- och reparationsberedskapen så att denna organisation – med uppgift att utföra nybyggnads-, reparations- och röjningsarbeten för totalförsvaret – även kan utnyttjas för det internationella säkerhetsfrämjande arbete som Sverige deltar i.

Funktionen Ordning och säkerhet

Regeringen

Regeringen *bedömer* att under försvarsbeslutsperioden skall 1 500 totalförsvarspliktiga utbildas till den särskilda beredskapspolisorganisationen. Någon utbyggnad av den allmänna beredskapspolisorganisationen skall inte ske under försvarsbeslutsperioden.

Det bör finnas en beredskap att kunna anpassa utbildning och uppgifter i enlighet med vad som kan komma att bli resultatet av Kombattantutredningens förslag, av sådana förslag som Pliktutredningen presenterar år 2000 samt av en eventuell översyn enligt Överstyrelsen för civil beredskaps förslag om bl.a. direktinskrivning av totalförsvarspliktiga.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av funktionen Ordning och säkerhet.

Regeringen anmälde i 1996 års totalförsvarsproposition (prop. 1996/97:4) att inriktningen bör vara att under försvarsbeslutsperioden utöka beredskapspolisens organisation till att totalt omfatta 15 000.

Regeringen informerade riksdagen i 1999 års budgetproposition (prop. 1998/99:1 utg.omr. 6) om att utbyggnaden av den särskilda beredskapspolisens inte har kunnat genomföras i den takt som var avsedd. Rikspolisstyrelsen har den 16 november 1998 på regeringens uppdrag redovisat vilka konsekvenser som uppstår för funktionens förmåga om målsättningen i försvarsbeslutet inte kan uppnås. Enligt Rikspolisstyrelsen minskar polisens förmåga att kortsiktigt medverka i de planerade uppgifterna inom totalförsvaret. Detta skall dock ställas mot att det säkerhetspolitiska läget gör att risken för ett behov av insatser inom området är mycket liten.

Mot bakgrund av vad Rikspolisstyrelsen redovisat och av vad Försvarsberedningen uttalat anser regeringen att en ominriktning av den särskilda beredskapspolisorganisationen är motiverad. Antalet utbildade totalförsvarspliktiga avsedda för denna bör kunna sänkas från 5 000 till 1 500 under försvarsbeslutsperioden. Någon utbyggnad av den allmänna beredskapspolisorganisationen bör inte ske under försvarsbeslutsperioden.

Utskottet

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att antalet totalförsvarspliktiga, som utbildas till den särskilda beredskapspolisorganisationen, uppgår till 1 500 under försvarsbeslutsperioden. Utskottet delar också regeringens syn på att det under perioden inte sker någon utbyggnad av den allmänna beredskapspolisorganisationen.

Funktionen Telekommunikationer

Regeringen

Regeringen *bedömer* att med nuvarande ekonomiska förutsättningar kommer telekommunikationens säkerhet inför både allvarliga störningar i fred och höjd beredskap i huvudsak att vara godtagbara inom några år. Bedömningen är dock osäker eftersom utvecklingen inom telefunktionen går mycket snabbt och nya sårbarheter men också nya möjligheter kan uppstå. Regeringen anser att en uppföljning av genomgången av telefunktionen skall genomföras.

Som *bakgrund till regeringens bedömning* framhålls bl.a. uttalanden av försvarsutskottet. Regeringen pekar härvid på utskottets uttalanden om att det alltjämt föreligger avgörande brister inom telefunktionen, att det krävs en utförlig redovisning av funktionen samt att en funktionsutvärdering bör genomföras snarast (bet. 1998/99:FöU1).

Regeringen anför vidare som bakgrund till sin bedömning att samhällets ökade beroende av väl fungerande telekommunikationer minskar toleransen för avbrott och störningar. Den snabba teknikutvecklingen med nya tjänster medför emellertid också en ökad sårbarhet. Internetutvecklingen medför en

ökad risk för att obehöriga, var som helst i världen, kan göra intrång och manipulera i dåligt skyddade datasystem. Det blir ännu viktigare att kunna skydda infrastrukturen inte endast mot fysiska angrepp utan även mot allt mer sofistikerade attacker.

Telekommunikationsfunktionen är sårbar för precisionsbekämpning med långräckviddiga luftburna vapen. Sårbarheten gäller alla samhällsviktiga teleoperatörer och beror i huvudsak på att viss vital teleutrustning fortfarande är koncentrerad i otillräckligt skyddade lokaler. Några viktiga driftledningarna saknar fortfarande tillräckligt skydd. Funktionen är också sårbar för långa elavbrott. Mindre teleanläggningar klarar elavbrott enstaka timmar och större teleanläggningar enstaka dygn. Möjligheter saknas för närvarande att prioritera samhällsviktiga abonnenter.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av funktionen Telekommunikationer.

Regeringen bedömer att, trots de åtgärder som vidtagits de senaste åren, risken fortfarande är stor att telekommunikationerna kan lamslås vid en stor insats över hela landet av precisionsstyrda luftburna vapen med lång räckvidd eller en avancerad inträngsattack via telenät mot teleoperatörernas styr- och övervakningsnät. Risk föreligger att ett sådant angrepp kan sättas in med kort förvarning vid en konflikt som kan beröra Sveriges säkerhet.

Regeringens bedömning är att med nuvarande ekonomiska förutsättningar kommer telekommunikationernas säkerhet inför både allvarliga störningar i fred och höjd beredskap att vara i huvudsak godtagbar inom några år. Bedömningen är dock osäker eftersom utvecklingen inom området går mycket fort och skyddet kan behöva anpassas därefter. Bedömningen utgår ifrån att de åtgärder som framgår av nedan/ovan redovisad inriktning genomförs under angiven tidsperiod.

Regeringen anser att funktionen Telekommunikationer är en nyckelfunktion för totalförsvaret, som vid ett väpnat angrepp måste fungera med hög säkerhet. Samhällets beroende av fungerande telekommunikationer gör att funktionen kan vara en gränssättande faktor för hela totalförsvarets samlade förmåga. Sårbarheten måste därför efterhand byggas bort eller begränsas och säkerheten ökas i telenäten.

Motionerna

I *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. sägs bl.a. att det inte är tillfredsställande att säkerheten avseende telekommunikation anses bli godtagbar först om några år. Våra telekommunikationer måste skyddas. De utgör, som regeringen konstaterar, en gränssättande faktor för hela totalförsvarets samlade förmåga. Enligt motionärernas mening är det angeläget att skapa klarhet i de åtgärder som bör vidtas för att få en godtagbar säkerhet i telekommunikationssystemen även sett i ett nära framtidsperspektiv (*yrkande 21*).

I *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. anförs bl.a. att regeringen har mycket knapphändigt belyst specificering av och förslag om hur infrastrukturen kan skyddas. Kristdemokraterna anser att skyddet för telekommunikationer snarast måste sättas i sådant skick att det kan fungera vid ett väp-

nat angrepp. Den av regeringen planerade inriktningen av åtgärder för att garantera säkerheten i telenäten måste således snarast påbörjas (*yrkande 16*).

1998/99:FöU5

Utskottet

Utskottet har vid upprepade tillfällen bl.a. framhållit samhällets stora beroende av sårbara tekniska system inom viktiga infrastrukturområden. Utskottet anser att en inbyggd robusthet och flexibilitet i samhällets grundstruktur är avgörande för förmågan att klara extrema påfrestningar. Uthålligheten inom telekommunikationsområdet i detta avseende bedömer utskottet vara av särskilt vital betydelse.

Mot bakgrund av regeringens bedömning i propositionen om telekommunikationens säkerhet, som huvudsakligen först inom några år kommer att vara godtagbar vid nuvarande ekonomiska förutsättningar, anser utskottet att den aviserade funktionsgenomgången är ytterst angelägen att genomföra och förutsätter att denna snarast kommer till stånd. Detta inte minst med hänsyn till att regeringens bedömning är osäker eftersom utvecklingen inom funktionen går mycket snabbt.

Utskottet anser att frågan om säkerheten i och skyddet av telekommunikationssystemen som tas upp i motionerna Fö6 och Fö9 är ytterst angelägna frågor. Utskottet utgår ifrån att den nu aviserade funktionsgenomgången bl.a. kommer att behandla dessa frågor. Utskottet finner därför inte skäl att nu föregripa resultatet av denna genomgång, utan föreslår att riksdagen inte bifaller *motionerna Fö6 (m) yrkande 21* och *Fö9 (kd) yrkande 16*.

Delfunktionen Elförsörjning

Regeringen

Regeringen *bedömer* att vitala funktioner i samhället är beroende av tillgång till el för att kunna upprätthållas. Det är inte möjligt att säkerställa en helt störningsfri elförsörjning i händelse av krig.

Det är ett samhällsintresse att minska beroendet av en fungerande ordinarie elförsörjning i vitala samhällsfunktioner. Samhällsviktig verksamhet som oundgängligen måste fungera bör säkra tillgången till el för situationer då den ordinarie elförsörjningen inte fungerar.

Åtgärder som vidtas för att kunna upprätthålla och återupprätta elförsörjningen i krig är angelägna och bidrar långsiktigt till en höjd beredskapsförmåga. De statliga insatserna inom området bör ges fortsatt hög prioritet. En översyn av beredskapsplaneringen bör genomföras med syfte att bl.a. pröva nivån i de statliga åtagandena inom området och utveckla målen för verksamheten. Forskningsinsatserna på området skall tydligare kopplas till de operativa beredskapsarbetet.

Arbetet med att utveckla en samordnad strategi för beredskapsåtgärder inom elförsörjningen och hos elanvändare bör fortsätta. Ytterligare insatser för att upprätta och upprätthålla försörjning med reservkraft hos viktiga elanvändare i samband med störningar i krigs- och fredstid bör övervägas.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av delfunktionen Elförsörjning.

Elförsörjningen kan göras mindre sårbar genom att elsystemet i förebyggande syfte görs mer robust och motståndskraftigt i samband med om- och utbyggnad och införande av ny teknik inom elförsörjningen, samt genom en beredskap att vidta skadeavhjälpanande åtgärder vid störningar. Kostnaderna för och de tekniska svårigheterna med att helt förhindra att det svenska elsystemet drabbas av störningar är emellertid mycket stora, särskilt om de skulle genomföras på kort sikt. Åtgärderna måste därför inriktas på att minska sårbarheten i elförsörjningen och beroendet inom viktiga samhällsfunktioner av den ordinarie elförsörjningen.

Elberedskapslagen (1997:288) reglerar ansvaret för den planering och de åtgärder som behövs för att kunna tillgodose elförsörjningen vid höjd beredskap. Huvudprincipen är att elföretagen är skyldiga att vidta åtgärder som beslutas med stöd av lagen för att tillgodose elförsörjningen vid höjd beredskap. I lagen har inte närmare preciserats eller exemplifierats vilka beredskapsåtgärder som skall vidtas.

Vid höjd beredskap skall Svenska kraftnät leda och samordna elförsörjningens resurser och att ta fram underlag för beslut om prioriteringar av elanvändningen. Vidare ingår ett övergripande ansvar för reparationer och underhåll av anläggningar i elsystemet. Elberedskapsarbetet bedrivs också på en regional nivå inom tre elregioner som är Svenska kraftnäts regionala organ på elberedskapsområdet.

När det gäller inriktningen av beredskapsplaneringen anför regeringen bl.a. att Svenska kraftnät har redovisat en verksamhetsplan för perioden 1997–2001. Enligt planerna inriktas elberedskapen på åtgärder som ökar elförsörjningens uthållighet i ett långsiktigt perspektiv och som skall ge förutsättningar för anpassning av handlingsberedskapen till eventuella förändringar i den säkerhetspolitiska bilden.

Åtgärder för ökad säkerhet i elförsörjningen i områden av betydelse för totalförsvaret prioriteras. Anläggningar i stamnätet och regionala nät av särskild betydelse för totalförsvaret skall skyddas genom fortifikatoriska åtgärder och vara förberedda för personell bevakning.

Regeringens bedömning är att beredskapsläget inom delfunktionen har förbättrats sedan år 1997. Regeringen har, under förutsättning av de resurser som statsmakterna för närvarande anslår till verksamheten, ingen anledning att befara att beredskapsarbetet inom elförsörjningen brister eller bedrivs med en felaktig inriktning. En snabb höjning av förmågan inom delfunktionen är svår och kostsam att genomföra och torde inte vara förenlig med krav på kostnadseffektivitet. Det är, bl.a. mot bakgrund av de förutsättningar som gäller för elsystemets sårbarhet, inte realistiskt att förvänta några snabba höjningar i förmågan. Elberedskapen är ett långsiktigt verkande arbete.

Pågående utrednings- och åtgärdsprojekt bedöms exempelvis av Svenska kraftnät inom fem till tio år öka uthålligheten i de nationella och regionala näten i Syd- och Mellansverige. Även möjligheterna att upprätthålla en begränsad elproduktion i regionala och lokala nät (s.k. ö-drift) inom Syd- och Mellansverige vid långvariga elavbrott bedöms öka.

Regeringen har i samband med 1999 års budgetproposition anført att en genomgång av funktionen Energiförsörjning skall ske inom de närmaste åren. Försvarsutskottet har i denna fråga anført att sådana utvärderingar snarast bör genomföras. Mot denna bakgrund avser regeringen att genomföra en översyn av delfunktionen Elförsörjning. En sådan översyn skall bl.a. uppmärksamma de nuvarande beredskapsinsatsernas omfattning, inriktning och förväntade resultat i förhållande till totalförsvarets behov samt överväga behovet av förändringar i dessa avseenden. Härvid är det enligt regeringens bedömning angeläget att utveckla mer detaljerade kvantitativa och tidsmässiga mål beträffande förmågan att försörja geografiska områden och viktiga samhällsfunktioner. Sådana mål skall tas fram för alternativa antaganden om beredskapsinsatsernas finansiella omfattning. Regeringen kommer i ett senare skede att ta ställning till närmare former för översynen, bl.a. vad gäller en utvärdering av erfarenheterna av elberedskapslagen med dess tillämpning.

När det gäller att minska beroendet av ordinarie elförsörjning överväger regeringen för närvarande vilka ytterligare åtgärder som bör initieras för att minska beroende av ordinarie kontinuerlig elförsörjning. Regeringen avser inledningsvis bl.a. att ta initiativ till utredningar av frågorna om den framtida stödgivningen till reservkraft, om fördelning av reservkraftsaggregat och värmeförsörjningens elberoende. Berörda myndigheter kommer att involveras i detta arbete.

Motionen

Motionärerna i *komittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. anser inte att den bristande tillgången på personella bevakningsresurser, som regeringen anger, skall vara ett skäl för att inte skydda viktiga anläggningar inom elförsörjningen. En sådan brist måste med det snaraste kunna avhjälpas. Bevakningen av den sårbara elförsörjningen måste intensifieras så att den skyddas från såväl angrepp från nära håll som precisionsbekämpning med långräckviddiga luftburna vapen (*yrkande 17*).

Utskottet

Utskottet har vid upprepade tillfällen bl.a. framhållit samhällets stora beroende av sårbara tekniska system inom viktiga infrastrukturområden. Utskottet anser att en inbyggd robusthet och flexibilitet i samhällets grundstruktur är avgörande för förmågan att klara extrema påfrestningar. Uthålligheten inom elförsörjningen i detta avseende bedömer utskottet vara av särskilt vital betydelse.

Mot bakgrund av bl.a. utskottets tidigare uttalande om en snar funktionsgenomgång av delfunktionen Elförsörjning välkomnar utskottet att regeringen nu avser att genomföra en sådan översyn. Översynen skall bl.a. uppmärksamma de nuvarande beredskapsinsatsernas omfattning, inriktning och förväntade resultat i förhållande till totalförsvarets behov samt överväga behovet av förändringar i dessa avseenden. Utskottet välkomnar också regeringens avisering om närmare former för översynen, bl.a. vad gäller en utvärdering av erfarenheterna av elberedskapslagen med dess tillämpning.

Utskottet anser att frågan om skyddet av den sårbara elförsörjningen som tas upp i motion Fö9 är en ytterst angelägen fråga. Utskottet utgår ifrån att den nu aviserade funktionsgenomgången bl.a. kommer att behandla denna fråga. Utskottet finner därför inte skäl att nu föregripa resultatet av denna genomgång, utan föreslår att riksdagen inte bifaller *motion Fö9 (kd) yrkande 17*.

Ekonomisk politik i kriser och krig

Regeringen

Regeringen *bedömer* att planeringen av den ekonomiska politiken inför krissituationer bör utgå från att det övervägande ansvaret för att målen för den ekonomiska politiken skall kunna uppnås vilar på generella ekonomisk-politiska åtgärder. Detta innebär att reglerande åtgärder av mer omfattande slag förutsätts inte behöva sättas i kraft förrän i ett sent skede i en krissituation.

Regeringen anser att denna bedömning även bör ligga till grund för den planering och de övriga beredskapsförberedelser som olika funktionsansvariga myndigheter inom den civila delen av totalförsvaret är skyldiga att utföra. Regeringen har för avsikt att se över de instrument som finns för att klara uppgifter i krissituationer av skilda slag.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av ekonomisk politik i kriser och krig.

Inledningsvis framhåller regeringen att Beredskapsdelegationens förslag överensstämmer med regeringens bedömning.

Utvecklingen såväl i Sverige som i vår omvärld har lett till att traditionella regleringssinstrument, såsom bl.a. pris- och valutaegleringar och ransonerings, fått allt mindre relevans. Av mycket stor betydelse i sammanhanget är också att Sveriges medlemskap i EU ger nya möjligheter och förutsättningar för den ekonomiska politiken och försörjningspolitiken i krissituationer.

De grundläggande förändringar som inträtt under senare år gör att regeringen anser att det är både möjligt och nödvändigt att i viss utsträckning omvärdera den för olika krissituationer planerade användningen av nationella reglerande ingrepp i utrikeshandel och utrikes betalningar samt ransonerings och prisreglering som instrument i den ekonomiska politiken i krissituationer.

De bedömningar regeringen gör innebär att nationella regleringar under de nu aktuella förutsättningarna bör antas komma att sättas i kraft avsevärt senare i krissituationer än vad som hittills antagits eller införs med starkt begränsade tillämpningsområden. I båda fallen innebär det att den allmänna ekonomiska politiken, som syftar till att stabilisera samhällsekonomin, att styra resurser till angelägna användningsområden och att motverka en ogynnsam inkomstfördelning, bör förutsättas komma att bedrivas utan egentligt stöd av de traditionella regleringsinstrumenten allt längre in i en krissituation. Ett större ansvar kommer därmed att vila på mer generella ekonomisk-politiska åtgärder för att uppnå målen för den ekonomiska politiken. Dessa

instrument kan därför behöva utvecklas för att kunna klara uppgifterna i krissituationer av skilda slag.

De bedömningar som nu redovisats avser krissituationer där störningarna är måttliga eller ganska svåra. I mycket allvarliga kriser där väsentliga varu- och finansmarknader i vårt land har upphört att fungera kan statsledningen för att söka uppnå oavvisliga nationella mål behöva tillgripa enkla och handfasta reglerande åtgärder. Regeringen anser därför att de förändrade förutsättningarna för att använda regleringar i krissituationer bör ligga till grund för en översyn av den planering och de övriga beredskapsförberedelser som olika funktionsansvariga myndigheter inom den civila delen av totalförsvaret är skyldiga att utföra.

Utskottet

Utskottet gör ingen annan bedömning än regeringen om den ekonomiska politiken i kriser och krig.

Vissa planeringsfrågor vad gäller det civila försvaret och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred

Regeringen

Regeringen *bedömer* att formerna för att på ett effektivt och rationellt sätt kunna möta ett bredare spektrum av hot och risker successivt måste utvecklas. Utgångspunkten bör härvid vara en förbättrad helhetssyn.

En särskild utredare bör utses som skall analysera och lämna förslag till vissa principer för att åstadkomma en förbättrad helhetssyn när det gäller planeringen för civilt försvar och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av vissa planeringsfrågor vad gäller det civila försvaret och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred.

Totalförsvarsresurserna skall utformas så att de även kan användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser och stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred. Det civila försvaret måste beakta även ett bredare spektrum av hot och risker.

Det skall finnas en beredskap att hantera de påfrestningar som kan uppstå i samhället. Beredskapen skall avse extraordinära situationer som kan uppstå genom snabba och allvarliga försämringar av samhällets funktion. Planeringen mot svåra påfrestningar på samhället i fred är inte en del av totalförsvarsplaneringen utan genomförs inom ramen för berörda departements och myndigheters normala planering.

Formerna för att på ett effektivt och rationellt sätt kunna möta ett bredare spektrum av hot och risker måste emellertid enligt regeringen successivt utvecklas. Utgångspunkten bör härvid vara en förbättrad helhetssyn. Betydande samordningsvinster bör kunna uppnås med helhetsynen som grund.

I dag delas samhället planeringsmässigt in i sektorer (svåra påfrestningar) respektive funktioner (civilt försvar). I flera fall sammanfaller indelningen

och det är ofta samma myndigheter som ingår och har uppgifter inom såväl en sektor som inom en funktion. Nuvarande funktionsindelning inom det civila försvaret har använts under cirka tio år. Det gäller även den ekonomiska planeringsramen.

Mot bakgrund av detta anser regeringen att en utredare skall se över nu gällande planeringssystem för civilt försvar och för beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred. I detta ligger att pröva hur de nuvarande samordningssystemen kan utvecklas. Utredaren bör föreslå former för en planering som tillgodoser samhällets förmåga att möta olika slag av hot och att kunna bidra till fred och säkerhet i omvärlden. Nuvarande funktionsindelning inom det civila försvaret samt myndigheternas roller skall prövas.

Regeringen anser vidare att en utgångspunkt för utredningen skall vara att med tillämpning av ansvarsprincipen bygga beredskapen underifrån, dvs. utgångspunkten skall vara det fredstida samhällets ansvarsfördelning samt samlade förmåga och att åtgärder sedan successivt vidtas utefter hela hotskalan från svåra påfrestningar till väpnat angrepp.

Motionen

Motionärerna i *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. anser bl.a. att det i avsnittet om det civila försvaret saknas en beskrivning av hur det civila samhället i sin helhet kan skyddas och fungera vid en krissituation. Länsstyrelsernas och kommunernas roll som områdesansvariga organ och deras skyldigheter och befogenheter har inte klarats ut.

Kristdemokraterna kräver en grundläggande analys av de nya hotens konsekvenser för civilt befolkningen, hur civilbefolkningen kan skyddas och användas för att samhället skall fungera vid krissituationer (*yrkande 18*).

Utskottet

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att formerna för att på ett effektivt och rationellt sätt kunna möta ett bredare spektrum av hot och risker successivt måste utvecklas och att utgångspunkten härvid bör vara en förbättrad helhetssyn.

Med anledning av yrkande 18 i motion Fö9 (kd) vill utskottet framhålla att inom ramen för den reguljära planeringen av åtgärder m.m. som beredskapsmyndigheter och andra genomför för att skydda befolkningen i händelse av bl.a. krig görs analyser över hur civilbefolkningen kan komma att drabbas. Analyserna skall utgöra en grund för vilka åtgärder som de olika funktionerna inom det civila försvaret bör genomföra samt prioriteringar mellan funktionerna. Som framgått ovan kommer den nuvarande funktionsindelningen inom det civila försvaret samt myndigheternas roller att prövas av en utredare. Utskottet bedömer att de frågor som motionärerna pekar på om de nya hotens konsekvenser för civilbefolkningen bör ligga inom ramen för utredarens uppdrag.

Utskottet vill också framhålla att frågan om länsstyrelserna och kommunernas roll som områdesansvariga organ och deras skyldigheter och befogenheter har behandlats av utredningen Arbetsgruppen Ledningskedjan – en

utredning som initierades av utskottet våren 1997. Utredningen bereds nu inom Regeringskansliet. Utskottet bedömer att resultatet av denna beredning skall ge klarlägganden i fråga om länsstyrelserna och kommunernas skyldigheter och befogenheter i enlighet med vad som anförs i motionen. Något skäl att nu föregripa resultatet av detta arbete genom ett särskilt uttalande från riksdagen anser utskottet inte föreligga. Mot bakgrund av vad utskottet nu anfört anser utskottet att *motion Fö9 (kd) yrkande 18* inte bör bifallas av riksdagen.

Utskottet behandlar här vad regeringen i propositionen (s. 129–151) anfört om personal. Utskottet behandlar även motionerna Fö6 (m) yrkandena 17 och 18, Fö7 (fp) yrkandena 7–9, Fö8 (v) yrkandena 8, 10 och 11, Fö9 (kd) yrkandena 19–21, Fö11 (s) yrkandena 1 och 2, Fö12 (s) samt Fö16 (s).

Personalfrågornas handläggning

Regeringen

Regeringen ger inledningsvis en fyllig *överblick över hur personalfrågorna har handlagts* sedan 1996 års försvarsbeslut.

I sammanhanget pekar regeringen på att Försvarsmakten i sitt underlag till den säkerhetspolitiska kontrollstationen framhållit att dagens personalförsörjningssystem för officerare inte svarar mot den framtida organisationens krav. Ett nytt system bör därför tas fram och Försvarsmakten avser genomföra en översyn så att statsmakterna kan få underlag för erforderliga beslut. Regeringen har gett Försvarsmakten i uppdrag att i maj i år redovisa en samlad principiell syn på den framtida personalförsörjningen.

Mot bakgrund av vad som nu har anförts anser regeringen, särskilt med de osäkerheter som råder i Försvarsmaktens underlag när det gäller personalfrågorna i vid bemärkelse och de förestående omfattande omstruktureringarna av Försvarsmakten, att det inte nu är möjligt att ge en samlad syn på ett framtida personalförsörjningssystem för Försvarsmakten.

I övrigt hänvisas till propositionen s. 129–131.

Totalförsvarsplikt

Regeringen

Regeringen bedömer att det inte finns skäl att föreslå några ändringar av de principer om totalförsvarets personalförsörjning som lades fast i totalförsvarsbeslutet år 1996. Tillämpningen av pliktssystemet har ifrågasatts och denna och flera andra frågor utreds för närvarande av 1998 års Pliktutredning.

Enligt regeringen måste grunden för ett *framtida plikt-systems utformning* och tillämpning vara behoven baserade på vilka uppgifter som skall kunna lösas med totalförsvaret. Antalet totalförsvarspliktiga som årligen skall utbildas liksom utbildningens innehåll skall grundas på dessa behov. Uppgiften att möta ett väpnat angrepp skall vara dimensionerande för det framtida pliktssystemet. Antalet årligen utbildade totalförsvarspliktiga måste även kunna vara basen för de krigsförband som skall ställas till förfogande i internationella insatser. Frågan om viss pliktpersonal kan behöva utbildas för att kunna göra insatser vid svåra påfrestningar på samhället i fred utreds av Pliktutredningen.

Trots Pliktutredningens pågående arbete anser regeringen att det är nödvändigt att redan nu ta ställning i vissa frågor. En sådan fråga är fördelningen av pliktpersonalen till det militära respektive det civila försvaret.

Beroende på övergången till ny krigsorganisation och förändringar i grundorganisationen kommer värnpliktsvolymen för åren 2000 och 2001 att reduceras till cirka 15 000 totalförsvarspliktiga per år.

Även för det civila försvaret bedömer regeringen att en minskning bör göras. För det kommunala behovet bör *utbildningsvolymen* kunna minska från innevarande års volym om ca 3 000 totalförsvarspliktiga till ca 1 500 per år under åren 2000 och 2001. Regeringen avser att uppdra åt berörda myndigheter att analysera konsekvenserna av den minskning av antal utbildade totalförsvarspliktiga inom det civila försvaret som regeringen beslutat för åren 2000 och 2001. Regeringen avser vidare att låta utreda behovet av totalförsvarspliktiga för det civila försvaret efter år 2001.

Totalförsvarets pliktverk har mot bakgrund av den osäkerhet som råder om Försvarsmaktens framtida utbildningsorganisation hemställt att få förenkla i inskrivningsbesluten. Pliktverket anser sålunda bl.a. att inskrivningsbesluten vid mönstringen bör ersättas med preliminära beslut som senare följs av slutliga inskrivningsbeslut. Pliktverket har lämnat förslag på hur detta författningstekniskt skall lösas genom bl.a. ändringar i lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt. Regeringen anser emellertid att de problem som Pliktverket tar upp kan hanteras inom ramen för gällande bestämmelser.

Regeringen anser härutöver att utbildningstidernas längd inom framför allt det militära försvaret bör omprövas.

Motionerna

I Folkpartiets *partimotion Fö7* av Lars Leijonborg m.fl. framhålls att totalförsvarsplikten i framtiden bör vara könsneutral för hela totalförsvaret. Ingen bör utbildas utan att det finns ett behov av dem i krigsorganisationen. Enligt motionärerna är det ännu för tidigt att uttala sig exakt om det framtida utbildningsbehovet. Däremot sägs det finnas anledning att anta att detta med nu tänkt ominriktning av krigsorganisationen skulle kunna bli väsentligt lägre än hittillsvarade utpekade ca 25 000 årligen. Förmodligen ligger det kommande långsiktiga behovet inte högre än i storleksordningen 10 000 till 12 000. Det bör vara ett tydligt planeringsunderlag inför den fortsatta beredningen inför försvarsbeslutet 2000/2001. Motionärerna hemställer att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om *försvarets personalförsörjning (yrkande 7)*.

I samma motion pekas på det stora antalet utbildade värnpliktiga som finns sedan tidigare år. En kraftigt minskad pliktutbildning under åren 2000 och 2001 skulle därför inte minska förutsättningarna för att kunna bemanna den krympande krigsorganisationen. Ett kraftigt *minskat värnpliktsuttag* bör således göras för att bl.a. skapa det ekonomiska utrymme som behövs för att ersätta den borttagna teknikfaktorn (*yrkande 8*).

Av samma skäl – det finns med hänsyn till bemanningsbehovet i en framtida reducerad krigsorganisation redan ett överskott på utbildade värnpliktiga – bör det nu inledda *försöket med korttidsutbildning* snarast avvecklas (*yrkande 9*).

Moderata samlingspartiet anser i sin *partimotion Fö6* av Carl Bildt m.fl. att ambitionerna att till varje pris utbilda så många unga män som möjligt har lett till utbildningsvolym och utbildningsformer som omedelbart bör omprövas. Idéerna om att årligen utbilda 10 000 civila beredskapsmän sägs nu slutligen kunna avvisas. Civil- och värnpliktsvolym kan då anpassas till försvarets behov snarare än till det föregivna behovet av utbildningsplatser av mer principiella skäl. Motionärerna hemställer därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts

- dels om att avbryta planerad utbildning av civila beredskapsmän (yrkande 17),
- dels om att se över antalet civilpliktiga som grundutbildas (yrkande 18).

Vänsterpartiet menar i sin *partimotion Fö8* av Berit Jóhannesson m.fl. att när den allmänna värnplikten inte är allmän i tidigare bemärkelse så måste den civila nyttan av värnplikten lyftas fram. Poängen med plikt sägs vara att den omfattar alla samhällsklasser och grupper i samhället. Det sägs vidare att det är lätt att argumentera för frivillighet men att en sådan har vissa negativa konsekvenser. Vänsterpartiet anser därför att det är betydelsefullt att *totalförsvarsplikten upprätthålls*, vilket riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna (*yrkande 8*).

Motionärerna anser att de värnpliktiga i så stor utsträckning som möjligt bör kunna *göra sin värnplikt nära hemorten* (*yrkande 11*). Detta har betydelse för de värnpliktiga när det gäller att hålla liv i deras sociala relationer. Det betyder också åtskilligt när det gäller att förkorta restider och hålla ned reskostnader.

I samma motion pekas på att de kunskaper om internationella frågor som finns i olika institutioner skulle kunna anknytas till värnplikten. Vänsterpartiet vill därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om *samarbete mellan högskolor och institutioner* för att stärka kunskapen bland de värnpliktiga när det gäller säkerhetspolitiska och internationella frågor (*yrkande 10*).

Kristdemokraterna delar regeringens syn på att totalförsvarets personalförsörjning i huvudsak tryggas genom ett system med plikttjänstgöring. I *kommittémotion Fö9* av Åke Carnerö m.fl. beklagar motionärerna att Pliktutredningen inte ligger i fas med övriga beslut om totalförsvaret under våren. Eftersom pliktfrågan har central betydelse för försvarets personalförsörjning är det angeläget att *reformera pliktsystemet* och att detta sker i takt med övriga beslut, vilket riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna (*yrkande 20*).

I samma motion framhålls att riksdagen i 1996 års försvarsbeslut ställde sig bakom förslaget att totalförsvarspliktiga som utbildats med stöd av civilplikt bör kunna ingå som en resurs vid civila internationella insatser. Särskilda obehäpnade och *civila insatsenheter* bör därför utbildas för fredsfrämjande och humanitära insatser där militära förband inte kan agera (*yrkande 19*).

I *motion Fö11 (s)* av Mariann Ytterberg och Barbro Hietala Nordlund uppmärksammas att propositionen antyder en nedgång i värnpliktsutbildningen

från 25 000 inkallade per år till 15 000. Motionärerna beklagar att propositionen förbigår vad detta kan tänkas innebära för den som dömts för eller hotas av åtal för värnpliktsvägran. Regeringen bör omgående inleda en *översyn av lagstiftningen* om vapenvägran i syfte att ta bort kriminaliseringen av densamma och med det snaraste återkomma till riksdagen med förslag (*yrkande 1*).

Regeringen bör vidare *utfärda amnesti* för redan dömda värnpliktsvägrare och allmän åtalseftergift för ännu icke dömda (*yrkande 2*).

I *motion Fö12 (s)* av Krister Örnfjäder uppmärksammas också den aviserade reduceringen av värnpliktsutbildningen. Motionären anser att när en grupp redan inkallade och placerade värnpliktiga reduceras, måste andra kriterier än normalt gälla i denna Pliktverkets andra gallring. Det sägs sålunda vara rimligt att *arbete*, eller möjlighet till arbete, skall kunna utgöra *motiv för frikallelse*. I dag saknar Pliktverket möjlighet att ta denna hänsyn. Enligt motionären borde en rad olika motiv kunna räknas in när Pliktverket gör sin gallring, varav ställning på arbetsmarknaden bör vara en. Denna princip föreslås riksdagen slå fast och den bör ges möjlighet att gälla redan för år 2000.

I *motion Fö16 (s)* av Barbro Hietala Nordlund m.fl. håller motionärerna med om att antalet värnpliktiga inte skall vara större än behovet. De anser dock att den folkliga förankringen måste finnas kvar och de känner oro för att utvecklingen går mot ett yrkesförsvar. Motionärerna anser att hemvärnet och de frivilliga organisationerna tillsammans med värnplikten utgör de viktigaste delarna i begreppet folkförankring. Det är därför viktigt att vi håller fast vid allmän värnplikt och att så många som möjligt får möjlighet att genomföra sin värnplikt. Antalet värnpliktiga som skall utbildas bör sålunda inte låsas till 15 000 utan ses över vid varje försvarsbeslutsperiod. Vad som i motionen anförts om vikten av att behålla ett folkförsvar bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet

Utskottet delar regeringens uppfattning att det inte finns skäl att föreslå några ändringar av *principerna för totalförsvarets personalförsörjning* i förhållande till vad som lades fast i 1996 års totalförsvarsbeslut. Systemet måste dock reformeras och anpassas till de nya förutsättningarna för försvarets utveckling, något som stått klart i flera år och också särskilt påpekats i propositionen. Även *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. betonar behovet av en sådan reform. Skolutredningen, liksom den parlamentariskt sammansatta pliktutredningen, skall ge underlag för sådana reformbeslut. Pliktutredningen skall redovisa sitt resultat senast den 1 februari år 2000. Utskottet håller med motionärerna om att det hade varit en fördel att redan nu ha haft ett *samlat förslag* från utredningen. Oaktat detta bör det, precis som regeringen framhåller i propositionen, vara möjligt med ställningstaganden i vissa frågor. Något särskilt uttalande i enlighet med vad som föreslagits i nämnda motion anser inte utskottet motiverat. Motionens *yrkande 20* bör därför inte bifallas.

Grunden för det framtida pliktsystemet bör, som regeringen anger, vara vilka uppgifter som försvaret skall lösa. Den årliga utbildningens omfång bör avgöras med hänsyn härtill. Uppgiften att möta väpnat angrepp bör vara dimensionerande. Totalförsvaret bör vara folkligt förankrat. Härav följer att yrkandet i *kommittémotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson om att *upprätthålla totalförsvarsplikten* bör vara tillgodosett. Motionens *yrkande 8* får därmed anses vara tillgodosett och bör inte bifallas.

Motionärerna i *motion Fö16 (s)* av Barbro Hietala Nordlund m.fl. vill att riksdagen betonar vikten av ett folkförsvaret. Utskottet anser att motionärerna blir tillgodosedda i denna del. Motionen bör därför inte bifallas.

Utskottet kan också ansluta sig till regeringens bedömning av de årliga *utbildningsvolymernas storlek* med stöd av värnplikt och civilplikt. En översyn härav skall naturligtvis ske om de grundläggande förutsättningarna ändras. Regeringen har också, som framgår av propositionen, bl.a. förutsatt en utredning av behovet av totalförsvarspliktiga för det civila försvaret efter år 2001. Utskottet delar således inte Folkpartiets uppfattning i *partimotion Fö7 (fp)* att planeringsinriktningen bör vara ett utbildningsbehov på 10 000–12 000 värnpliktiga årligen. Utskottet kan dock hålla med motionärerna att det finns ett stort antal redan utbildade som skulle krigsplaceras i en framtida mindre organisation och därmed reducera utbildningsbehovet i närtid. Utskottet anser emellertid att den av regeringen föreslagna nivån på ungefär 15 000 värnpliktiga är nödvändig, dels för att upprätthålla en utbildningsnivå som ger erforderlig träning och utveckling för anställt befäl och reservofficerare, dels för att det skall finnas en tillräckligt stor rekryteringsbas för de internationella insatserna. Utskottet delar heller inte motionärernas syn att den försöksvisa korttidsutbildningen bör avbrytas. Erfarenheterna från denna utbildning är betydelsefulla. En utvärdering skall ske i höst. Det anförda innebär att *partimotion Fö7 (fp) yrkandena 7–9* bör avslås.

Det anförda innebär vidare att *partimotion Fö6 (m) yrkandena 17 och 18* bör avslås.

I *motion Fö12 (s)* av Krister Örnfjäder förordas en ordning där erhållet arbete skall kunna utgöra grund för att bli *frikallad från tjänstgöring*. 1998 års pliktutredning har bl.a. till uppgift att se över reglerna om uppskov och anstånd. En av de aspekter som skall beaktas av utredningen är den förändrade arbetsmarknadssituationen. Utskottet anser därför att motionens förslag blir behandlat. Motionen bör därför avslås.

Pliktutredningen skall enligt tilläggsdirektiv (dir. 1998:9) också granska om pliktjänstgöring i större utsträckning än tidigare kan fullgöras i eller i närheten av den *ort där den totalförsvarspliktige bor*. *Yrkande 11 i kommittémotion Fö8 (v)* av Berit Jóhannesson m.fl. bör därmed bli beaktat. Yrkandet bör således avslås.

I samma motion förordas ett bättre samarbete med bl.a. högskolor för att öka kunskaperna hos värnpliktiga i säkerhetspolitiska frågor. Enligt utskottets mening förekommer sådant samarbete. Det är utbildningsanordnarens, inte riksdagens, ansvar att ta initiativ till eventuella förbättringar av samarbetet. *Yrkande 10* i nämnda motion bör därför avslås.

I *motion Fö11 (s)* av Mariann Ytterberg och Barbro Hietala Nordlund förordas bl.a. en översyn av *lagstiftningen om vapenvägran (yrkande 1)* och amnesti för dömda värnpliktsvägrare (*yrkande 2*). För att pliktssystemet skall kunna upprätthållas måste det enligt utskottets mening finnas fungerande och trovärdiga påföljder för underlåtenhet att fullgöra sådan tjänstgöring som omfattas av totalförsvarsplikten. För närvarande tillämpas en mycket fast praxis när det gäller val av påföljd och straffmätning för s.k. totalvägran. Pliktutredningen skall behandla frågan om hur vägran att fullgöra tjänstgöring bör bedömas i fråga om påföljd. Bland annat skall utredningen undersöka om de olika alternativen till fängelse på anstalt kan komma till användning i större utsträckning än i dag som påföljd för totalvägran. Utskottet anser som följd av det anförda att riksdagen inte för närvarande bör ta något initiativ i frågan. Motionen bör sålunda avslås.

Kommittémotion Fö9 (kd) av Åke Carnerö m.fl. föreslår utbildning av särskilda *civila enheter för fredsfrämjande och humanitära insatser (yrkande 19)*. Regeringen anför i propositionen att resurserna inom det civila försvaret, när så är möjligt, skall anpassas till och kunna ingå i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser. Enligt utskottets mening finns emellertid redan i dag civila resurser som kan utnyttjas i olika katastrofer. Så har också skett vid flera tillfällen. Det gäller t.ex. de s.k. insatspaket som Räddningsverket utvecklat sedan år 1995. Som utskottet framhållit i det föregående är det inte möjligt att utnyttja den nuvarande pliktlagstiftningen för uppgifter utomlands. De som pliktutbildats för det svenska totalförsvarets behov bör dock ses som en god bas för rekrytering till frivilliga humanitära och fredsfrämjande insatser. Motionsyrkandet bör därför inte bifallas.

Försvarmaktens utbildningsverksamhet

Regeringen

Regeringen redogör i propositionen för bakgrunden till utredningen om en samordnad militär utbildningsorganisation, den s.k. Skolutredningen, och för utredningens förslag.

Nivåhöjande yrkesofficersutbildning

Utredningen föreslår bl.a. att det inrättas ett yrkesofficersprogram motsvarande 80 poäng för den grundläggande yrkesofficersutbildningen. Det ersätter de nuvarande officershögskoleprogrammen.

Utredningen föreslår vidare att det inrättas ett taktiskt program för den nivåhöjande utbildningen motsvarande 40 poäng. Programmet ersätter det nuvarande krigshögskoleprogrammet.

Inom ramen för den högre nivåhöjande yrkesofficersutbildningen föreslår utredningen ett stabsprogram omfattande 40 poäng och ett chefsprogram omfattande högst 100 poäng.

Regeringen bedömer den föreslagna programstrukturen för den grundläggande och de nivåhöjande yrkesofficersutbildningarna vara ändamålsenlig. Den bör införas och ersätta nuvarande utbildningar.

Utredningen föreslår att det skapas ett ettårigt fackprogram motsvarande 40 poäng. Utgångspunkten för förslaget har varit ett uttalat behov av att kunna förse Försvarsmakten med officerare som har fördjupade kunskaper, insikter och färdigheter för att kunna tjänstgöra och utvecklas i befattningar. Det blir därmed också lättare att uppfylla den enskildes önskemål om utveckling och karriär utan att denne behöver byta nivå i den militära hierarkin. Regeringen gör bedömningen att ett särskilt fackprogram bör införas inom ramen för den icke nivåhöjande yrkesofficersutbildningen.

Reservofficersutbildning

Utredningen föreslår att det inrättas ett reservofficersprogram för den grundläggande reservofficersutbildningen. Programmet föreslås omfatta 40 poäng och ersätta nuvarande reservofficerskurs inom officershögskoleprogrammet. Den därpå följande nivåhöjande utbildningen föreslås för majoriteten omfatta en kurs om fem poäng och ersätta nuvarande reservofficerskurs inom krigshögskoleprogrammet. Den högre reservofficersutbildningen föreslås omfatta en kurs om sex poäng och ersätta både nuvarande taktisk kurs och chefskurs vid Försvarshögskolan.

Reservofficersutbildningen bör enligt utredningen i första hand utformas som en befattningsutbildning och i största möjliga mån samordnas med yrkesofficersutbildningen. Utredningen betonar dock att reservofficersprogrammet måste kunna kompletteras med alternativa utbildningsformer för att tillgodose både individens önskemål och Försvarsmaktens behov av olika kompetenser.

Utredningen föreslår för de efterföljande nivåhöjande utbildningarna att nuvarande utbildningsprogram utgår och ersätts med en högre reservofficerskurs.

Regeringens bedömning är att en ny programstruktur för reservofficersutbildningen bör införas och ersätta nuvarande utbildningar.

Kvalitetssäkring, meritvärdering m.m.

Skolutredningen föreslår att en gemensam utbildningsstruktur för alla nivåer skapas genom att Försvarshögskolan får en samordnande roll för kvalitetssäkring och meritvärdering, samarbete med övriga högskoleväsendet samt för kontinuiteten i utbildningsverksamheten.

Regeringen bedömer, i likhet med utredningen och vad som framkommit i en rapport från Högskoleverket, att det är av stor betydelse att frågorna om kvalitetssäkring och meritvärdering, samarbete med övrigt högskoleväsende samt kontinuiteten ges en lösning. Det är i första hand en uppgift för Försvarshögskolan att vidta de åtgärder som behövs. Regeringen kommer successivt att pröva behovet av särskilda beslut.

Regeringen bedömer att den nya utbildningsstrukturen medför lägre kostnader i förhållande till hittillsvarande utbildningsstruktur. Emellertid bör en samlad analys göras av samtliga kostnader för utbildningssystemet. En sådan analys bör bl.a. beakta konsekvenserna av ett nytt personalförsörjningssystem, den nya organisatoriska strukturen och utbildningsvolymerna. Regeringen avser att under innevarande år ge Försvarsmakten och Försvarshögskolan i uppdrag att skyndsamt genomföra analysen.

Regeringen anser att det är betydelsefullt att den nya utbildningsstrukturen införs redan innevarande år.

Regeringen avser att återkomma till riksdagen om vilka eventuella åtgärder och beslut som framdeles kan behöva vidtas, t.ex. beträffande studiefinansieringen.

Enligt regeringens bedömning är de redovisade principerna för en ny utbildningsstruktur inte beroende av eventuella förändringar av Försvarsmaktens struktur och volym.

Utskottet

Utskottet har inga synpunkter på regeringens redogörelse för den s.k. skolutredningens förslag om en samordnad officersutbildning och vissa därmed sammanhängande frågor.

Övriga personalfrågor

Regeringen

Regeringen bedömer det vara av stor vikt att ett nytt personalförsörjningssystem för Försvarsmakten tas fram.

Regeringen bedömer vidare att anställningsbeslut och vissa befattningsplaceringar på överstenivå bör delegeras från regeringen till Försvarsmakten.

Ett reformerat personalförsörjningssystem bör innefatta alla personalkategorier, således anställda, reservofficerare, pliktpersonal och frivilliga. Jämställdhetsfrågorna bör få en framträdande roll. Regeringen har, som nämnts tidigare, uppdragit åt Försvarsmakten att i maj i år redovisa en *samlad syn* på myndighetens *framtida personalförsörjning*. Därefter avser regeringen att överväga om det behövs ytterligare utredningar eller uppdrag.

Regeringen utvecklar motiven för sin bedömning och pekar på vissa problem. Regeringen framhåller bl.a.:

Anställda

Det finns vissa strukturella obalanser när det gäller Försvarsmaktens anställda personal. En fråga som därvid måste lösas är hur officerskollektivet skall kunna ges en gynnsammare åldersstruktur. Regeringen pekar bl.a. på åtgärder som yrkesväxling och utnyttjande av reservofficerare.

Ett annat problem är att åldersprofilen för de civilanställda har blivit alltmer ogynnsam. Regeringen markerar sin oro och framhåller behovet av att finna ansvarsfulla lösningar.

En tredje viktig fråga är om yrkesofficern skall ha skyldighet att tjänstgöra i utlandsstyrkan. Regeringen anser att det är viktigt att yrkesofficern framdeles ser den internationella tjänstgöringen som en naturlig och integrerad del av yrket.

Reservofficerare

I anslutning till 1996 års försvarsbeslut anförde regeringen att det inte fanns något behov av att minska reservofficerarna med något bestämt antal. Reservofficerarnas avtalade tjänstgöring måste dock, enligt regeringen, avpassas mot den nya insatsorganisationen och behovet av anpassning.

I takt med att repetitionsövningar och andra övningstillfällen minskat i stor omfattning har reservofficerarnas möjligheter att få den övning som de behöver för sin kompetensutveckling nästan försvunnit.

Regeringen pekar på reservofficerarnas stora betydelse och anser att en god kompetensutveckling för dessa bäst ges genom att reservofficerarna får ordentliga möjligheter till tjänstgöring. I den framtida försvarsmaktsstrukturen bedömer regeringen, som nyss nämnts, att reservofficerarna kan få en avsevärt ökad betydelse, bl.a. för tjänstgöring i grundorganisationen.

Frivilligpersonal

Regeringen anser att all frivilligverksamhet har stor betydelse men att dess inriktning måste anpassas till de förändringar som sker i totalförsvaret i övrigt. Regeringen har i det föregående redovisat sin syn på hemvärnets framtida roll.

Överstyrelsen för civil beredskap har föreslagit en modifierad inriktning för de frivilliga försvarsorganisationerna inom det civila försvaret. Man föreslår att de skall ges en omedelbar förmåga att medverka vid svåra påfrestningar på samhället i fred och vid internationella insatser samt en förmåga att på sikt kunna medverka till att personalförsörja totalförsvaret inför ett väpnat angrepp.

Regeringen anser att det föreslagna kan ligga till grund för en djupare analys och utredning.

Chefstillsättningar i Försvarsmakten, m.m.

Regeringen redogör i propositionen för reglerna för tillsättning av högre tjänster inom Försvarsmakten. Innebörden är att anställning som överste eller kommandör och högre sker genom separata beslut för varje särskild gradnivå. Tjänstegraderna som uttryck för anställningen är därvid knutna till olika nivåer i organisationen och möjliggör placering på en stor mängd chefsbefattningar, ca 300 stycken, vilka anses kräva den aktuella kompetensnivån. Huvuddelen av dessa chefsbefattningar ligger i det tredje och fjärde ledet under myndighetschefens nivå. Reglerna skiljer sig således från vad

som i övrigt gäller i statsförvaltningen. Regeringen utser där normalt endast myndighetschefen och dennes ställföreträdare.

När myndigheten Försvarsmakten skapades den 1 juli 1994 ändrades förut-sättningarna för det nuvarande regelverket. Regeringen anser därför att det inte längre finns samma anledning för regeringen att tillsätta chefer på de lägre nivåerna. En rimlig anpassning bör därför vara att regeringen har kvar tillsättningarna för den chefsnivå som ligger närmast under myndighetsche- fen men delegerar anställningarna på de lägre nivåerna till Försvarsmakten. De ärenden som alltså bör delegeras gäller anställningarna som överste eller kommandör. Antalet sådana anställningar uppgår till ca 200. Anställningar på avdelningschefs-nivån bör också delegeras.

Regeringen bör vidare besluta om placering på vissa chefsbefattningar som kan anses särskilt viktiga och förenade med stort ansvar. Även placering som försvarsattaché och militär rådgivare bör beslutas av regeringen.

Det är en uppgift för regeringen att närmare utforma de författningar som reglerar dessa frågor.

Sedan några år har Försvarsmakten på olika sätt anmält att man önskar ändra i nuvarande tjänstegradssystem för yrkesofficerare. Tanken är att den nuvarande tjänstegraden överste av första graden eller kommandör av första graden (ca 80 stycken) skall utmönstras. För ungefär hälften av dagens be- fattningar med denna grad bör enligt Försvarsmakten införas tjänstegraden brigadgeneral (30–40 stycken). Motivet för detta har angetts vara att det numera nästan bara är Sverige som inte har brigadgeneraler. Det utökade internationella samarbetet har härigenom försvårats. De övriga nordiska länderna har nyligen infört brigadgeneralsgraden. Regeringen anser att denna fråga bör beredas ytterligare innan ställning tas till förslaget. Frågor som särskilt bör analyseras rör antal befattningshavare med den nya graden, infö- rande och övergångsbestämmelser samt konsekvenser i övrigt. Även För- svarsmaktens redovisning angående personalförsörjning har betydelse. Rege- ringen avser att återkomma till riksdagen i frågan.

Motionerna

Moderata samlingspartiet anför i sin *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. att de förändringar av försvaret som aktualiseras de närmaste åren kräver en samlad översyn av hela systemet för personalförsörjning. I det samman- hanget bör behovet av alla personalkategorier avvägas samtidigt. Behovet av en ny personalkategori – kontraktsanställda soldater i specialist- och bered- skapsbefattningar – sägs stå klart för alltfler.

Den samlade översynen bör syfta till att utarbeta ett system för bästa möj- liga rekrytering och kompetensutveckling. För yrkesofficerarna bör övervä- gas en ordning med en karriär som mer än den nuvarande är inriktad på fackmanna- och utbildarbanan. Reservofficerarna är enligt motionärerna en nödvändig del av Försvarsmaktens personalförsörjning. I ett anpassnings- perspektiv är ett stort antal reservofficerare också en ovärderlig tillgång. Vidare bör frågan om vilken civil kompetens som bör tillföras försvaret övervägas. Kvalificerade civilanställda sägs ha en given plats även i det

framtida försvaret. Härutöver konstateras att frivilligorganisationernas betydelse för försvarets folkliga förankring inte kan överskattas.

Regeringen sägs i propositionen uttala sig för ett behov av en samlad översyn av personalförsörjningen men vill inte binda sig för formerna innan Försvarmakten lämnat sitt underlag i maj 1999. Enligt motionärernas mening finns det anledning att från riksdagens sida redan nu markera vikten av dessa frågor genom att uttala sig till förmån för en dylik *utredning*, som med hänsyn till frågornas politiska vikt bör vara *parlamentariskt sammansatt (yrkande 16)*. Förslag bör lämnas under våren år 2000.

Kristdemokraterna anser att *frivilligverksamheten* har stor betydelse. I *kommittémotion Fö9* av Åke Carnerö m.fl. anförs att de frivilliga försvarsorganisationerna inom det civila försvaret arbetar med att skapa en omedelbar förmåga att medverka vid svåra påfrestningar på samhället i fred och vid internationella insatser. Detta underlättar för frivilligrörelsen att upprätthålla sin förmåga under en anpassningsperiod och kan bidra till personalförsörjningen inför ett väpnat angrepp. Kristdemokraterna anser därför att det är angeläget att medvetet stimulera och stödja de frivilliga försvarsorganisationerna, men också att dra nytta av dem i samhällsarbetet. En *utredning* bör därför snarast tillsättas och utifrån en tydlig viljeinriktning *säkerställa frivilligorganisationernas medverkan i det fredstida samhället (yrkande 21)*.

Utskottet

Utskottet har vid fyra tidigare tillfällen, senast hösten 1997 (bet. 1997/98:FöU1 s. 55) begärt förslag från regeringen om ett sammanhållet reformerat personalförsörjningssystem gällande samtliga personalkategorier inom Försvarmakten. Utskottet poängterade att frågan om personalförsörjningen till Försvarmakten är viktig samt förutsatte att regeringen skulle återkomma i frågan i samband med 1998 års kontrollstation.

Utskottet kan konstatera att regeringen nu aviserar en sådan redogörelse jämte förslag i frågan. Utskottet kan ansluta sig till den problembeskrivning som regeringen gör i propositionen.

Även *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. betonar behovet av en samlad och genomgripande översyn av hela systemet för personalförsörjning. Motionärerna kritiserar regeringen för att den inte är tydlig när det gäller formerna för en sådan utredning. De anser att frågorna är så politiskt betydelsefulla att riksdagen bör uttala sig för *parlamentariskt inflytande* i utredningen (*yrkande 16*).

Utskottet håller med motionärerna om frågans politiskt stora betydelse. Utskottet har erfarit att det pågår diskussioner om ärendets fortsatta beredning. Något ställningstagande från riksdagen härom just nu anser inte utskottet erforderligt. Motionsyrkandet bör därför inte bifallas av riksdagen.

Kristdemokraterna, liksom Moderata samlingspartiet, gör i sina respektive huvudmotioner speciella uttalanden om *frivilligorganisationernas* stora betydelse. I *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. anses det exempelvis vara angeläget att stimulera och stödja de frivilliga försvarsorganisat-

ionerna och också dra nytta av dem i samhällsarbetet. Motionärerna förordar därför att en utredning snarast tillsätts för att säkerställa frivilligorganisationernas medverkan i det fredstida samhället (*yrkande 21*).

Utskottet delar motionärernas uppfattning om frivilligorganisationernas betydelse. Genom sitt starka engagemang och sin breda kompetens inom skilda områden utgör dessa organisationer en viktig resurs för landets försvar. Deras verksamhet ger breda medborgargrupper en chans att engagera sig i och göra en insats i totalförsvaret. Frivilligorganisationerna bidrar även till en bred och djup folklig förankring av totalförsvaret. De har vidare en viktig roll i totalförsvarets personalförsörjningssystem. Med den breddning av totalförsvarets uppgifter som nu sker bör det finnas nya och utmanande uppgifter för de frivilliga försvarsorganisationerna, även i det fredstida samhället. En aktiv dialog mellan frivilligorganisationerna och myndigheterna, en dialog som bör uppmuntras, bör kunna underlätta identifieringen av sådana nya uppgifter.

Utskottet konstaterar att regeringen i propositionen redogör för att Överstyrelsen för civil beredskap föreslagit en modifierad inriktning för de frivilliga försvarsorganisationerna inom det civila försvaret. Utskottet har erfarenhet från frågan bereds inom Regeringskansliet. Utskottet förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen i frågan. Motionsyrkandet bör därför inte bifallas.

Utskottet behandlar här vad regeringen i propositionen anfört om Ledningsfrågor (s. 177–191). Utskottet behandlar vidare motionerna Fö6 (m) yrkandena 22 och 23, Fö7 (fp) yrkande 10 och Fö9 (kd) yrkande 30 och 31.

Behov av en förändrad ledning. Samlad översyn av ledningssystemet

Regeringen

Regeringen redogör för bakgrunden till behovet av reformerade ledningssystem och för vissa utgångspunkter som därvid bör gälla. Redogörelsen utgår från Försvarsberedningens rapport (Ds 1999:2). Regeringen anför bl.a.

De förändrade kraven och förutsättningarna, främst den nya hotbilden, aktualiserar relativt stora förändringar av det nuvarande ledningssystemet. Det handlar om väsentliga förändringar av den organisation och det arbetssätt som efter hand utvecklats under en femtioårsperiod. Det krävs därför en *samlad översyn av ledningssystemet*. En sådan översyn hindrar dock inte att man redan i närtid kan genomföra vissa förändringar, t.ex. en reduktion av antalet regionala ledningsnivåer och införande av en internationell ledningsstab.

Enligt *Försvarsberedningen* bör ledningssystemet utformas så att ett tydligt sammanhang och en kontinuitet över hela spektrumet av hot och risker kan uppnås. Beredningen menar att det inte längre finns lika tydliga steg eller skeden som man kan knyta förändringar av ansvarsförhållanden eller organisationsmönster till. Vardagsförhållandena bör vara utgångspunkten. Ansvaret skall vara odelat och omfatta hela spektrumet av hot och risker. Avvägningar, prioriteringar och samordning skall ske, förutom av riksdag och regering, även på läns- och kommunnivå.

Beredningen anser att de särskilda *kraven på uthållighet vid krigs- och krigsfara kan reduceras* när det gäller ledningssystemet och ledningen av totalförsvaret. En mera uttalad prioritering mellan olika samhällssektorer avseende deras roll i ledningssystemet torde vara möjlig.

Försvarsberedningen anser vidare att man måste beakta kraven på snabbhet i beslutsfattandet, förmåga att kunna leda flera samhällssektorer samt risken för informationskrigföring.

Även för ledningssystemet är *förmågan till anpassning* av central betydelse.

Från ledningssynpunkt bör ansvar för att fastlägga krav, genomföra förbättringar och utöva ledning i en akut situation hänga samman sinsemellan och med ansvaret för finansieringen.

En grundläggande utgångspunkt bör vara det *odelade ansvaret*. En ansvarig myndighet har härigenom en skyldighet att klarlägga vilka åtgärder som krävs för verksamheten vid olika former av påfrestningar och för olika uppgifter över hela skalan, från vardag till relevanta former av väpnade angrepp. Kraven bör formuleras av regeringen, som också ansvarar för avvägning och samordning på nationell nivå.

Frågan om huruvida de nuvarande två regionala nivåerna bör behållas har varit aktuell vid flera tillfällen under 1990-talet. Försvarsmakten har i un-

derlaget inför den säkerhetspolitiska kontrollstationen redovisat en inriktning som innebär en territoriell nivå. Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) anser att en annan territoriell indelning eller färre nivåer inom det militära försvaret aktualiserar frågan om civilbefälhavarorganisationens framtid. ÖCB anser vidare att det måste finnas en viss civil operativ kompetens och förmåga mellan nivåerna regering och länsstyrelse för att klara de länsövergripande uppgifter som kvarstår.

Enligt *regeringen* understryker den förändrade synen på hotbilden de redan kända praktiska problemen att vid beredskapshöjningar förändra ledningssystemet genom att införa ytterligare en civil nivå. Kravet på en överensstämmelse mellan ledningsstruktur i den normala verksamheten och vid en svår påfrestning eller i krig förstärks. Utgångspunkten bör därför vara en *reduktion till en regional ledningsnivå*, vilket innebär att ett antal länsstyrelser samverkar med en militär territoriell chef. En ändamålsenlig geografisk indelning måste därvid utformas. Vidare krävs en analys av vilka av civilbefälhavarnas nuvarande uppgifter som bör omfördelas till central nivå respektive länsnivå.

I sammanhanget bör framhållas betydelsen av att Försvarsmaktens interna ledningssystem utformas för att underlätta samordningen med samhället i övrigt. Samverkanslinjerna bör t.ex. vara desamma, oberoende av vilken uppgift som för tillfället är aktuell.

Den förändrade synen på hotbilden påverkar direkt utformningen av ledningsorganisationen för att kunna möta väpnade angrepp. Eftersom risken för invasion syftande till ockupation inte bör vara dimensionerande kan kraven på uthållighet reduceras. För det civila försvaret innebär detta att de tidsmässiga kraven på varje funktions förmåga att fungera under krigsliknande förhållanden kan minskas. Det innebär också att behovet av att samordna all samhällsverksamhet kan reduceras eftersom många funktioner som har stor betydelse under ett långt krigsförlopp, där hela landet utsätts för krigets påfrestningar, inte spelar samma roll vid kortare och mera begränsade angrepp. Ledningssystem för det civila försvaret bör därmed i ökad utsträckning kunna koncentreras till en kärna av vitala samhällsfunktioner. Grundprincipen från 1992 års försvarsbeslut att myndigheterna bedriver verksamheten på ordinarie platser så länge det är möjligt blir emellertid än mer tillämplig.

Regeringen delar Försvarsberedningens uppfattning att de förändrade kraven och förutsättningarna aktualiserar relativt stora förändringar av nuvarande ledningssystem i vid mening. Som framgått av det föregående avser regeringen att låta utreda lednings- och samordningsfrågor inom det militära och det civila försvaret samt för svåra påfrestningar på samhället i fred. En *samlad översyn av lednings- och samordningsfrågorna* bör därefter göras. Enligt regeringens bedömning bör denna samlade översyn genomföras så att ett *övergripande beslut om lednings- och samordningsfrågorna kan fattas senast år 2001*. Försvarsberedningen bör ges möjlighet att följa arbetet.

Regeringen bedömer det dock möjligt att redan nu göra vissa förändringar i enlighet med beredningens rekommendationer.

Moderata samlingspartiet framhåller i *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. att varje beslut fattas på grundval av bristande information och inför en okänd framtid. Det är därför viktigt att det regelverk som styr verksamheten förmår skapa förutsättningar för att fatta beslut med anledning av den bredade hot- och riskbilden. Enligt motionärerna bör därför regelverket anpassas så att det blir bättre anpassat till den förändrade inriktningen av totalförsvaret.

Motionärerna anser vidare att ledningssystemet måste anpassas till de nya förutsättningarna. Det är därför nödvändigt, som regeringen anger i propositionen, att ställa ökade krav på överensstämmelsen mellan ledningsstrukturen i den normala verksamheten och vid svåra påfrestningar eller i krig.

Eftersom utformningen av ledningsfunktionerna i hög grad kommer att påverka den politiska ledningens möjligheter för beslutsfattande, genomförande av fattade beslut och uppföljning måste, enligt motionärerna, det politiska ansvaret för utformningen av ledningsfunktionerna tydliggöras. Det sägs därför vara angeläget att den av regeringen aviserade översynen snarast genomförs. En *parlamentarisk utredning* bör tillsättas med uppgift att utforma ledningsfunktionen inom totalförsvaret (*yrkande 22*). Arbetet bör bedrivas så att riksdagen kan fatta beslut våren år 2000.

I Kristdemokraternas *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. förs ett liknande resonemang. Motionärerna menar att den nya hotbilden och den förändrade organisationen kräver en samlad översyn av ledningssystemet. Utgångspunkten bör vara att totalförsvarskonceptet skall utvecklas genom en så långt möjligt samordnad civil och militär ledning i hela skalan från fred till krig. Länsstyrelsernas kompetens i totalförvarsfrågor måste säkerställas liksom god förankring hos de frivilliga försvarsorganisationerna.

Motionärerna anser att den översyn som aviserats bör genomföras så snabbt så att beslut kan fattas i takt med den övriga omstrukturen av grund- och krigsorganisationen. Några större förändringar bör inte genomföras i närtid. Motionärerna hemställer att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en översyn av ledningssystemet under parlamentarisk insyn snabbt bör genomföras (*yrkande 30*).

Utskottet

Utskottet har vid ett flertal tillfällen, och från något olika utgångspunkter, påtalat vikten av ett utvecklingsarbete inom totalförsvarets ledningsfunktioner och att detta arbete rimligtvis bör bli relativt genomgripande. Utskottet har sålunda under åren 1995, 1996 och 1997 efterlyst (bet. 1995/96:FöU1, 1996/97:FöU1 och 1997/98:FöU1) ett underlag för principställningstaganden om det framtida ledningssystemets utveckling. Inför 1996 års försvarsbeslut preciserade sig utskottet beträffande utgångspunkterna för en sådan översyn (bet. 1996/97:FöU1 s. 53). Den bör bl.a. utgå från:

- Ledningsbehovet med avseende på de *nya* uppgifter som skall lösas, varvid hänsyn skall tas till det vidgade säkerhetsbegreppet.

- Den framtida ledningsmiljön innefattande teknisk utveckling – möjligheter och hot – samt framtida konflikters bedömda karaktär.
- Behovet av samordning och en effektiv, fungerande beslutsprocess inom totalförsvaret för att kunna hantera de mycket snabba förlopp som kan komma i fråga. Härvid bör antalet ledningsnivåer granskas kritiskt.
- Kravet på robusthet och flexibilitet för att inte en eventuell angripare skall finna det *särskilt* lönsamt att bekämpa vårt ledningssystem för att nå sina politiska syften.

Utskottet konstaterar att regeringen nu lämnar en samlad beskrivning till riksdagen i frågan, dock utan underlag för ett principställningstagande. Utskottet kan ansluta sig till regeringens beskrivning i propositionen om behovet av en samlad översyn av totalförsvarets ledningssystem. Det samma gäller om regeringens redogörelse för vilka utgångspunkter som bör gälla för översynen.

Regeringen avser återkomma med förslag till ett övergripande beslut senast år 2001 men anför samtidigt att vissa delbeslut bör kunna fattas dessförinnan. Enligt utskottet vore det en fördel med ett grundläggande beslut redan under våren 2000 samordnat med övriga omstruktureringsbeslut, vilket också framhålls i såväl *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. som i *kommittémotion Fö9 (kd)* av Åke Carnerö m.fl. Utskottet har dock viss förståelse för att översynen kan behöva ta längre tid. Som följd härav ökar betydelsen av att kunna genomföra vissa förändringar redan i närtid, t.ex. reduktion av antalet regionala ledningsnivåer och organiserandet av en internationell ledningsstab.

Nämnda motioner förordar *parlamentarisk insyn* i översynsarbetet med hänsyn till det politiska ansvaret för utformningen av ledningsfunktionerna. Utskottet kan instämma i detta och anser att en sådan insyn och påverkan kan tillgodoses genom Försvarsberedningen, vilket också regeringen förutskickar i propositionen. Härav följer att *partimotion Fö6 (m) yrkande 22* och *kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 30* inte bör bifallas.

Det militära ledningssystemet

Regeringen

Regeringen redovisar sin bedömning av vilka utgångspunkter som bör gälla för det militära ledningssystemets utveckling och anför bl.a.:

Framtidens konflikter ställer nya krav på ledningsförmåga. Det krävs god ledningsförmåga som kan hantera ett brett spektrum angrepp av mer eller mindre traditionellt slag och också den oklara övergången mellan fred och krig. Ledningsstrukturen bör därför ges god förmåga att utnyttja teknikutvecklingen. Detta gäller inte minst civil ledningsteknik och tekniker för samverkan med civila och internationella ledningsorgan. Ledningen skall tillgodose både organisationens omedelbara ledningsbehov och tillkommande ledningsbehov i en anpassningssituation när krigsorganisationen växer. Ledningssystemet skall ha god uthållighet och förmåga att kunna fungera även i starkt störd miljö. Ansvarförhållanden, samverkans-, lednings- och rapporteringslinjer bör vara desamma i alla lägen och om möjligt

även vid internationella insatser. Ledning och samverkan på den högsta nivån måste kunna ske från geografiskt skilda platser som funktionellt utgör en enhet. Det är därutöver nödvändigt att koncentrera kompetensen till färre nivåer och enheter än för närvarande.

Regeringen anför vidare att Försvarsmaktens högsta ledning består av ett högkvarter. Högkvarteret bör disponera en eller flera insatsledningarna utan territoriellt ansvar, varvid möjligheterna att integrera de operativa och taktiska ledningsnivåerna skall tillvaratas. Insatsledningarna skall kunna leda behovssammansatta styrkor av krigsförband. Delar av insatsledningarna skall kunna ingå i multinationella styrkor samt i en internationell ledningsstab.

Den regionala ledningsnivån bör bestå av en territoriell ledning med ansvar för samverkan med totalförsvarets civila delar. Den skall också utgöra stöd till de operativa styrkorna. Den territoriella ledningsorganisationen bör vara behovssammansatt beroende på militärgeografi, infrastruktur och uppgifter. Även den civila ledningsstrukturens utformning bör beaktas.

Regeringen avser att mot denna bakgrund uppdra åt Försvarsmakten att närmare redovisa förslag till utformning av det militära ledningssystemet.

Motionen

I *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. påpekas att utvecklingen och införandet av Försvarsmaktens ledningssystem ORION upprepade gånger har drabbats av förseningar. Det sägs vara djupt otillfredsställande att Försvarsmaktens ledningsstöd inte är godtagbart, speciellt som det äldre ledningssystemet uppenbarligen inte klarar millenieskiftet. Enligt motionärerna bör riksdagen hos regeringen begära en utvärdering av hittills genomfört utvecklingsarbete (*yrkande 23*). Denna bör redovisas senast under tredje kvartalet år 1999.

Utskottet

Utskottet kan ansluta sig till regeringens beskrivning i propositionen av utgångspunkterna för det militära ledningssystemets utveckling.

I *partimotion Fö6 (m)* av Carl Bildt m.fl. begärs att riksdagen skall anmoda regeringen att utvärdera hittills genomfört utvecklingsarbete på det *operativa ledningssystemet ORION* och redovisa detta senast under tredje kvartalet 1999 (*yrkande 23*). Utskottet delar motionärernas oro för att Försvarsmakten i närtid inte kommer att ha ett godtagbart ledningsstöd. Utskottet har erfaren att regeringen ålagt Försvarsmakten att före beslut om driftsättning redovisa det hittillsvarande arbetet med systemet ORION. Bland annat måste kraven på säkerhet mot intrång i systemet vara uppfyllda. Utskottet håller med motionärerna om behovet av att regeringen informerar i frågan. Ärendets karaktär talar dock för att företrädare för Regeringskansliet direkt bör informera utskottet. Motionsyrkandet bör därmed kunna bli tillgodosett, varför det inte bör bifallas av riksdagen.

Regeringen

Regeringen redovisar sin bedömning av vilka utgångspunkter som bör gälla för ledningssystem för det civila försvarets utveckling och anför bl.a.:

Den förändrade hotbilden ställer krav på en ny form av ledningsstruktur inom det civila försvaret. Denna struktur skall vara så utformad att ledning kan utföras vid olika slags hot och väpnade angrepp.

Sammanhanget mellan olika delar av hotspektret måste säkerställas. Ansvar för att lägga fast krav, genomföra förberedelser och utöva ledning i en akut situation måste hänga samman sinsemellan och med ansvaret för finansieringen.

För att säkerställa en tillräcklig ledningsförmåga måste *ansvarsförhållanden*, både när det gäller ansvar inom en samhällssektor och ansvar inom ett geografiskt område, *vara tydliga*. Regeringen, länsstyrelserna och kommunerna har viktiga roller, både vad gäller samordning av förberedelser, dvs. beredskap i vid mening, och ledning i akuta situationer. Organisation och kompetens, liksom befogenheter och skyldigheter, måste motsvara kraven på krishanteringsförmåga.

Regeringen avser att ge ÖCB uppdrag rörande underlag för en förändring av ledningssystemet för det civila försvaret.

Utskottet

Utskottet kan ansluta sig till regeringens beskrivning i propositionen av utgångspunkterna för utvecklingen av ledningssystem för det civila försvaret.

Ledning och samordning vid svåra påfrestningar på samhället i fred*Regeringen*

Regeringen redovisar sin bedömning av vilka utgångspunkter som bör gälla för ledning och samordning vid svåra påfrestningar på samhället i fred och anför bl.a.:

Beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred har behandlats vid ett flertal tillfällen under senare år. Ett av de områden som ägnats särskild uppmärksamhet är hur samhällets åtgärder vid svåra påfrestningar skall *ledas och samordnas*. Enligt regeringen behöver frågan om ändrad lagstiftning i detta sammanhang övervägas ytterligare.

Regeringen påpekar att försvarsutskottet i betänkande 1996/97:FöU5 i stort ställt sig bakom vad regeringen föreslagit om åtgärder mot svåra påfrestningar på samhället i fred samt att utskottet ansett att regeringen med förtur borde se över frågan om ledningsprinciperna och återkomma till riksdagen med förslag till erforderliga författningsändringar. Utskottet menade härvid bl.a. att uppgifterna för en krishantering måste kunna *delegeras i ledningskedjan regering-länsstyrelse-kommun*. Vidare anförde utskottet att regeringens, länsstyrelsernas och kommunernas skyldigheter och befogen-

heter vid hanteringen av en svår påfrestning mot samhället i fred måste vila på en tydlig grund.

Regeringen anför att den bl.a. som följd av försvarsutskottets uttalande tillsatte en arbetsgrupp inom Regeringskansliet för att utreda vissa frågor om skyldigheter och befogenheter vid svåra påfrestningar på samhället i fred. Arbetsgruppen överlämnade sin rapport i maj 1998. Rapporten behandlade generella utgångspunkter för arbetet med att hantera svåra påfrestningar i fred samt hur ansvars-, kompetens- och befogenhetsfördelningen mellan olika aktörer bör fördelas. Rapporten avslutades med förslag till hur arbetet med författningsreglering bör bedrivas.

Enligt arbetsgruppen har ett av problemen i det hittillsvarande arbetet varit att det inte finns någon enhetlig uppfattning om vad en svår påfrestning på samhället i fred innebär. Det är därför inte möjligt att i generella termer ange alla de åtgärder som kommer att behöva vidtas inom staten, kommunerna eller landstingen. Bland annat mot denna bakgrund anser arbetsgruppen att *behovet av ytterligare åtgärder och åtföljande författningsreglering bör granskas* genom att man inom varje berörd samhällssektor går igenom den lagstiftning som kan bli aktuell att tillämpa vid händelser som kan utvecklas till en svår påfrestning på samhället i fred.

Regeringen *bedömer* att hanteringen av svåra påfrestningar på samhället i fred måste beaktas i flertalet samhällssektorer. Grundprincipen bör vara att varje sektor själv ansvarar för att kunna hantera de störningar och påfrestningar som kan drabba sektorn. Inte minst bör detta ske genom att man redan från början bygger in en robusthet mot störningar. Genom försvarspolitikens skapas emellertid betydande resurser som kan bidra till förmågan att hantera svåra påfrestningar. Försvarspolitikens bör utformas med hänsyn härtill. Detta innebär inte, enligt regeringen, någon förändring av ansvars- och rollfördelningen.

Syftet med att kunna bistå med totalförsvarsresurser skall vara att i extraordinära lägen kunna stärka det normala fredssamhällets förmåga att hantera risker och störningar. En kontinuerlig övnings- och utbildningsverksamhet i att delta i hanterandet av svåra påfrestningar bör därför äga rum. Särskilt viktigt är det att öva hur totalförsvarsresurserna på bästa sätt skall underställas de ansvariga myndigheterna i deras reguljära myndighetsutövning.

Regeringen pekar på att utnyttjandet av sektorsövergripande resurser i akuta situationer kan innebära ett ledningsproblem. Regeringen har beslutat att inom Regeringskansliet genomföra en sektorsvis genomgång av behovet av åtgärder och en översyn av författningsreglering m.m. inom de områden som kan bli berörda vid svåra påfrestningar på samhället i fred.

Genomgången av sektorslagstiftningen bör härutöver kunna ligga till grund för en bedömning av behovet av eventuell generell författningsreglering och överväganden av vissa andra frågor inom området som exempelvis finansiering. En fråga som därvid särskilt bör prövas är hur Försvarsmaktens kostnader för insatser som genomförs vid svåra påfrestningar på samhället i fred skall täckas.

Utskottet kan ansluta sig till regeringens beskrivning i propositionen av vilka utgångspunkter som bör gälla för ledning och samordning vid svåra påfrestningar på samhället i fred.

Informationskrigföring

Regeringen

Regeringen pekar på att det växande hotet inom området informationskrigföring särskilt uppmärksammades i 1996 års försvarsbeslut. Regeringen tillsatte som följd härav i december en arbetsgrupp om informationskrigföring inom Regeringskansliet. I gruppens uppgifter ingick bl.a. att föreslå ansvarsfördelning samt föreslå riktlinjer för en strategi på området. Arbetsgruppen har hittills lämnat två rapporter till regeringen.

Regeringen uppdrog vidare våren 1997 åt Statskontoret att utarbeta en sammanhållen strategi för IT-säkerhet avseende samhällets informationsförsörjning. I uppdraget ingick att precisera statens ansvar och ange hur säkerhetsarbete kan inordnas i det nationella handlingsprogrammet för IT, samt hur arbetet med IT-säkerhetsfrågorna bör organiseras och fördelas mellan olika statliga myndigheter.

Regeringens *bedömning* är att gränsen mellan vad som är att betrakta som åtgärder för att motstå informationskrigföring och åtgärder för att öka IT-säkerheten i stor utsträckning är diffus. Utvecklingen av hot och risker inom området informationskrigföring ställer ökade krav på den grundläggande IT-säkerheten i samhället och accentuerar behovet av en sammanhållen strategi för informationskrigföring och samhällets IT-säkerhet.

Såväl Statskontoret som arbetsgruppen om informationskrigföring har i sina rapporter understrukt vikten av en bättre samordning av IT-säkerhetsarbetet och skyddet mot informationskrigföring. Regeringen delar utredningarnas bedömningar att samordningen behöver förbättras. Frågan om vad samordningsansvaret bör omfatta och hur det skall organiseras kommer att behandlas inom ramen för den utredning om planeringssystem för det civila försvaret och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred som berörts i det föregående. Vidare anser regeringen att de ovan nämnda åtgärderna kan medföra att lagstiftningen bör ses över.

En fortsatt och fördjupad analys av frågor som rör skyddet mot informationskrigföring är enligt regeringens bedömning nödvändig. Likaså är det angeläget att i det fortsatta arbetet belysa förutsättningarna för internationell samverkan och de folkrättsliga frågorna.

Motionen

Folkpartiets *partimotion Fö7 (fp)* av Lars Leijonborg m.fl. välkomnar att frågorna om informationskrigföring nu lyfts in i behandlingen av den förändrade försvarspolitiken. Motionärerna är däremot missnöjda med att propositionen endast förespråkar en fortsatt analys. De anser nämligen att det är hög tid att nu ta ett samlat grepp om informationskrigföringens olika frågor. Det

gäller särskilt frågan om ett samordningsorgan på central nivå, där den interdepartementala arbetsgruppen föreslår att detta ansvar åläggs Överstyrelsen för civil beredskap, och frågan om att inrätta en permanent samordningsgrupp på hög nivå inom Regeringskansliet. Motionärerna anser att dessa förslag bör behandlas med förtur i den fortsatta analysen, så att styrproblemen sätts i centrum med en tydlig helhetssyn. Likaså anses det välkommet att få förutsättningarna för en internationell samverkan inom området belysta i det fortsatta arbetet. Vad som sålunda anförts i motionen om informationskrigföring bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna (*yrkande 10*).

Utskottet

Utskottet kan ansluta sig till regeringens bedömning om behovet av en sammanhållen strategi för informationskrigföring och samhällets IT-säkerhet. Det är nödvändigt med ett fortsatt och fördjupat arbete kring frågor som rör skyddet mot informationskrigföring. Det krävs ett samlat grepp om detta nya område och ansvaret på myndighetsnivå måste definieras och läggas fast.

Utskottet ansluter sig sålunda till synsättet i *partimotion Fö7 (fp)* av Lars Leijonborg m.fl. om det nödvändiga i att ta ett samlat grepp om informationskrigföringens olika frågor och att då sätta styrproblemen i centrum. Enligt vad utskottet erfarit utgör också detta en av utgångspunkterna för vad som kommer att behandlas inom ramen för en utredning om planeringssystem för det civila försvaret mot svåra påfrestningar i fred. Det är viktigt att detta arbete kommer i gång snabbt och inriktas på ett sätt som minskar risken för att olika myndigheter, i brist på styrning, agerar självständigt till förfång för möjligheten att få till stånd en samlad lösning.

Motionens *yrkande 10* bör därmed bli tillgodosett varför det inte bör bifallas av riksdagen.

Informationsberedskap inför svåra påfrestningar på samhället i fred

Regeringen

Regeringen har i skrivelse 1998/99:33 Beredskap vid svåra påfrestningar på samhället i fred anmält att bl.a. informationsberedskapen kommer att behandlas i 1999 års kontrollstation. Regeringen återkommer nu till frågan och framhåller följande.

En god informationsberedskap innebär att de verksamheter som omfattas av beredskapskrav har sådana planer, sådana personalresurser inte minst i form av erfaren, utbildad och övad personal, och sådana tekniska hjälpmedel att informationsverksamheten vid extrema situationer snabbt kan påbörjas och sedan fortgå under lång tid och med hög belastning.

Att kunna hantera kriskommunikationen blir i situationer av detta slag avgörande för möjligheterna att vidmakthålla förtroende och förmedla information som leder till rationella åtgärder hos berörda myndigheter och människor.

Under normala förhållanden arbetar de offentliga organen och massmedierna kontinuerligt med olika informationsinsatser. Medierna är vana vid och har beredskap för omfattande och kontinuerliga informationsinsatser, även under störda förhållanden i samhället. För de olika offentliga organen är däremot svåra fredstida påfrestningar något som kan leda till stora problem för de enskilda verksamheternas informationsinsatser, om inte särskilda beredskapsplaner för information snabbt kan sättas i verket.

Händelseförlopp av allvarlig karaktär ger oftast återverkningar i en eller flera kommuners verksamhet. Det är också här som medborgarnas krav på fullständig och konkret information från ansvariga organ, liksom snabb och korrekt nyhetsförmedling snabbast gör sig märkbar. En erfarenhet från olika övningar som genomförts torde också vara att det från de offentliga organens sida på alla nivåer är vanligt att kraftigt underskatta det stora informationsbehov som uppstår vid en samhällsstörning.

Det är viktigt att framhålla betydelsen av att myndigheter som kan komma att omfattas av svåra påfrestningar på samhället i fred har en inövad förmåga att finna former för samråd och samverkan kring informationsgivningen. Om så inte är fallet finns uppenbara risker för att den information som lämnas från olika håll kan bli svårbegriplig och tvetydig. Detta kan innebära en allvarlig informationskris som snabbt kan leda till stor misstro mot samhällsorganen och skapa långvariga förtroendekriser.

Som nämnts i det föregående har regeringen beslutat om en sektorsvis genomgång av de författningar som kan ha betydelse för beredskapen mot svåra fredstida påfrestningar. Genomgången kommer även att avse andra frågor av betydelse för beredskapen. En av dessa frågor gäller informationsberedskapen inom olika samhällssektorer. Det är enligt regeringens mening ytterst angeläget att de eventuella brister som kan framkomma vid en sådan genomgång avhjälps.

Motionen

Kristdemokraterna anför i *kommittémotion Fö9 (kd)* att erfarenheterna visar att det inte är ovanligt att underskatta det stora informationsbehovet vid en svår samhällsstörning. I vårt moderna informationssamhälle ställs extra stora krav från medborgare på medierna att information snabbt når ut om den aktuella situationen. Myndigheterna måste därför ha förmåga att samordna enkel och tydlig information till allmänheten. Motionärerna menar därför att det är angeläget att göra en noggrann översyn av samhällets informationsberedskap (*yrkande 31*).

Utskottet

Utskottet kan ansluta sig till regeringens bedömning om informationsberedskapen inför svåra påfrestningar på samhället i fred. Regeringen påpekar att den beslutat om en sektorsvis genomgång av författningar som kan ha betydelse för beredskapen mot svåra påfrestningar. Genomgången kommer också att avse andra frågor av betydelse för beredskapen. Utskottet utgår från att den noggranna översyn av samhällets informationsberedskap som i *kommit-*

témotion Fö9 (kd) anses angelägen därmed kommer till stånd. Motionens 1998/99:FöU5
yrkande 31 bör sålunda inte bifallas.

Utskottet behandlar här vad regeringen i propositionen (s. 192–196) anfört om samhällets räddningstjänst.

Regeringen

Regeringen *avser* att låta genomföra en översyn av räddningstjänstlagen (1986:1102) och följdförfattningar till denna. För denna översyn skall bl.a. lämnade bedömningar och förslag i Räddningsverksutredningens betänkande Räddningstjänsten I Sverige – Rädda Och Skydda (SOU 1998:59) i huvudsak ligga till grund.

Som *bakgrund till regeringens avisering* om en översyn av räddningstjänstlagen och följdförfattningar till denna anføres bl.a. att verksamheten under 1900-talet präglats av internationaliseringen, t.ex. EU-samarbetet, genomförande av internationella civila humanitära katastrof- och räddningsinsatser samt det säkerhetsfrämjande arbetet i Central- och Östeuropa. Vidare har införandet den 1 juli 1995 av lagen (1994:1720) om civilt försvar och ändringar i räddningstjänstlagen haft betydelse genom att kommuner nu fått ett ansvar för att organisera och planera för en räddningstjänst under höjd beredskap.

Genom riksdagens beslut med anledning av 1996 års totalförsvarsproposition (prop. 1996/97:4, bet. FöU1, rskr. 109) har fastställts att principen om helhetssyn skall tillämpas. En helhetssyn bör således prägla samhällets satsningar och åtgärder för att förebygga och hantera hot och risker i såväl fred som krig. Detta innebär bl.a. att totalförsvarsresurserna skall utformas så att de även kan användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser och stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred.

I propositionen redogör regeringen för Räddningsverksutredningens förslag.

Av redogörelsen framgår bl.a. att utredningen gör bedömningar och lämnar förslag om principer för det offentliga åtagandet när det gäller verksamhetsområdet Skydd mot olyckor. Utgångspunkten i fråga om fördelningen mellan enskilda och det offentliga är att enskilda personer och företag har ansvar för att skydda sitt liv, sin egendom samt för att inte förorsaka olyckor, medan det offentliga ansvarar för skydd av miljön och andra samhällsliga intressen. Först när den enskilde inte själv klarar att skydda sig är det ett offentligt ansvar att ingripa.

Utredningen föreslår vidare en total översyn av räddningstjänstlagen, räddningstjänstförordningen samt vissa författningar som är kopplade till dessa. Utredningen lämnar härutöver bl. a. följande konkreta förslag.

Ansvar för den operativa insatsen vad gäller eftersökning av försvunna personer, även vad gäller fjällräddning, bör enligt utredningen flyttas från polisen till den kommunala räddningstjänsten.

Enligt utredningen finns behov att inrätta nationella och regionala förstärkningsresurser i form av personal och materiel.

Finansieringsfrågorna i de olika skeendena har belysts av utredningen, som konstaterar att nu gällande praxis fungerar väl och bör tillämpas även i fortsättningen. Verksamhetsutövarna bör också framgent, efter en olycka, bära kostnaderna för återställningsskedet. Vissa finansieringsfrågor bör prövas i en författningsöversyn.

Beträffande Statens räddningsverks framtida ansvar och uppgifter föreslår utredningen en indelning i nya verksamhetsgrenar. Vidare föreslår utredaren vad beträffar verksamhet under höjd beredskap en uppdelning av anslaget för Statens räddningsverk i en fredsdel och en del för höjd beredskap, befolkningsskydd, utbildning och övning samt tillsyn, riskhantering, forskning, utveckling och tillsyn. Förslaget innebär att funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst förändras innehålls- och ansvarsmässigt. Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) föreslås tillsammans med Boverket svara för befolkningsskyddet och Räddningsverket för samhällets räddningstjänst. För räddnings- och ledningscentraler bör fördelningskriterier tas fram vad avser fredsnnytta respektive nytta under höjd beredskap.

Utbildningen av civilpliktiga bör i fortsättningen samordnas och administreras av Räddningsverket.

I propositionen redovisas följande *skäl för bedömningen* av samhällets räddningstjänst.

Regeringen ansluter sig i stort till de principer utredningen har fört fram om det offentliga åtagandet och anser att det kan finnas skäl att fortsatt överväga arbetsformerna avseende samhällets skydd mot olyckor och de myndighetsuppgifter m.m. som sammanhänger med detta.

Ett flertal av de frågor som behandlas i betänkandet är av sådan karaktär att de fordrar ändringar i gällande föreskrifter. Regeringen avser att låta göra en översyn av räddningstjänstlagen och följdförfattningar. För denna översyn skall utredningens bedömningar och förslag i huvudsak ligga till grund.

Eftersökning av försvunna personer bör alljämt vara en polisiär uppgift, men ökad samordning med den kommunala räddningstjänsten bör eftersträvas.

Vad gäller frågan om nationella och regionala förstärkningsresurser har regeringen under år 1998 uppdragit åt Statens räddningsverk att inrätta sådana på sju platser i landet. Vidare genomförs i dag s.k. olycksförloppsutredningar.

Det tidigare anslaget Statens räddningsverk samt verksamhet inom funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst har fr.o.m. år 1999 uppdelats på två anslag – ett anslag avseende Statens räddningsverk inom funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst och ett anslag avseende Statens räddningsverk: Samhällets skydd mot olyckor.

Förslag om en förändring innehålls- och ansvarsmässigt av funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst samt vissa utbildningsfrågor vad gäller civilpliktiga bör närmare prövas av den ovan nämnda utredningen om vissa principer för att åstadkomma en förbättrad helhetssyn när det gäller planeringen för det civila försvaret och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället.

Regeringen delar i huvudsak utredningens syn på finansiering av åtgärder vid de olika skedena av en räddningsinsats. Frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun bör lösas genom förhandlingar.

1998/99:FöU5

Utskottet

Utskottet delar regeringens bedömning att en översyn av räddningstjänstlagen (1986:1102) och följdförfattningar till denna bör genomföras. Utskottet kan se fördelar med att utredningen får en allsidig och bred kompetens med bl.a. kommunal förankring. En sådan förankring kompletterad med särskild expertis m.m. torde säkra den kompetens i utredningen som utskottet nu förordat.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *nästa försvarsbeslutsperiod*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 1 samt med avslag på motion 1998/99:Fö6 yrkandena 1 och 2 godkänner förslaget att nästa försvarsbeslutsperiod skall omfatta åren 2002–2004,

res. 1 (m) - delvis

2. beträffande *riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 5 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 6 och 11, 1998/99:Fö7 yrkande 4, 1998/99:Fö9 yrkandena 3, 22, 23 och 25 samt 1998/99:Fö15 yrkande 1 godkänner förslaget beträffande inriktning i fråga om den ekonomiska ramen och inriktning i fråga om omställningsbidrag,

res. 1 (m) - delvis

res. 2 (kd)

res. 3 (mp)

res. 4 (fp)

3. beträffande *teknikfaktorn*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 6 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 7, 1998/99:Fö9 yrkande 24 och 1998/99:Fö317 yrkande 4 godkänner förslaget att den särskilda uppräknningen av anslaget för materiel med den s.k. teknikfaktorn skall upphöra fr.o.m. år 2000,

res. 1 (m) - delvis

res. 5 (kd)

4. beträffande *försvarspolitikens inriktning*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 3 samt med avslag på motion 1998/99:Fö6 yrkandena 4 och 10 i denna del godkänner förslaget till försvarspolitikens inriktning,

res. 1 (m) - delvis

5. beträffande *totalförsvarets huvuduppgifter*

att riksdagen med anledning av proposition 1998/99:74 beslutar att den av regeringen föreslagna huvuduppgiften ”bidra till fred och sä-

102

kerhet i omvärlden” skall ersätta de i 1996 års försvarsbeslut angivna huvuduppgifterna ”hantera konsekvenserna av kriser och konflikter i vårt närområde” respektive ”delta i fredsfrämjande och humanitära uppgifter”,

6. beträffande *behov av beredskap*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Fö9 yrkande 5,

7. beträffande *utveckling av anpassningsförmågan*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 4 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 5 och 8 samt 1998/99:Fö9 yrkandena 14 och 15 godkänner förslaget i fråga om fortsatt utveckling av förmågan till anpassning,

res. 1 (m) - delvis

8. beträffande *operativa förmågor*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 7 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 12 och 13 samt 1998/99:Fö9 yrkande 7 godkänner förslaget i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret,

res. 1 (m) - delvis

9. beträffande *minröjningsverksamhet*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Fö8 yrkande 2 samt 1998/99:Fö14 yrkandena 1 och 2,

res. 6 (v, fp, mp)

10. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 8 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 10 i denna del, 14 och 15, 1998/99:Fö7 yrkande 5, 1998/99:Fö8 yrkande 7, 1998/99:Fö9 yrkandena 1, 2, 4, 6 och 8–10 samt 1998/99:Fö15 yrkandena 7–9 godkänner förslaget till utveckling av Försvarsmaktens krigsorganisation,

res. 1 (m) - delvis

res. 7 (kd)

res. 8 (fp)

res. 9 (mp)

11. beträffande *grundorganisationens utveckling*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Fö5 yrkandena 1 och 2, 1998/99:Fö8 yrkande 9, 1998/99:Fö9 yrkande 11, 1998/99:Fö10, 1998/99:Fö13 samt 1998/99:Fö15 yrkande 5,

res. 10 (v)

res. 11 (mp)

12. beträffande *materieförsörjning*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 19, 1998/99:Fö7 yrkande 6, 1998/99:Fö8 yrkandena 4 och 6, 1998/99:Fö9 yrkandena 26–28 samt 1998/99:Fö15 yrkande 6,

res. 12 (m, kd, fp)

13. beträffande *mål för det civila försvaret, m.m.*

att riksdagen med bifall till proposition 1998/99:74 yrkande 9 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 21, 1998/99:Fö9 yr-

kandena 16–18 samt 1998/99:Fö402 yrkandena 1 och 2 godkänner 1998/99:FöU5
förslaget till övergripande mål för det civila försvaret,

res. 13 (kd)

14. beträffande *totalförsvarsplikt*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 17 och 18,
1998/99:Fö7 yrkandena 7–9, 1998/99:Fö8 yrkandena 8, 10 och 11,
1998/99:Fö9 yrkandena 19 och 20, 1998/99:Fö11 yrkandena 1 och 2,
1998/99:Fö12 samt 1998/99:Fö16,

res. 1 (m) - delvis

res. 14 (fp)

15. beträffande *övriga personalfrågor*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 16 och
1998/99:Fö9 yrkande 21,

res. 1 (m) - delvis

16. beträffande *översyn av ledningssystemet*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 22 och 23
samt 1998/99:Fö9 yrkande 30,

res. 15 (m, kd)

17. beträffande *informationskrigföring*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Fö7 yrkande 10,

18. beträffande *informationsberedskap inför svåra påfrestningar i
fred*

att riksdagen avslår motion 1998/99:Fö9 yrkande 31.

Stockholm den 11 maj 1999

På försvarsutskottets vägnar

Henrik Landerholm

I beslutet har deltagit: Henrik Landerholm (m), Tone Tingsgård (s), Christer Skoog (s), Stig Sandström (v), Åke Carnerö (kd), Olle Lindström (m), Ola Rask (s), Håkan Juholt (s), Berit Jóhannesson (v), Margareta Viklund (kd), Anna Lilliehöök (m), Lars Ångström (mp), Erik Arthur Egervärn (c), Runar Patriksson (fp), Laila Bäck (s), Björn Leivik (m) och Berndt Sköldestig (s).

1. Moderata samlingspartiets försvarspolitik (mom. 1, 2, 3, 4, 7, 8, 10, 14 och 15)

Henrik Landerholm, Olle Lindström, Anna Lilliehöök och Björn Leivik (alla m) anför:

I regeringens proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar inför årets säkerhetspolitiska kontrollstation redovisas en prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för försvarets beredskap, omfattning och utveckling.

Inledande utgångspunkter

Sverige befinner sig i ett säkerhetspolitiskt övergångsskede – europeiskt och nationellt. Det kommer att ta tid för en ny struktur att etablera sig. Vi har lämnat bakom oss det kalla kriget och Berlinmurens fall och framför oss ligger full medverkan i alla de europeiska freds- och säkerhetsstrukturena som håller på att växa sig allt starkare.

I stället för att analysera det förändrade säkerhetspolitiska läget väljer Försvarsberedningens majoritet att mekaniskt upprepa 1992 års neutralitetspolitiska formulering. De stora förändringar i det säkerhetspolitiska läget i Europa och Östersjöområdet som pågår och som snarast kommer att accentueras i framtiden tillåts inte nämnvärt påverka den säkerhetspolitiska analysen.

Sedan år 1995 är Sverige medlem i Europeiska unionen. Detta medlemskap innebär att vi också är en del av en säkerhetsgemenskap. Detta faktum ställer sig regeringen bakom. Men trots detta driver regeringen i ord ett slags fortsatt neutralitetspolitik, vilket snarast är en vilseledande beskrivning av svensk politik.

Som medlem i Europeiska unionen kan inte Sverige stå neutralt i händelse av att ett annat medlemsland angrips. Formuleringar som inte längre har någon täckning i verkligheten bör enligt vår mening utmönstras ur den säkerhetspolitiska begreppsapparaten.

Alliansfriheten betyder allt mindre som beskrivning av Sveriges säkerhetspolitik annat än som uttryck för att Sverige ännu inte är medlem i Nato. Men för ”att undvika konflikter och spänning i norra Europa” är det samarbete som tar sitt intryck i EU och Nato viktigare än den svenska alliansfriheten.

Det är en allvarlig begränsning för vårt land om vi inte fullt ut kan delta i uppbyggnaden av den euroatlantiska säkerhetsordningen. Utanförskapet minskar våra möjligheter att ta till vara svenska säkerhetsintressen såväl som att påverka arbetet för stabilitet och fred i Europa. Ett framtida svenskt medlemskap i Nato är en naturlig fortsättning på den säkerhetspolitiska samarbetsväg som varit Sveriges sedan det kalla krigets slut.

Det brittiska förslaget om att i olika steg ge den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken en tydlig militär komponent stöds nu av samtliga stater inom Europeiska unionen. Detta blev klart då toppmötet i Wien i december välkomnade den brittisk-franska Saint-Malo-deklarationen om europeiskt

försvarssamarbete och där nästa steg skall diskuteras vid mötet i Köln i juni i år.

1998/99:FöU5

Regeringen väljer i propositionen att inte dra några slutsatser för svenskt vidkommande av den snabba utvecklingen vad gäller försvarssamarbete inom EU. Konsekvenserna av en sådan säkerhetspolitisk analys skulle ha inneburit att Sverige behöver förnya den samlade säkerhetspolitiken som ett vidare steg på vägen mot en alliansanslutning.

Relationerna till Ryssland förblir av central betydelse när det gäller vår del av Europa. Dagens problem får dock inte undanskymma att Ryssland med sina starka militära traditioner alltjämt fortsätter att vara den dominerande militära makten i vår närhet. Det senaste året visar att den ryska dramatiken inte är över. Visserligen befinner sig den militära apparaten i förfall och det kommer att ta avsevärd tid att skapa en modern rysk försvarsmakt. I det längre perspektivet skall dock inte uteslutas att Ryssland åter satsar på sin krigsmakt.

Den fortsatta försvarspolitiska processen

Redan i december 1997 stod det klart att 1996 års försvarsbeslut havererat. Moderata samlingspartiet har som följd av detta vid återkommande tillfällen framfört krav på att förbereda ett nytt genomgripande försvarsbeslut. Nästa försvarsbeslut borde fattas så snart som är praktiskt möjligt. Detta bör kunna ske redan hösten 2000. Analogt med detta borde nästa försvarsbeslutsperiod omfatta åren 2001–2003 i stället för av utskottsmajoriteten föreslagna 2002–2004. I enlighet med detta bör partimotion Fö6 (m) yrkandena 1 och 2 bifallas av riksdagen, vilket bör ges regeringen till känna.

Riktlinjer för totalförsvarets ekonomi

Utskottsmajoriteten har valt att i stort sett utan koppling till försvarets förmåga och tänkbara förbandsvolymen bifalla regeringens förslag avseende framtida besparingsmöjligheter. Det är inte meningsfullt att innan ett genomarbetat underlag föreligger dra den typen av slutsatser. Varje diskussion om försvarets framtida ekonomi måste bygga på ett tydligt resonemang om försvarets förmåga.

Krigsorganisationens kvalitet och kvantitet, liksom ambitionsnivån för de internationella insatserna, måste sålunda klargöras innan slutsatser dras om framtida ekonomisk ram. Majoritetens slutsats om en ramsänkning på 4 miljarder årligen fr.o.m. år 2002 bör därför avvisas. I verkligheten handlar minskningen av försvarsanslagen om avsevärt mer pengar. Eftersom teknikfaktorn samtidigt tas bort undandras från försvarsanslagen närmare 6 miljarder kronor under slutåret 2004.

Riksdagen bör därför avslå propositionen i denna del och bifalla partimotion Fö6 (m) yrkandena 6 och 11.

Vi delar inte majoritetens uppfattning vad gäller teknikfaktorn och Försvarsmaktens kompensation för den likviditetsindragning som skedde till följd av anslagsförordningens fulla tillämpning för Försvarsmakten. Teknikfaktorn bör även fortsättningsvis ligga till grund för Försvarsmaktens planering för att underlätta den alljämt nödvändiga tekniska förnyelsen. Effekterna av anslagsförordningens fulla tillämpning bör kompenseras snarast möjligt i stället för att skjutas upp till en osäker och statsfinansiellt sannolikt än kärvare framtid.

Med en omedelbar kompensation av nyss nämnda effekter av det nya systemet för finansiering av förskott skulle den försvarsindustriella kollaps som vi nu ser närma sig kunna undvikas. I stället för att utan möjlighet till närmare överväganden bryta upp hela försvarets materiellplanering och äventyra i stort sett samtliga nya projekt skulle det ges möjlighet till en ansvarsfull försvarsindustriell omstrukturering i internationell samverkan.

Utgångspunkterna för Försvarsmaktens planering bör vara en oförändrad ekonomisk ram, en full kompensation för effekterna av likviditetsindragningen till följd av tillämpningen av anslagsförordningen samt bibehållen teknikfaktor även i nästa försvarsbeslutsperiod. Partimotion Fö6 (m) yrkande 7 och motion Fö317 (m) yrkande 4 bör därför bifallas av riksdagen.

Inriktningen av försvarspolitik

Vi delar den ofta framförda åsikten att betydelsen av det traditionella invasionsförsvaret kan och bör tonas ned till förmån för annan förmåga. Det är i dag inte meningsfullt att dimensionera försvarsanstängningarna mot enbart det traditionella invasionshotet. Men det väpnade angreppet – såväl över gräns, kust som via luften – mot begränsade mål med strategiska insatsstyrkor ("strategiskt överfall") bör vara dimensionerade för det svenska försvarets förmåga. Det innebär inte att försvaret av Sverige prioriteras ned. Samtidigt får nu försvaret nya uppgifter. Dessa ställer i sin tur nya krav.

De moderata utgångspunkterna för försvarets utveckling är följande:

- Försvaret av Sverige är utgångspunkten och den dimensionerande uppgiften.
- Förmågan att delta i militärt samarbete och i internationella insatser skall öka.
- Försvarsresurserna skall vara utformade både för det nationella försvaret och för internationella insatser.
- Försvaret skall anpassas till de euro-atlantiska säkerhetsstrukturerna.
- Handlingsfrihet för ett Natomedlemskap skall upprätthållas och dessutom tillåtas påverka våra egna avvägningar redan nu.
- Förmågan att bygga upp ett starkare försvar i framtiden skall säkerställas.

Vägledande för försvarets förmåga bör vara följande:

- Hela landet skall försvaras. Försvaret måste ha sådan förmåga och beredskap att såväl avsiktliga som oavsiktliga kränkningar samt varje allvarligt syftande militärt eller civilt hot kan mötas.
- Försvaret skall ha sådan styrka att Sverige kan stå emot försök till påverkan genom våld och hot om våld.
- Försvaret skall kunna ta en del av ansvaret för fred och säkerhet i Europa i allmänhet, och i vårt närområde i synnerhet, i nivå med regeringens förslag. Flyg- och marinstridskrafter bör delta fullt ut i internationella insatser i takt med att förmågan utvecklas. För detta krävs dels investeringar, dels att medel avdelas också för insatser.

Vi anser att det som framförs i propositionen om att det traditionella invasionsförsvaret kan avskaffas är illa uttryckt. Det ger intrycket av att försvaret av Sverige inte längre är den viktigaste uppgiften, vilket är fel. Värnet av vår egen säkerhet, också territoriellt, är fortfarande centralt. Att det inte kan ske på samma sätt som förr borde däremot vara en självklarhet.

Inriktningen bör vara att skapa ett militärt försvar som är relevant i hela spektret av nya hot och dessutom på alla nivåer från fred till krig. Mycket av det gamla måste successivt fasas ut, utan att vi för den skull gör oss av med arvet av materiel och kompetens. Mycket av 1990-talets investeringar har bäring även i framtiden.

Vi anser vidare att det inte behöver finnas någon motsättning mellan internationella insatser och försvaret av vår egen självständighet och vårt nationella fortbestånd. De internationella insatserna breddar och fördjupar det militära kunnandet. Värdet av interoperabilitet för att kunna hjälpa, eller det faktum att vi har erfarenhet av samarbete med Nato, bör öka chanserna att framtida beslut om vår säkerhetspolitik – oavsett utfall – baseras på saklig grund snarare än på antaganden och känslor.

Dessa utgångspunkter bör ersätta regeringens förslag till inriktning av försvarspolitik. Därmed bör riksdagen avslå regeringens förslag till försvarspolitikens inriktning (yrkande 3 i propositionen) och bifalla partimotion Fö6 yrkandena 4 och 10 i denna del, vilket bör ges regeringen till känna.

Utveckling av anpassningsförmågan

Återkommande har Moderata samlingspartiet kritiserat de bristfälliga förberedelser som gjorts för att ge anpassningsfilosofin ett reellt innehåll. Den grundade misstanken är att denna filosofi huvudsakligen betonades av dåvarande försvarsministern Thage G Peterson som ursäkt för de nedskärningar som beslutades i det förra försvarsbeslutets etapp 1 hösten 1995.

Varken myndigheterna eller regeringen har givit anpassningsfilosofin ett sådant konkret innehåll att planeringen utgjort en trovärdig grund för tillväxt respektive ominriktning av totalförsvaret. Försvarsutskottet har återkommande kritiserat regeringens oförmåga att förvandla anpassningsfilosofin till ett konkret planeringsinstrument. I regeringens överväganden avseende den framtida tillämpningen av anpassningsfilosofin konstateras att den spelar en central roll samtidigt som dess betydelse i övrigt tonas ned. Enligt vår me-

ning bör varje försvarsorganisation innehålla komponenter som gör att försvaret så snabbt och effektivt som möjligt kan anpassas till förändrade omvärldsförutsättningar.

Väl medveten om att anpassningsplaneringen måste ske rullande och dessutom mot ett "rörligt mål" finns det anledning att betona betydelsen av att särskilt en relativt begränsad krigsorganisation i sig innehåller dessa möjligheter. I regeringens förslag, som godtas av utskottets majoritet, tydliggörs inte dessa förutsättningar. Det gäller också otydligheten vad gäller redovisning av krigsduglighet samt förberedelserna för hur denna kan höjas i såväl kortare som längre tidsperspektiv. De förslag som framförs i partimotion Fö6 (m) yrkandena 5 och 8 bör sålunda bifallas av riksdagen och regeringens förslag bör avslås.

Operativa förmågor och beredskap

Det är väsentligt att de *operativa förmågorna* och kraven på beredskap i vid bemärkelse utformas på ett ändamålsenligt sätt och så att de går att omforma till målsättningar och därmed vara mätbara. Vi delar regeringens uppfattning i fråga om behovet av att förändra de operativa förmågorna. Förändringen bör då tillföra ett ökat värde och förbättra sammanhanget mellan förmågor, målsättningar och mätbarhet. Enligt motionärerna utgör regeringens förslag inte någon nämnvärd förbättring i detta avseende. Det bör ankomma på regeringen att i samverkan med Försvarsmakten åstadkomma ett bättre genomarbetat förslag. Riksdagen bör därför bifalla partimotion Fö6 (m) yrkandena 12 och 13 samt avslå regeringens förslag i fråga om operativa förmågor.

Krigsorganisationens utveckling

Den inriktning som utskottets majoritet ställer sig bakom ställer fler frågor än den ger svar vad gäller försvarets framtida förmåga och organisation. Det framtida militära försvaret skall inriktas mot hög flexibilitet och allsidighet. Den erforderliga insatsorganisationen kan vara relativt liten, samtidigt som beredskapen men också förmågan paradoxalt måste vara högre än i dag. Detta gäller särskilt för markstridskrafterna.

Dessutom erfordras ett territorialförsvaret och en kompetensorganisation. Den senare utgör grund för att stärka och/eller förändra försvaret när omvärldsförutsättningarna så kräver. Ur insatsorganisationen hämtas styrkor som helst direkt kan användas vid internationella insatser. Målet bör vara att inga förband skräddarsys för internationella uppgifter utan att alla är en del av det reguljära försvaret. Hela försvaret bör, om än i olika takt, ges förmåga till samverkan (interoperabilitet).

Vi menar att dagens *arméorganisation* bör omprövas från ett mobiliserande invasionsförsvaret till en insats- och kompetensorganisation. I stället för en relativt stor men kvalitetsmässigt begränsad armé bör ett renodlat kvalitetskoncept väljas. Ett av de alternativ som bör prövas är att omorganisera armén i riktning mot mindre men mer aktiva förband, t.ex. i bataljonsstridsgrupper, kompletterade med förberedelser för ett större antal brigader. En viktig utgångspunkt är att levererad och beställd materiel räcker till cirka nio

i huvudsak mekaniserade brigader. Attackhelikopterförband hör till de enheter som är mest väsentliga att tillföra.

Vidare anser vi att dagens organisation av *flygstridskrafterna* i tolv divisioner bör omprövas. Divisionskonceptet bör göras om genom att antingen organisera ett antal reservdivisioner eller genom att integrera reservenheter i den aktiva insatsorganisationen. En möjlighet som därvid bör prövas är att den mindre insatsorganisationen försörjs med relativt unga flygförare som senare kan krigsplaceras som reservförare med årlig tjänstgöringsskyldighet. På så sätt skapas utrymme för en långsammare leveranstakt av Gripen-systemet vars utveckling bör fokuseras dels på beväpning och annan utrustning för förbanden, dels på den långsiktiga utvecklingen av systemet.

Vi menar vidare att de *marina stridskrafterna* till stora delar redan är anpassade till konceptet med en insats- respektive kompetensorganisation. Marinens fartyg och amfibieförband – som är konstruerade för flexibelt utnyttjande vilket ger stora möjligheter till en situationsanpassad förbandsammansättning – svarar också väl mot uppgifter som övervakning, sjöräddning och understöd vid miljökatastrofer. Nya stridsfartyg bör efterhand tillföras som ersättning. Uthållighet och förmåga att klara många och olika uppgifter bör ges företräde vid den framtida förbandsutvecklingen.

Ovanstående utgångspunkter för krigsorganisationens utveckling bör fastslås. Därmed menar vi dels att riksdagen bör avslå regeringens förslag till utveckling av Försvarmaktens krigsorganisation, dels att riksdagen bör bifalla partimotion Fö6 (m) yrkandena 10 i denna del och 14.

I frågan om *vakantsättning av förband* gör utskottet ett tydligt och självklart ställningstagande vad gäller riksdagens inflytande och den faktiska befintligheten av krigsförband. De viktigare krigsförbanden såväl som eventuell vakantsättning av dessa är en exklusiv riksdagsfråga. I sak föreligger sålunda enighet i utskottet. Frågans principiella vikt motiverar enligt vår mening ett tillkännagivande till regeringen och därmed bifall till partimotion Fö6 (m) yrkande 15.

Totalförsvarsplikt

Utformningen av dagens totalförsvarsplikt lämnar mycket i övrigt att önska. En genomgripande översyn bör ske inom ramen för den parlamentariska utredning om hela totalförsvarets personalförsörjning som vi föreslagit. I väntan på denna kan redan nu konstateras en omfattande överutbildning inom främst de civila delarna av totalförsvaret. Den av Riksrevisionsverket hårt kritiserade utbildningen av civila beredskapsmän saknar tillräckligt starka motiv för att fullföljas. Vidare bör utgångspunkten i övrigt vara en anpassning till dagens behov snarare än till den civila riskanalys som gjordes i samband med 1992 års försvarsbeslut. I enlighet med detta resonemang bör utbildningen av civila beredskapsmän avbrytas och en översyn göras av antalet civilpliktiga som bör grundutbildas. Yrkandena 17 och 18 i partimotion Fö6 (m) bör således bifallas.

När den militära organisationen genomgår en kraftig omstrukturering finns det anledning att också från grunden genomlysa de system för personalförsörjning som det svenska försvaret hittills vilat på. Dagens mix mellan plikt-personal, anställda yrkes- och reservofficerare, civilanställda och frivilliga är sannolikt långt ifrån optimal. Den bygger på ett försvar av en helt annan storlek och med annan inriktning än det vi i dag ser framför oss. I ljuset av dessa stora förändringar bör därför hela det militära försvarets personalförsörjning ses över samlat. Detta bör ske i syfte att bedöma rekryteringsbehov, befälsordning och utbildningssystem för inte bara yrkesofficerare utan också för värnpliktiga, reservofficerare, civilanställda och frivilliga. Behoven skall vara styrande för denna översyn. Översynen bör i enlighet med förslaget i partimotion Fö6 (m) yrkande 16 ske i form av en parlamentarisk utredning. Detta yrkande bör därför bifallas.

Det finns vidare anledning att kommentera regeringens redovisning av Försvarmaktens utbildningsverksamhet. Vi ställde oss i samband med beslutet om inrättande av försvarmaktsgemensamma militärhögskolor för den grundläggande officersutbildningen frågande till denna modell. Ännu har inga relevanta erfarenheter vunnits av det nya systemet. Farhågorna har sålunda ännu inte besannats. Frågan om utbildningssystem och skolstruktur är intimt förknippade med frågorna om personalförsörjningen i allmänhet för vilka regeringen bejakat behovet av en översyn. Frågan om en försvarmaktsgemensam grundläggande officersutbildning torde därmed komma att belysas i en framtida översyn av personalstrukturen.

Ledningsfrågor

Utskottsmajoriteten bejakar det moderata förslaget om parlamentarisk insyn i arbetet med att se över ledningsfunktionerna och hänvisar till den sittande Förvarsberedningen. Med hänsyn till att partierna inte kunnat komma överens om arbetsformer och uppgifter för beredningen ter sig detta något oegentligt. Förvarsberedningen har enligt vår mening varit ett utmärkt forum för de säkerhetspolitiska överväganden som skett i samband med tidigare beslutade kontrollstationer. I en situation där två partier kommit överens om huvuddragen i nästa försvarsbeslut och dessutom fått accept av ytterligare två partier som tillsammans formar en majoritet i Sveriges riksdag finns det anledning att ifrågasätta vilken nytta ett försvarsberedningsarbete på nuvarande premisser skulle göra. Att nyttja beredningen som parlamentarisk referensgrupp för de löpande förberedelserna inför försvarsbeslutet 2000 anser vi vara mindre välbetänkt. En översyn av ledningssystemet är ett exempel på en fråga som kräver såväl ett väl definierat direktiv som möjlighet till djuplodande analys av en komplex problematik. Därför vore en parlamentarisk översyn i enlighet med reservation 15 (m, kd) att föredra.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 1, 2, 3, 4, 7, 8, 10, 14 och 15 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *nästa försvarsbeslutsperiod*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 1 och 2 och med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande *riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 6 och 11 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 5 och motionerna 1998/99:Fö7 yrkande 4, 1998/99:Fö9 yrkandena 3, 22, 23 och 25 samt 1998/99:Fö15 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande *teknikfaktorn*

att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 7 och 1998/99:Fö317 yrkande 4, med anledning av motion 1998/99:Fö9 yrkande 24 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. beträffande *försvarspolitikens inriktning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 4 och 10 i denna del och med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. beträffande *utveckling av anpassningsförmågan*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 5 och 8 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 4 och motion 1998/99:Fö9 yrkandena 14 och 15 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. beträffande *operativa förmågor*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 12 och 13 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 7 och motion 1998/99:Fö9 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 10 i denna del, 14 och 15 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 8 och motionerna 1998/99:Fö7 yrkande 5, 1998/99:Fö8 yrkande 7, 1998/99:Fö9 yrkandena 1, 2, 4, 6 och 8–10 samt 1998/99:Fö15 yrkandena 7–9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. beträffande *totalförsvarsplikt*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkandena 17 och 18 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö7 yrkandena 7–9, 1998/99:Fö8 yrkandena 8, 10 och 11, 1998/99:Fö9 yrkandena 19 och 20, 1998/99:Fö11 yrkandena 1 och 2, 1998/99:Fö12 samt 1998/99:Fö16 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. beträffande *övriga personalfrågor*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkande 16 och med avslag på motion 1998/99:Fö9 yrkande 21 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Åke Carerö och Margareta Viklund (båda kd) anför:

Finansiering av fredsfrämjande insatser

Efterfrågan på bidrag till internationella insatser varierar. Förutsättningar för att i ökad utsträckning kunna avge avsiktsförklaringar, planera för och delta i fredsfrämjande insatser som leds av t.ex. Nato, VEU eller FN är att erforderliga ekonomiska resurser finns och kan användas över flera budgetår. En mer långsiktig planering av Sveriges deltagande i internationella insatser bör eftersträvas vilket möjliggör att de resurser som ställs till förfogande kan användas mer flexibelt. Därigenom skapas en bättre politisk handlingsfrihet och en bättre försvarsplanering.

För år 1999 är 392 miljoner kronor tilldelade inom anslaget A 2 Fredsfrämjande truppinsatser för svenskt deltagande i internationella militära krishanteringsinsatser. Den ökade ambitionen inom det internationella området innebär ett behov av att öka anslaget A 2. Kristdemokraterna har tidigare framfört att resurser för fredsfrämjande verksamhet inte får urholka totalförsvarets ekonomiska ramar, vilket försvarsutskottet (bet. 1994/95:FöU4) instämde i. Det bör därför skapas en tydlig och fast struktur med öronmärkta pengar för hur svenska internationella insatser skall finansieras i framtiden.

Riksdagen bör därför bifalla kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 3.

Totalförsvarets ekonomi

I försvars- och säkerhetspolitiken är det nödvändigt med stabilitet och långsiktighet. Att projektera och utveckla materiel, att utbilda och bedriva en trovärdig och kontinuerlig verksamhet samtidigt som en omfattande omstrukturering förestår ställer nu Försvarsmaktens och försvarsindustrins personal inför stora utmaningar. Den nu rådande situationen med en försvarsmakt med låg verksamhetsnivå som får allt modernare materiel men där personalen får allt sämre möjligheter att lära sig använda den nya materielen är ohållbar. Stora nedskärningar i ett skede när Försvarsmaktens ekonomi har utsatts för enorma påfrestningar och instabila regler ger ingen trovärdighet åt viljan att utforma ett nytt försvar. Viktig kompetens riskerar att gå förlorad och arbetet med ominriktningen försvåras.

De ekonomiska ramar som regeringen och Centerpartiet kommit överens om innebär dramatiska nedskärningar för totalförsvaret. Förslaget innebär anslagsminskningar för försvarsbeslutsperioden med 12 miljarder kronor. Till detta kommer borttagandet av teknikfaktorn som innebär minskad köpkraft med ca 4 miljarder kronor, dvs. från verksamhetssynpunkt en nedskärning med totalt ca 16 miljarder kronor under perioden 2002–2004. Under återstoden av innevarande försvarsbeslutsperiod har dessutom ramen urholkats med ca 7 miljarder kronor genom bl.a. anslagsförordningens effekter. Det bör noteras att omställningsbidraget om totalt 4 miljarder kronor skall användas för att bestrida kostnader som uppkommer i samband med strukturförändringarna. Det kommer alltså inte den egentliga verksamheten till godo.

Teknikfaktorns framtida utformning borde först ha klargjorts innan en ekonomisk ram för totalförsvaret fastställdes. Under rubriken Ekonomiska ramar skriver regeringen att "Försvarets anslag vid utgången av år 2001 inte skall ha någon kvarstående belastning i form av utnyttjad anslagskredit". Detta betyder att Försvaretsmakten måste planera in en större reserv än normalt för att kunna täcka in oförutsedda händelser.

Att på en kort tid genomföra en planerad ominriktning och reduktion av Försvaretsmakten inför ett nytt försvarsbeslut innebär stora kostnader. När det gäller de framtida försvarskostnaderna är det för tidigt att uttala sig om hur mycket billigare ett sådant försvar kan bli. En rad osäkra faktorer finns. Det finns ingen samlad syn på hur den framtida personalförsörjningen skall utformas. Investeringar i försvarsmateriel är långsiktiga och kontraktbundna. Kostnader för personalavveckling, pliktpersonalens framtida förmåner och avveckling av mark, anläggningar och förnödenheter är omfattande samtidigt som en förtätning av grundorganisationen kan medföra stora investeringar. Ökad förmåga att i samverkan med andra länder delta i internationella operationer kräver resurser som måste kartläggas.

Kristdemokraterna kan inte medverka till den föreslagna ramreduktionen i ett läge där konsekvenserna inte kan överblickas. Det är därför absolut nödvändigt att konsekvenserna för grund- och krigsorganisationen under den kommande försvarsbeslutsperioden klargörs i samband med att ramarna fastställs. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag som innefattar både ekonomiska ramar och organisation av försvaret. Mot denna bakgrund avstyrker Kristdemokraterna regeringens föreslagna inriktning till ekonomiska ramar för perioden 2002–2004.

Riksdagen bör som följd härav bifalla kommittémotion Fö9 (kd) yrkandena 22 och 23.

Anslagsförordningen

Regeringen konstaterar att anslagsförordningens konsekvenser inte är möjliga att följa upp trots att riksdagen vid två tillfällen betonat att övergången till anslagsförordningens fulla tillämpning skulle vara verksamhetsneutral för Försvaretsmakten och att regeringen i budgetpropositionen 1998 (prop. 1998/99:1) avsåg att utvärdera dess effekter år 2002. För att bringa klarhet i de akuta försvarsekonomiska problemen vidhåller Kristdemokraterna sin uppfattning att anslagsförordningens köpkraftseffekter snarast bör granskas. Denna granskning bör utgöra underlag när regeringen återkommer till riksdagen med förslag till ekonomisk ram och till grund- och krigsorganisation.

Riksdagen bör således bifalla kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 25.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö9 yrkandena 3, 22, 23 och 25 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 5 och motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 6 och 11, 1998/99:Fö7 yrkande 4 och 1998/99:Fö15 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 18 börjar med ”*Utskottet delar*” och på s. 20 slutar med ”*samt Fö15 (mp) yrkande 1*” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar inte regeringens uppfattning att de ekonomiska ramar som riksdagen preliminärt lagt fast för de återstående åren i den nu gällande försvarsbeslutsperioden bör ligga till grund för den fortsatta försvarsplaneringen. En närmare bedömning av Sveriges säkerhetspolitiska läge redovisas i det sammansatta utrikes- och försvarsutskottets betänkande 1998/99:UFöU1 Sveriges säkerhetspolitik. Utskottet anser att det gynnsamma säkerhetspolitiska läget för Sverige motiverar en ytterligare sänkning av utgifterna för totalförsvarsändamål från år 2002. Utskottet kan därför ställa sig bakom förslaget i kommittémotion Fö15 (mp) att inriktningen bör vara att ramen för totalförsvarsutgifterna under perioden 2002–2004 skall vara 17 miljarder kronor lägre än tidigare. Hur dessa utgifter närmare skall fördelas – t.ex. mellan militärt respektive civilt försvar – kommer att övervägas i den fortsatta planerings- och avvägningsprocessen. Mot bakgrund av det anförda bör därför *kommittémotion Fö15 (mp) yrkande 1* bifallas av riksdagen.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö15 yrkande 1 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 5 och motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 6 och 11, 1998/99:Fö7 yrkande 4 samt 1998/99:Fö9 yrkandena 3, 22, 23 och 25 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

4. Riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi (mom. 2)

Runar Patriksson (fp) anför:

Folkpartiet liberalerna vill ha en teknisk förnyelse av försvaret. I princip ställer vi oss bakom ramsänkningen på 4 miljarder kronor per år men anser att omställningsbidraget bör vara 1 miljard större år 2002. Vi anser också att ett mindre uttag av värnpliktiga skulle ge utrymme för ett vassare försvar.

Riksdagen bör därför bifalla partimotion Fö7 (fp) yrkande 4 och avslå propositionens yrkande 5.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö7 yrkande 4 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 5 och motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 6 och 11, 1998/99:Fö9 yrkandena 3, 22, 23 och 25 samt 1998/99:Fö15 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Åke Carnerö och Margareta Viklund (båda kd) anför:

En viktig förutsättning för kontinuerlig förnyelse av den materiel som krävs för att upprätthålla en hög försvarsförmåga är att anslagen anpassas till de verkliga kostnadsförändringarna. Teknikfaktorn, som ingick i 1992 års försvarsbeslut, är av avgörande betydelse för den fortsatta utvecklingen mot ett modernt och allsidigt försvar. Teknikfaktorns relativa betydelse ökar i takt med omstruktureringen.

Regeringen anför att motiv saknas för en generell kostnadsuppräknings med teknikfaktorn och hänvisar till Riksrevisionsverkets rapport per den 10 februari 1999 men tillägger att medel för teknisk förnyelse bör reserveras inom fastställda ekonomiska ramar. Teknikfaktorn kan hanteras på två sätt; om den behålls kan den ekonomiska ramen vara mindre och om den avskaffas behöver ramen vara större. Kristdemokraterna menar att regeringens förslag måste utformas så att inte övriga anslag inom fastställd ram urholkas. Regeringen bör återkomma med en precisering om hur teknisk och materiell förnyelse skall säkerställas.

Riksdagen bör därför bifalla kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 24.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *teknikfaktorn*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö9 yrkande 24, med anledning av motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 7 och 1998/99:Fö317 yrkande 4 och med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

6. Minröjningsverksamhet (mom. 9)

Stig Sandström och Berit Jóhannesson (båda v), Runar Patriksson (fp) och Lars Ångström (mp) anför:

Utskottet har vid flera tillfällen haft anledning att behandla frågor med anknytning till de utomordentligt svåra problemen med gömda personminor i fattiga och krigshärjade länder. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det finns en politisk vilja att utöka den svenska minröjningsförmågan. Denna vilja kommer också till uttryck i den nu aktuella propositionen. Sålunda föreslår regeringen att Försvarsmakten skall ha operativ förmåga att kunna medverka i global fredsfrämjande och humanitär verksamhet samt att minröjningsförmågan bör utvecklas ytterligare.

För att understryka behovet av en förbättrad minröjningskapacitet och för att ge reala möjligheter till en förbättring anser vi att resurserna för denna verksamhet skall utökas från nuvarande ca 70 miljoner kronor till 200 miljoner kronor per år. Resursökningen bör ske genom en omfördelning inom Försvarsmaktens budget.

Härutöver bör regeringen aktivt stödja Statens räddningsverk i dess strävan att bli en betydande svensk minröjningsaktör.

Vad vi här har anfört om en utökad svensk minröjningsförmåga bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Sålunda bör riksdagen bifalla motionerna Fö8 yrkande 2 och Fö14 yrkandena 1 och 2.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *minröjningsverksamhet*
att riksdagen bifaller motionerna 1998/99:Fö8 yrkande 2 samt 1998/99:Fö14 yrkandena 1 och 2,

7. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)

Åke Carnerö och Margareta Viklund (båda kd) anför:

Regeringen avser att i juni 1999 fatta beslut om beredskapssänkningar och vakantsättning av vissa förband. Vår beredskap måste beakta att vårt land är en halvö i norra Europa med 2 746 km kust samt att avståndet från den nordligaste platsen – Tretriksöset – till den sydligaste platsen – Smygehuk – är 1 571 km. Minskningen av antalet förband och de neddragningar av beredskapen som diskuteras får inte leda till att det blir luckor i våra övervaknings- eller insattssystem. En personell och materiell bas, dels för anpassning, dels till de försvarsbehov som alltid finns för att hävda nationell integritet, stöd till samhället och deltagande i internationella insatser, måste bibehållas på en trovärdig nivå.

Förbanden i den framtida insatsorganisationen skall bl.a. ha förmåga att upprätthålla territoriell integritet. Kristdemokraterna vill därför betona att Sverige måste ha en ständig beredskap att kunna upptäcka, möta och avvisa kränkningar av Sveriges territoriella integritet och sådana begränsade hot som kan riktas mot landet i syfte att utöva påtryckningar på oss.

Även om utskottet erfarit att regeringen för närvarande inte avser att vakantsätta förband bör riksdagen få ta ställning till vilka förband som skall vakantsättas eller utgå ur krigsorganisationen. Kristdemokraterna kräver därför att regeringen dels redovisar vilken beredskapsnivå som behövs för att på ett trovärdigt sätt kunna hävda Sveriges nationella integritet, dels informerar riksdagen om de beredskapssänkningar och vakantsättningar av förband som planeras.

Riksdagen bör därför bifalla kommittémotion Fö9 (kd) yrkande 6.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *krigsorganisationens utveckling*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö9 yrkande 6, med anledning av motion 1998/99:Fö9 yrkandena 1, 2, 4 och 8–10 och med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 8 och motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 10 i denna del, 14 och 15, 1998/99:Fö7 yrkande 5, 1998/99:Fö8 yrkande 7 samt 1998/99:Fö15 yrkandena 7–9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Runar Patriksson (fp) anför:

Folkpartiet står fast vid den av oss i samband med försvarsbeslutet 1996 formulerade inriktningen av ett ”smalare och vassare” militärt försvar. Behovet av teknisk förnyelse med sikte på ökad rörlighet och insatsförmåga har snarare accentuerats. Det gäller också förmågan att delta i internationella insatser. Detta är en fråga i närtid och inte – som regeringen ser det – när vi i en framtid får ekonomiska resurser, vilket dagens utveckling i Kosovo klart visar.

Det finns anledning att överväga om nuvarande inriktning på brigadorganisationen är den mest ändamålsenliga. Olika mindre enheter, vilka kan kombineras beroende på uppdragets utformning, kommer med all sannolikhet att bli huvudinriktningen framöver. Även om dimensioneringen med sex brigader kan vara rimlig för det framtida försvaret, kan formuleringen därför lätt leda fel när det gäller utformningen.

Eftersom 1996 års beslut redan lett till att stora resurser gått om intet genom att det satsas på förband som skall läggas ned och värnpliktiga som aldrig kommer till användning, är det angeläget att den kommande omstruktureringen påskyndas. Det gäller inte minst den omfattande nedläggningen av fredstida utbildningsförband. Det är angeläget att inte en krona ytterligare försvinner i förbandsstrukturer som inom kort inte längre kommer att ingå i det framtida försvaret.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *krigsorganisationens utveckling*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö7 yrkande 5 samt med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 8 och motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 10 i denna del, 14 och 15, 1998/99:Fö8 yrkande 7, 1998/99:Fö9 yrkandena 1, 2, 4, 6 och 8–10 samt 1998/99:Fö15 yrkandena 7–9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

9. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 51 börjar med ”Flera motionsyrkanden” och slutar med ”yrkandena 7–9” bort ha följande lydelse:

Sverige har deltagit i olika konflikthärddar med sjukvårdsresurser, t.ex. i Korea, i Saudiarabien under Gulfkriget och i Somalia. Sverige har för närvarande ett betydande sjukvårdsengagemang på Balkan. Sedan oktober 1998 har Sverige övertagit samordningsansvaret för den nordisk-polska brigadens sjukvårdsfunktioner. Enligt utskottets mening hålls således resursfrågan i hög grad levande. En erfarenhet från detta slags insatser är dock att det inte är materielltillgången som är gränssättande för vårt deltagande utan möjligheterna att rekrytera utbildad personal, framför allt läkare. Utskottet tar för givet att Sverige även fortsättningsvis kommer att delta med sjukvårdsresurser inom ramen för internationella humanitära operationer. Utskottet instämmer

med motionären i motion Fö15 (mp) att sjukvårdsinsatserna bör vara ett adelsmärke för Sverige.

Utskottet bedömer att den kommande omstruktureringen av Försvarsmakten också kommer att påverka sjukvårdsfunktionen. Tyngdpunktsförskjutningen från invasionsförsvar, med förväntad masskadesjukvård i samband med storanfall, mot volymmässigt mer begränsade sjukvårdsbehov bör medföra att utrustning kan frigöras. En del utrustning har för övrigt sänts till de baltiska staterna. Kvarvarande utrustning, som inte behövs i insatsorganisationen eller för Försvarsmaktens anpassning, bör kunna säljas eller skänkas bort.

Mot bakgrund av det nu anförda bör regeringen utreda hur den outnyttjade sjukhusmaterielen kan moderniseras för att sedan kunna komma till praktisk användning samt hur bemanningen av svenska sjukvårdsinsatser skall kunna ökas. I den mån detta är en ekonomisk fråga bör regeringen genom omfördelningar inom den angivna ramen för Försvarsmaktens verksamhet säkra att svenskt bidrag till sjukvårds kompetens i internationella insatser ökas. Med hänsyn till det anförda bör *kommittémotion Fö15 (mp) yrkande 7* bifallas av riksdagen.

dels att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. *beträffande krigsorganisationens utveckling*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö15 yrkandena 7–9, med anledning av proposition 1998/99:74 yrkande 8 och med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 10 i denna del, 14 och 15, 1998/99:Fö7 yrkande 5 samt 1998/99:Fö9 yrkandena 1, 2, 4, 6 och 8–10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

10. Grundorganisationens utveckling (mom. 11)

Stig Sandström och Berit Jóhannesson (båda v) anför:

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat motionsyrkanden om utbildning av miljösoldater. Även om den nuvarande lagstiftningen om totalförsvarspåbud inte medger att pliktiga får skrivas in för annat än Försvarsmakten och det civila försvarets behov vid höjd beredskap och för försvarets fredstida beredskap anser vi att miljöpolitik också är säkerhetspolitik. Sverige bör därför satsa på att organisera miljöbrigader – brigader där unga människor kan göra sin värnplikt genom att utbilda sig i och delta i miljösanering. Vi föreslår att som ett första steg en miljöbrigad snarast byggs upp och organiseras i Borås.

Kommittémotion Fö8 (v) yrkande 9 bör således bifallas av riksdagen.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 11 bort ha följande lydelse:

11. *beträffande grundorganisationens utveckling*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö8 yrkande 9 och med anledning av motionerna 1998/99:Fö5 yrkandena 1 och 2, 1998/99:Fö9 yrkande 11, 1998/99:Fö10, 1998/99:Fö13 samt 1998/99:Fö15 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets anförande på s. 54 som börjar med "Utskottet har" och på s. 55 slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet har valt att här behandla motionsyrkandena i de fem motioner som rör utbildning av miljösoldater i Borås och uppsättning av en insatsstyrka för miljökatastrofer. I tre av dessa motioner refereras till en resolution i Europaparlamentet. Utskottet har erfarit att den aktuella resolutionen (A4-0005/99) Användning av militära resurser för miljöändamål antogs i februari i år. Ministerrådet har inte tagit ställning till den. I resolutionen rekommenderas medlemsstaterna att verka för användning av militärrelaterade resurser för miljöskydd bl.a. genom att överväga vilka sådana resurser som ställs till förfogande vid miljökatastrofer och miljökriser. Resolutionen tar även upp andra frågor om militär verksamhet och miljö.

Utskottet vill erinra om att lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt endast medger att pliktiga får skrivas in för Försvarsmaktens och det civila försvarets behov vid höjd beredskap och för försvarets fredstida beredskap. Den som utbildas skall krigsplaceras. Det är alltså i dag inte möjligt att utbilda totalförsvarspiktiga för fredstida miljöuppgifter. Det är inte heller möjligt att utnyttja pliktlagstiftningen för uppgifter utomlands.

Med stöd av det anförda bör regeringen överväga huruvida lagstiftningen skall ändras för att möjliggöra uppbyggandet av en insatsstyrka för nationella och internationella miljökatastrofer. *Motionerna Fö5 (m) yrkandena 1 och 2, kommittémotion Fö8 (v) yrkande 9, motion Fö10 (kd), kommittémotion Fö15 (mp) yrkande 5 samt Fö13 (s)* bör därför bifallas av riksdagen.

dels att utskottets hemställan under moment 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *grundorganisationens utveckling*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö15 yrkande 5 och med anledning av motionerna 1998/99:Fö5 yrkandena 1 och 2, 1998/99:Fö8 yrkande 9, 1998/99:Fö9 yrkande 11, 1998/99:Fö10 och 1998/99:Fö13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Henrik Landerholm, Olle Lindström, Anna Lilliehöök och Björn Leivik (alla m), Åke Carnerö och Margareta Viklund (båda kd) samt Runar Patriksson (fp) anför:

Den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera högteknologiska produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Vidare gäller att den industripolitiska betydelsen av denna produktion är hög. Ett kvalificerat tekniskt kunnande har frambringats i försvarsindustrin. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället. Den höga tekniska nivån grundar sig bl.a. på ett väl fungerande samspel mellan forskning och industriproduktion. Inom delar av försvarsindustrin är den civila verksamheten av större omfattning än den rent militära verksamheten.

Det är emellertid uppenbart att den svenska försvarsindustrin i framtiden inte kan upprätthålla sin breda kompetens. Den tekniska utvecklingen fordrar samarbete mellan företag och över nationsgränserna. Härtill kommer att efterfrågan på försvarsmateriel – både den inhemska och utländska – minskar och får en delvis annan inriktning. Den svenska försvarsmaterielindustrin står därför inför en omfattande omstrukturering som starkt kommer att påverka företagen och deras anställda.

Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering. Från statens sida är det också av väsentligt intresse att den kvarvarande inhemska försvarsindustrin kan försörja det svenska försvaret med den kompetens och det materiel som behövs i kristider. Mot bakgrund av denna utveckling finns det enligt vår mening – och i linje med vad som i denna del anförs i motionerna Fö6 (m), Fö7 (fp) och Fö9 (kd) – anledning att överväga om de förutsättningar som har gällt för den svenska försvarsmaterielindustrin är optimala med de nya förutsättningarna.

Härutöver har regeringens handläggning av olika försvarsindustriella frågor under senare tid skapat ytterligare osäkerhet om försvarsindustrins framtida verksamhet. De tvära kasten beträffande de ekonomiska förutsättningarna – främst på grund av den ändrade tillämpningen av anslagsförordningen men också genom förslaget att teknikfaktorn skall slopas – har försatt stora delar av den svenska försvarsindustrin i en akut situation. Det är förvånande att effekterna av den ändrade tillämpningen av anslagsförordningen inte klargjordes mer i detalj i samband med beslutet om den förändrade tillämpningen. Jämfört med planeringen enligt gällande försvarsbeslut saknas nu betydande medel för materielanskaffning. Denna brist leder till att erforderliga beställningar i fråga om de s.k. tidskritiska materielprojekten uteblir. De uteblivna besluten från regeringens sida riskerar därmed att slå sönder stora delar av den svenska försvarsindustrin med betydande personalinskränkningar som följd. Regeringens oklara besked medför också att förutsättningarna för den svenska försvarsindustrin att delta i internationellt samarbete försvåras avsevärt.

Med hänsyn till den akuta situationen för försvarsmaterielindustrin i Sverige och regeringens oklara handläggning av de försvarsindustriella frågorna bör riksdagen, menar vi, nu anmoda regeringen att tillsätta en utredning om försvarsindustrin med syfte att mer långsiktiga – och över åren stabila – besked om policyn för försvarsmaterielindustrin skall kunna lämnas. Förutom prioriteringar avseende kompetens och struktur inom den svenska försvarsmaterielindustrin bör i en sådan utredning analyseras bl.a. förutsättningarna för internationellt samarbete, exportvillkoren och möjligheterna att skapa gemensamma exportregler för försvarsmaterieföretag inom EU. Eftersom situationen för försvarsindustrin är akut bör utredningen bedrivas med skyndsamhet.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *materieförsörjning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkande 19, med anledning av motionerna 1998/99:Fö7 yrkande 6 och 1998/99:Fö9 yrkandena 26–28 samt med avslag på motionerna 1998/99:Fö8 yrkandena 4 och 6 och 1998/99:Fö15 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Mål för det civila försvaret, m.m. (mom. 13)

Åke Carnerö och Margareta Viklund (båda kd) anför:

Hotbilden för det civila samhället är ganska dyster. Därför kommer det civila försvaret att ha en mycket viktig roll i det framtida försvaret. Den rollen måste lyftas fram mer i totalförsvarsdebatten.

Bland hoten finns organiserad terrorverksamhet, sabotage, specialinriktade aktiviteter på såväl centrala, som regionala och lokala institutioner och verksamheter. Det kan också handla om utifrån kommande massförstörelsevapen, s.k. NBC-vapen och missiler. Det kan även handla om aktiviteter riktade mot telekommunikationer, elförsörjning, vattensystem och institutioner av olika slag. Eftersom hoten är oförutsägbara kommer civilbefolkningen att vara mycket utsatt och sårbar.

Regeringen har mycket knapphändigt belyst specificering av och förslag om hur infrastrukturen kan skyddas. Visserligen talas om att säkerheten måste utvecklas och systemen ses över, men några direkta förslag om hur detta skall ske finns inte utan det talas i stället om att enskilda enheter och verksamheter själva måste ordna sitt försvar.

Kristdemokraterna anser att den av regeringen planerade inriktningen av åtgärder för att garantera säkerheten i exempelvis telenäten måste påbörjas snarast.

Den bristande tillgången på personella bevakningsresurser, som regeringen anger, skall inte tillåtas vara ett skäl för att inte skydda viktiga anläggningar inom elförsörjningen. Bevakningen av den sårbara elförsörjningen måste intensifieras så att den skyddas från såväl angrepp från nära håll som precisionsbekämpning med långräckviddiga luftburna vapen.

Regeringen berör inte hur civilbefolkningen skall skyddas och/eller kan användas för att det civila samhället skall fortsätta att fungera fastän det kanske är belägrat och utsatt för svåra påfrestningar.

Regeringen talar om risken för hot och användning av NBC-vapen, men nämner inget om hur befolkningen skall skyddas vid sådana hot och risker. Däremot föreslås en minskning av antalet skyddsrum.

Kristdemokraterna kräver en grundläggande analys av de nya hotens konsekvenser för civilbefolkningen, hur civilbefolkningen kan skyddas och användas för att samhället skall fungera vid krissituationer. I det sammanhanget bör också försörjningsberedskapen och behoven av skyddsrum utredas. Den offentliga sektorns plats måste belysas i det arbetet, dvs. sjukvård, barnomsorg och äldreomsorg. Polis och brandväsende ingår också i den bilden liksom integrering av räddningstjänsten i civilförsvaret.

Riksdagen bör sålunda bifalla kommittémotion Fö9 yrkandena 16–18.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *mål för det civila försvaret, m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö9 yrkandena 16–18, med anledning av proposition 1998/99:74 yrkande 9 och motion 1998/99:Fö6 yrkande 21 samt med avslag på motion 1998/99:Fö402 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Totalförsvarsplikt (mom. 14)

Runar Patriksson (fp) anför:

Folkpartiet avvisar tanken på att i princip pliktutbilda alla vapenföra unga män utan att det finns behov av dem i krigsorganisationen. Det är varken från principiell utgångspunkt för den enskilde eller statsfinansiellt för samhället acceptabelt, att den som tvingats fullgöra pliktutbildning inte i första hand ges möjlighet att fylla de behov som föreligger i krigsorganisationen. Om det inte sker minskar såväl skattebetalarnas som den enskildes tilltro till grundfundamentet för totalförsvaret.

Den s.k. folkförvarstanken är en myt utan verklighetsförankring. Den saknar grundläggande respekt för den enskilde individens frihet och integritet. Den bör en gång för alla förpassas till historiens skräpkammare. Totalförsvarsplikten bör i fortsättningen utformas som en könsneutral pliktuttagning för hela totalförsvaret. I vårt förslag till utformning av försvarets krigsorganisation skulle väsentligt färre tas ut till militär grundutbildning.

Det är givetvis för tidigt att uttala sig exakt om behovet av den framtida pliktutbildningen. Däremot finns det anledning att anta att utbildningsbehovet med den nu tänkta omriktningen av krigsorganisationen skulle kunna bli väsentligt lägre än hittillsvarande antagna ca 15 000 årligen. Förmodligen ligger det kommande långsiktiga behovet inte högre än i storleksordningen 10 000 till 12 000. Det bör vara ett tydligt planeringsunderlag inför den fortsatta beredningen inför försvarsbeslutet år 2000/2001. I sammanhanget bör det också klargöras att pliktuttagningen i fortsättningen bör göras könsneu-

tral. Sammantaget gör detta att möjligheterna att i betydligt högre utsträckning ta hänsyn till den enskildes önsknings kan tillgodoses.

Med regeringens förslag skall inom löpande försvarsbeslutsperiod inom den ekonomiska ramen skapas utrymme för den borttagna teknikfaktorn för åren 2000–2001. Detta bör ske genom att besparingar görs på andra områden där så är möjligt. Försvarsmakten har mot bakgrund av den ekonomiska situationen föreslagit att endast ca 5 000 kallas in årligen till pliktutbildning de närmaste åren. Mot bakgrund av det stora antalet sedan tidigare år färdigutbildade värnpliktiga, skulle ett tillfälligt minskat antal till pliktutbildning inkallade under åren 2000 och 2001 inte minska förutsättningarna att bemanna krigsorganisationen. Ett minskat uttag bör således göras för att bl.a. skapa det ekonomiska utrymme som krävs när teknikfaktorn avskaffas.

I det fortsatta arbetet inför kommande försvarsbeslut blir det alltmer angeläget att se försörjningen av personal totalt sett inom försvaret i ett samlat sammanhang. Det gäller såväl hur behovet av pliktutbildade, officerare, reservofficerare och civil personal tillgodoses som hur utbildningsfrågorna hanteras. Regeringen förefaller främst inriktad på att ytterligare korta utbildningstiderna, när det finns större anledning att framför allt beakta behovet av ytterligare differentiering och då också i form av längre utbildningstider. Det finns vidare anledning att pröva i vilken utsträckning vissa befattningar, som hittills bemannats av värnpliktiga, i framtiden bättre kan tillgodoses genom kontraktsanställning av personal på viss tid.

Folkpartiet liberalerna anser också, mot bakgrund av sparbehovet under resten av försvarsbeslutsperioden, att det redan nu finns anledning att för överskådlig tid avskryva tankarna på korttidsutbildning av värnpliktiga. Hittillsvarande grundutbildning gör att det finns ett mycket stort antal redan utbildade som inte längre kommer att ha någon plats i krigsorganisationen. Att i detta läge korttidsutbilda ytterligare människor med plikt är principiellt oacceptabelt och ett stort slöseri med skattebetalarnas pengar. Det nu inledda försöket med korttidsutbildning bör därför avvecklas snarast.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *totalförsvarsplikt*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö7 yrkandena 7–9 och med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkandena 17 och 18, 1998/99:Fö8 yrkandena 8, 10 och 11, 1998/99:Fö9 yrkandena 19 och 20, 1998/99:Fö11 yrkandena 1 och 2, 1998/99:Fö12 samt 1998/99:Fö16 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Översyn av ledningssystemet (mom. 16)

Henrik Landerholm, Olle Lindström, Anna Lilliehöök och Björn Leivik (alla m) samt Åke Carnerö och Margareta Viklund (båda kd) anför:

dels att den nya hotbilden och totalförsvarets förändrade organisation kräver en samlad översyn av försvarets ledningssystem. Det vidgade säkerhetsbegreppet och avsikten att använda totalförsvarsresurser inom ett brett spektrum vid extraordinära händelser gör att det civila och det militära ledningssystemet måste ses i ett sammanhang.

I konceptet för totalförsvarets ledning måste ingå en så långt möjligt samordnad civil och militär ledning för såväl freds- som krigstid. Konceptet inkluderar hänsyn till vardagsförhållanden, förmåga till anpassning, krav på snabbhet i beslutsfattande samt risk för informationskrigföring. Länsstyrelsernas kompetens i totalförvarsfrågor måste säkerställas och ledningssystemet måste vara väl förankrat hos de frivilliga försvarsorganisationerna.

Den översyn med parlamentarisk insyn som aviseras måste sättas i gång snabbt så att beslut kan fattas samordnat och i takt med den övriga omstruktureringen av grund- och krigsorganisationen. Innan den översynen gjorts bör inte några större förändringar vidtas beträffande ledningssystemen.

Riksdagen bör således bifalla partimotion Fö6 (m) yrkande 22 och kommitémotion Fö9 (kd) yrkande 30.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *översyn av ledningssystemet*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 22 och 1998/99:Fö9 yrkande 30 och med avslag på motion 1998/99:Fö6 yrkande 23 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)

Stig Sandström och Berit Jóhannesson (båda v) anför:

Den slutliga behandlingen och beslutet om det framtida försvarets materielbehov kommer upp till behandling under hösten 1999 och våren 2000. Vi vill dock redan nu framhålla vår syn i en fråga som har betydelse för krigsorganisationens utveckling.

JAS 39 Gripen är ett materielsystem som utvecklats och anpassats för det kalla krigets försvarsdoktrin. Men den nya inriktningen för Försvarsmakten kommer det, om lagda beställningar genomförs, att bli en stark kantring mot flygstridskrafter i framtiden. Dessutom är kostnaderna för Gripensystemet så höga att de starkt påverkar möjligheterna att satsa på annan materiel. Härutöver kan vi konstatera att bristen på flygförare redan i dag gör det svårt att klara den flygtid som krävs för att hålla systemet i trim. Regeringen bör därför omförhandla den ingångna beställningen i syfte att avbeställa leveranser av JAS 39 Gripen.

2. Informationskrigföring (mom. 17)

Runar Patriksson (fp) anför:

Det är välkommet att frågorna rörande informationskrigföring nu lyfts in i behandlingen av den förändrade försvarspolitiken. Regeringen redovisar förslagen från arbetsgruppen om informationskrigföring men nöjer sig med

att i propositionen förespråka en fortsatt och fördjupad analys. Det är emellertid nu hög tid att ett samlat grepp tas om dessa frågor.

Det gäller särskilt frågan om ett samordningsorgan på central nivå, där arbetsgruppen föreslår att detta ansvar läggs på Överstyrelsen för civil beredskap, och frågan om att inrätta en permanent samordningsgrupp på hög nivå inom Regeringskansliet. Dessa förslag bör behandlas med förtur i den fortsatta analysen, så att styrproblemen sätts i centrum med en tydlig helhetssyn. Likaså är det välkommet att få förutsättningarna för internationell samverkan inom detta område belysta i det fortsatta arbetet.

3. Avvägningen inom totalförsvaret

Lars Ångström (mp) anför:

Miljöpartiet anser fortfarande att alldeles för stor del av totalförsvarsresurserna läggs vid den militära delen av försvaret och alltför lite vid det civila försvaret och den internationella verksamheten. Att det militära invasionshotet har upphört att existera motiverar större nedskärningar än vad utskottet föreslår. Sveriges militärutgifter ligger, med undantag för åren 1990 och 1991, i dag högre än de gjort någon gång tidigare, över 100 miljoner kronor varje dag. Samtidigt har sedan slutet av 1980-talet militärutgifterna halverats i Europa och minskat med över 80 % i Ryssland. Mot den bakgrunden är den föreslagna 10-procentiga neddragningen i Sverige från år 2002 mycket blygsam.

I avsnittet om anpassning läggs mycket stor vikt vid anpassningen uppåt, dvs. återupprustning. Men minst lika viktigt borde det vara att ha en god anpassningsförmåga nedåt. Sönderfallet inom spillrorna av den ryska röda armén fortsätter och tiden för möjlig återupprustning blir längre för varje dag. Att ha en planering och en beredskap för ytterligare kraftiga nedskärningar i det militära försvaret är därför en viktig anpassningsförmåga. Regeringens formulering om att vidta åtgärder för att reducera bindningar i personal och materiel är en viktig förutsättning för detta, men det är långt ifrån tillräckligt.

Miljöpartiet har också uppfattningen att alltför lite resurser läggs vid organisation för att hantera nya hot inom det vidgade hotbildsbegreppet som t.ex. sönderrostade atomubåtar i Murmansk, miljöförstöring och IT-sabotage. Vi kan också konstatera att t.ex. minröjning som sägs vara en prioriterad del inom försvarets internationella verksamhet får mindre än 2 ‰ av försvarsbudgeten.

Det förs också resonemang om att försöka bibehålla vapenindustrin som inte längre behövs genom att stimulera ett ökat internationellt arbete. Med detta ökar risken att olika vapenprojekt fjärrar sig från nationell vapenexportlagstiftning och att svenska företag därmed lagligt kan bidra till att beväpna t.ex. diktaturer, en utveckling som står i konflikt med Sveriges utrikespolitiska målsättning om att främja demokrati och fredlig utveckling. Miljöpartiet vill i stället se en avveckling av den vapenindustri som inte längre behövs och att staten bidrar med arbetsmarknadspolitiska åtgärder till de orter som drabbas extremt hårt.

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1998/99:74 om förändrad omvärld – omdanat försvar jämte motioner.

Näringsutskottet kommenterar i detta yttrande yrkanden i fyra av de tolv motioner som väckts med anledning av propositionen, nämligen yrkanden i motionerna 1998/99:Fö6 (m), 1998/99:Fö7 (fp), 1998/99:Fö8 (v), 1998/99:Fö9 (kd) och 1998/99:Fö15 (mp).

Företrädare för riksdagens budgetkontor har inför utskottet redovisat en analys av konsekvenserna för försvarsmaterielindustrin av den förändrade tillämpningen av anslagsförordningen.

Näringsutskottet

Bakgrund

Underlag för propositionen

Det nu gällande försvarsbeslutet omfattar perioden 1997–2001 och togs i två etapper. Den första delen av beslutet fattades av riksdagen i december 1995 (prop. 1995/96:12, bet. 1995/96:UFöU1 och 1995/96:FöU1) och omfattade säkerhetspolitiken, försvarspolitiken, målen för totalförsvaret, övergripande principiella frågor om totalförsvarets utformning och struktur samt ekonomin. I den andra delen av beslutet, som fattades i december 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:UFöU1 och 1996/97:FöU1), beslutades om den närmare inriktningen av det militära försvarets krigsorganisation, det militära försvarets grundorganisation i fred samt den närmare inriktningen av det civila försvarets verksamhet i krig och fred.

Enligt riksdagens beslut skall säkerhetspolitiska kontrollstationer genomföras under försvarsbeslutsperioden. Syftet med dessa kontrollstationer är att det skall ske en fortlöpande prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för totalförsvarets beredskap, omfattning, utveckling och förnyelse. En första kontrollstation genomfördes i samband med den andra delen av försvarsbeslutet.

Med proposition 1998/99:74 sker en andra kontrollstation. Till grund för denna ligger Försvarsberedningens rapporter Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning (Ds 1998:9) och Förändrad omvärld – omdanat försvar (Ds 1999:2). Den senare rapporten utgjorde utgångspunkten för de överläggningar som försvarsminister Björn von Sydow i början av år 1999 förde med företrädare för Moderata samlingspartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet. Överläggningarna resulterade i att företrädare för Socialdemokraterna och Centerpartiet i februari 1999 träffade en överenskommelse om försvarspolitikens inriktning samt den ekonomiska ramen för perioden

Allmänt om utvecklingen av totalförsvarsutgifterna

Riksdagen har till det militära försvaret för år 1999 anvisat totalt ca 40 miljarder kronor (prop. 1998/99:1, bet. 1998/99:FöU1). Härav har anvisats 19,4 miljarder kronor till förbandsverksamhet och beredskap m.m., 0,4 miljarder kronor till fredsbefrämjande truppinsatser och 20,1 miljarder kronor till utveckling och investeringar beträffande försvarsmateriel.

Av propositionen framgår att försvarsutgifterna i Sverige – i fasta priser – år 1998 låg på ungefär samma nivå som år 1970. Utgifterna ökade något i slutet av både 1970- och 1980-talen men är nu tillbaka på samma nivå som i början av 1970-talet.

Riksdagens revisorer har efter förslag av försvarsutskottet granskat hur anpassningsfrågorna inom totalförsvaret redovisats till riksdagen och regeringen. I rapporten 1998/99:4, som nyligen har publicerats och nu är föremål för remissbehandling, konstateras att de svenska försvarsutgifterna är höga i en internationell jämförelse. Även om skillnader i definitioner och försvarsstrukturer kan göra det svårt att jämföra försvarsutgifter mellan olika länder påpekas i rapporten att insamlade uppgifter indikerar att Sverige återfinns bland de länder i Västeuropa som har högst försvarsutgifter per invånare. Av rapporten framgår t.ex. att försvarsutgifterna per invånare år 1997 var 62 % högre i Sverige än i Finland. Mot bakgrund av att budgetpropositionerna under senare år inte innehållit någon redovisning av hur försvaret utvecklats under senare år eller i förhållande till utvecklingen i andra länder föreslås i rapporten att regeringen i kommande budgetpropositioner skall redogöra för hur försvarets utgifter och omfattning har utvecklats under de senaste tio åren, inklusive i förhållande till andra länder.

Propositionen

Huvudsakligt innehåll

I propositionen beskrivs de senaste årens utveckling i omvärlden och dess betydelse för Europas och Sveriges säkerhet. Regeringen bedömer att den för Sverige grundläggande positiva säkerhetspolitiska utvecklingen under 1990-talet fortsätter, även om osäkerheten om utvecklingen i Ryssland består. Enligt regeringens bedömning ter sig ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige inte möjligt att genomföra under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har en grundläggande försvarsförmåga. Väpnade angrepp främst genom luften eller genom insatser mot begränsade mål i Sverige eller andra typer av avsiktliga hot och påtryckningar är dock enligt regeringens bedömning möjliga att genomföra även i nuvarande omvärldsläge.

Regeringen föreslår att nästa försvarsbeslut skall omfatta åren 2002–2004. Regeringen lägger vidare fram förslag om säkerhetspolitikens mål och om försvarspolitikens inriktning samt beträffande förmågan till anpassning. Sveriges nuvarande invasionsförsvar skall ersättas med en organisation som

främst utformas för att under det närmaste decenniet kunna hävda Sveriges territoriella integritet, försvara landet mot vapeninsatser genom luften och andra typer av mer begränsade angrepp samt kunna skydda landet mot allvarliga konsekvenser av angrepp mot infrastruktur. Den nya organisationen skall stärka landets förmåga att delta i det internationella säkerhetssamarbetet.

Med hänsyn till den omvärldsbedömning som görs i propositionen och den förändrade hotbilden föreslås att den ekonomiska ramen för utgiftsområdet (6) Totalförsvaret för varje år under perioden 2002–2004 skall vara 4 miljarder kronor mindre än ramen för år 2001. Ett omställningsbidrag skall anslås med 3 miljarder kronor år 2002 och med 1 miljard kronor år 2003. Den s.k. teknikfaktorn föreslås bli avskaffad fr.o.m. år 2000.

I propositionen lämnas också förslag i fråga om operativa förmågor för det militära försvaret och om Försvarsmaktens krigsorganisation. Vidare föreslås övergripande mål för det civila försvaret.

I propositionen redovisar regeringen sina bedömningar bl.a. när det gäller personal, materielförsörjning och ledningsfrågor.

Teknikfaktorn

Genom 1992 års försvarsbeslut infördes en särskild omräkningsfaktor – teknikfaktorn – om 1,5 % utöver den gängse pris- och löneomräkningen på materielandelen av Försvarsmaktens anslag. Motivet angavs vara att erfarenheterna visade att den tekniska utvecklingen för försvarsmateriel medförde ökade utgifter i förhållande till det som var känt vid beställningstillfället. På regeringens uppdrag har Riksrevisionsverket (RRV) granskat vilken påverkan som den tekniska utvecklingen haft på kostnadsutvecklingen när det gäller försvarsmateriel. RRV:s analys visar att Försvarsmakten fått en procentuellt kraftig överkompensation för försvarsmateriel med en liten andel utvecklingskostnader, medan man för ett högteknologiskt system (STRIC) blivit underkompenserad. RRV föreslår att det nuvarande systemet skall ses över och eventuellt ersättas med ett system där kompensation lämnas när det är motiverat av teknikutvecklingen.

Enligt regeringen bör försvarets priskompensationssystem vara jämförbart med vad som gäller för den övriga statsförvaltningen. Därför föreslås i propositionen att teknikfaktorn skall avskaffas fr.o.m. år 2000. Utrymme för teknisk förnyelse bör enligt regeringen skapas genom att medel reserveras inom fastställda ramar. Detta kan ske, sägs det i propositionen, genom att regeringen tydligare målstyr användningen av medel för forsknings- och teknikutveckling samt föreskriver att medel inom ramen för nuvarande anslag reserveras för detta ändamål.

Anslagsförordningen

I anslagsförordningen (1996:1189) finns bestämmelser i anslutning till lagen (1996:1059) om statsbudgeten som gäller för myndigheternas hantering av tilldelade anslag. Enligt 16 § skall utgifter avräknas mot anslag det budgetår till vilket utgifterna hänför sig. Fram till juni 1996 gällde undantag i den

delen för Försvarsmakten genom att förskott som utbetalades till leverantörer avräknades mot anslag. På regeringens förslag beslutade riksdagen i mars 1996 (prop. 1995/96:105, bet. 1995/96:FöU3) att undantaget skulle upphävas och att förskotten i stället skulle finansieras genom räntebelagda lån hos Riksgäldskontoret.

I propositionen konstaterar regeringen att ominriktningen av Försvarsmakten innebär att materielanskaffningen anpassas till den nya organisationens behov. Därmed anser regeringen att det inte är möjligt att urskilja eventuella konsekvenser av beslutet om anslagsförordningen. Regeringen avser därför inte att följa upp dessa konsekvenser utan anser att de tas om hand genom det föreslagna omställningsbidraget.

Ekonomiska ramar

Regeringen anser att de ekonomiska ramar som riksdagen beslutade om våren 1998 för åren 2000 och 2001 för totalförsvaret skall vara oförändrade samt att Försvarsmaktens anslag vid utgången av år 2001 inte skall ha någon kvarstående belastning i form av utnyttjad anslagskredit.

Regeringen bedömer att åtgärder bör vidtas redan fr.o.m. innevarande år dels för att möjliggöra en minskning av den ekonomiska ramen under nästa försvarsbeslutsperiod, dels för att kunna hantera problemen under innevarande försvarsbeslutsperiod, vilka har medfört att den planerade verksamheten inte ryms inom de av riksdagen och regeringen beslutade ekonomiska ramarna. Utrymme behöver skapas för teknisk utveckling och för de angelägna materielprojekt som för närvarande inte inryms i planeringen.

Under de politiska överläggningarna inför kontrollstationen har identifierats ett antal åtgärder som bedöms kunna frigöra minst 1 miljard kronor under åren 1999–2001. Åtgärderna omfattar främst minskade värn- och civilpliktsvolymerna under åren 2000 och 2001 samt reduceringar av Försvarsmaktens krigs- och grundorganisation.

Regeringen har uppdragit till Försvarsmakten att senast den 19 maj 1999 redovisa förslag till vilka krigsförband som insatsorganisationen bör innehålla och vilka kompetenser som behövs därutöver för den långsiktiga anpassningsförmågan samt förslag till dimensionering av grundorganisationen. Regeringen har tidigare i regleringsbrevet för år 1999 uppdragit till Försvarsmakten att senast den 19 maj 1999 redovisa förslag till ytterligare beredskapssänkningar. Regeringen anser bl.a. mot bakgrund av Försvarsberedningens rapport och de politiska överläggningar som därefter skett i försvarsfrågan att förslagen till beredskapssänkningarna även bör kunna omfatta förslag till vakantsättning av vissa förband. Regeringen avser att fatta beslut om beredskapssänkningar och vakantsättning av vissa förband i juni 1999.

Regeringen avser vidare att pröva om förhandlingar kan inledas med berörd industri för att kunna avtala om förskjutningar av materielleveranser för att kunna frigöra medel till angelägna utvecklingsprojekt. Regeringen prövar vidare andra möjligheter till besparingar inom utgiftsområdet.

Regeringskansliet har i januari 1999 påbörjat ett arbete som syftar till att inventera möjliga besparings- och rationaliseringsåtgärder redan under innevarande år. Avsikten med inventeringen är att undersöka möjligheterna att

skapa ekonomiskt utrymme för att kunna genomföra viktiga och tidskritiska materielprojekt på kort sikt.

Regeringen har vidare i 1999 års regleringsbrev gett Försvarmakten i uppdrag att senast den 15 juni 1999 redovisa en genomarbetad materielplan i 1999 års prisläge. Denna materielplan skall utgå från den framtida inriktningen av det militära försvaret och de ekonomiska ramar som har beslutats av riksdagen. Regeringen kommer därefter att i budgetpropositionen redovisa för riksdagen om innehåll, omfattning m.m. i denna materielplan och även redovisa för riksdagen de materielobjekt som fortsättningsvis bör styras med objektsramar.

Försvarmakten har ett stort innehav av försvarsmateriel, konstateras det i propositionen. I löpande försvarsmaterielkontrakt finns betydande belopp bundna i redan gjorda materielbeställningar. Försvarmakten skall enligt regeringen som utgångspunkt för materielplanen utgå från att samtliga planerade och pågående materielbeställningar skall ses över och omprövas mot bakgrund av den nya organisationen, gällande ekonomiska förutsättningar, krav på internationellt samarbete, exportstödjande verksamhet och bevarande av prioriterad kompetens inom landet. Vidare bör leveranstakten av materiel i nu liggande beställningar omprövas för att kunna frigöra medel i närtid.

Regeringen anser, som tidigare nämnts, att ett omställningsbidrag erfordras. Detta skall få användas för kostnader som hänger samman med de strukturförändringar inom Försvarmaktens krigs- och grundorganisation som påbörjas och genomförs under innevarande försvarsbeslutsperiod samt för de förskjutningar av materielleveranser som genomförs för att lösa resursproblem före år 2002.

Regeringen föreslår därför att ett omställningsbidrag anslås med 3 miljarder kronor år 2002 och 1 miljard kronor år 2003.

Materieförsörjningen

I propositionen konstateras att minskningen av försvarets storlek, till följd av det säkerhetspolitiska läget, ofrånkomligen leder till konsekvenser även för materielsidan. Det blir inte längre möjligt att upprätthålla en bred övervägande inhemsk materieförsörjning inom de budgetramar som förutses. Samtidigt, fortsätter regeringen, måste Sverige kunna få tillgång till den kompetens och materiel som behövs i kristider. Av stor vikt är att tillgodose luftförsvarets behov av kvalificerad materiel, där bl.a. Gripensystemet spelar en central roll. Enligt regeringen kommer det att behövas ett utökat internationellt samarbete inom en rad områden. Detta samarbete skall säkra strategiska kompetenser, skapa ömsesidiga industriella beroenden över nationsgränserna och säkra en framsynt försörjnings- och forskningsprocess.

I den första delen av försvarsbeslutet bestämdes att en inhemsk kompetens skulle säkerställas inom vissa angivna områden, nämligen beträffande telekrigsteknik, avancerad signaturanpassningsteknik, undervattensteknik och flygteknik samt i fråga om underhåll och vidmakthållande av de system som ingår i krigsorganisationen. Enligt regeringen bör behovet av baskompetenser nu förändras. Regeringen vill lyfta fram fler men betydligt snävare avgränsade områden för att bevara den inhemska kompetensen. Urvalet av

sådana s.k. strategiska kompetenser skall baseras på att de skall uppfylla något av följande kriterier:

- de skall avse specifika svenska förhållanden,
- de skall omgärdas av hög sekretess, nationellt eller internationellt,
- de skall vara av väsentlig betydelse för vår förmåga att anpassa befintliga system till ändrade krav och behov.

I propositionen anges att de strategiska kompetenserna utgör delar av följande områden: telekrigsteknik, undervattensteknik, avancerad signaturanpassningsteknik, flygteknik för vidmakthållande av JAS 39, vidmakthållande och underhåll av system i krigsförbanden, ledningssystemteknik, vapentechnik och ballistiskt skydd, Människa–System–Interaktion, systemteknik för obemannade farkoster, informationskrigsteknik samt skydd mot NBC-stridsmedel. Det meddelas i propositionen att regeringen avser att i särskild ordning pröva vilka strategiska kompetenser som Sverige behöver, omfattningen av dessa, hur de kan säkerställas och var de bör finnas.

Regeringen anser vidare att internationell samverkan beträffande forskning och teknikutveckling för Sveriges del är nödvändig. Det leder bl.a. till delade kostnader, större forskningsgrupper och möjligheter att delta i projekt som annars skulle vara för stora för ett enskilt land. Det betonas att särskild vikt bör läggas på att sammanlänka civil forskning och teknikutveckling med försvarets behov.

I propositionen redovisas också regeringens bedömningar rörande exportstödjande verksamhet och inriktningen av mellanstatligt samarbete på materielområdet. Regeringen avser att se över om nuvarande stöd till svensk försvarsindustris exportansträngningar och internationell samverkan är tillräckligt. I budgetpropositionen för år 2000 kommer regeringen att lämna de förslag som behövs och informera riksdagen om de åtgärder och förändringar som eventuellt behöver vidtas för att skapa erforderligt stöd till exportframgångar.

Beträffande mellanstatligt samarbete på materielområdet erinras om att försvarsministrarna i Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland i en avsiktsförklaring i juli 1998 gett uttryck för en gemensam vilja att samarbeta för att underlätta en omstrukturering av europeisk försvarsindustri. Arbetet skall vara slutfört under år 1999. Vidare har industriministrarna i de angivna länderna redovisat en gemensam inställning till vissa industripolitiska förutsättningar, avsedda att underlätta samarbete inom den europeiska flyg- och flygrelaterade försvarsindustrin. Enligt regeringen är det angeläget att samarbetet med andra stater på materielområdet ökar. Samarbetet bör bedrivas med sådan inriktning och omfattning som långsiktigt tillgodoser det militära försvarets intresse av att kunna skaffa materiel av hög kvalitet till bra villkor.

Regeringen understryker i propositionen att ansvaret för den försvarsindustriella omstruktureringen i huvudsak vilar på industriföretagen. Samtidigt har staten ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta önskvärd omstrukturering. Regeringen pekar på att minskade materielbeställningar från det svenska försvaret kommer att utsätta svensk försvarsindustri för påfrestningar. Enligt regeringens bedömning kan statsmakterna dock under ett över-

gångsskede genom lämpliga utvecklingsuppdrag och upphandling söka underlätta industrins möjligheter att medverka i pågående omstrukturering och internationellt samarbete. Detta, betonas det, gäller sådan industri som av försvarspolitiska skäl är av intresse för framtiden.

Här bör vidare påpekas att det i den nyligen avlämnade ekonomiska vårpropositionen (prop. 1998/99:100) framhålls att det nu aktuella försvarsbeslutet kommer att innebära påfrestningar på ett antal orter i Sverige. Det meddelas att det inom Regeringskansliet har tillsatts en särskild arbetsgrupp med uppdrag att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av denna omställning.

Motionerna

Svensk försvarsindustri har under lång tid haft en unik bredd, framhålls det i motion 1998/99:Fö6 (m). Sveriges alliansfria politik har medfört ett behov av självständig förmåga till anskaffning av i det närmaste samtliga av de i det svenska försvaret förekommande systemen. Detta har också inneburit att en för ett litet land unik systemkompetens kunnat upprätthållas. Det panikstopp som Försvarsmakten tvingas till som följd av likviditetsindragningen i samband med den fulla tillämpningen av anslagsförordningen försätter nu stora delar av försvarsindustrin i en akut krissituation, påpekar motionärerna och erinrar om att drygt tre miljarder kronor saknas för materielanskaffning under de närmaste tre åren jämfört med planeringen i enlighet med nu gällande försvarsbeslut.

Ingen kan förneka de förändringskrav som följer av de senaste årens förändrade förutsättningar, fortsätter motionärerna. Svensk försvarsindustri kommer i framtiden inte att kunna upprätthålla samma breda kompetens på samma mängd områden som tidigare. Varken inhemsk eller utländsk efterfrågan är tillräcklig för detta, samtidigt som den tekniska utvecklingen accentuerar behovet av ett allt närmare samarbete med utländska partner.

Regeringens överväganden kring försvarsindustriella frågor har emellertid enligt motionärerna under lång tid varit alltför översiktliga. I flera avseenden saknas i försvarsbeslutet såväl inriktning som medel att förverkliga det regeringen säger sig vilja värna av industriell kapacitet och kompetens. I motionen föreslås därför att det tillsätts en parlamentarisk utredning med uppgift att göra en genomgripande översyn av förutsättningarna för svensk försvarsindustriell kompetens och dess betydelse särskilt i anpassningsperspektivet. Motionärerna menar att en utredning om försvarsindustrins förutsättningar och villkor bör omfatta:

- en översyn av prioriteringarna beträffande kompetens och struktur avseende forskning och utveckling, anskaffning och produktion av försvarsmateriel,
- förutsättningarna för internationellt samarbete med andra länders försvarsindustrier,
- en granskning av hur exportmöjligheterna redan kan förbättras genom förändrad tillämpning av gällande lag,

– en översyn av nuvarande lagstiftning och en analys av möjligheterna att skapa gemensamma exportregler för försvarsmaterieföretag inom hela EU.

I fråga om de ekonomiska förutsättningarna för försvaret förordas i motionen sammanfattningsvis oförändrad ekonomisk ram, full kompensation för effekterna av likviditetsindragningen i samband med den fulla tillämpningen av anslagsförordningen samt fortsatt kompensation för teknisk fördyring för försvarsmateriel, dvs. teknikfaktorn bör ej avskaffas.

I motion 1998/99:Fö8 (v) konstateras att Vänsterpartiet länge har krävt att det militära försvaret skall minskas till förmån för andra verksamheter inom den offentliga sektorn. Med ett minskat svenskt försvar följer också en minskad försvarsindustri. Enligt motionärerna är en omstrukturering nödvändig för att stimulera försvarsindustrin att övergå från militär till civil produktion. Vänsterpartiets långsiktiga mål är att all försvarsindustri skall omstruktureras till civil produktion och nytta. Även om många företag redan har påbörjat en omställning har regeringen ett ansvar för att stimulera en fortsatt utveckling på området, anför motionärerna och föreslår ett uttalande av riksdagen i frågan.

Vidare uppmärksammas i motionen det ökande europeiska försvarsindustri-samarbetet. Mot bakgrund av de minskande försvarsbudgetarna, som motionärerna ansluter sig till, är det förståeligt med ett sådant samarbete. Dock menar motionärerna att det därvid är viktigt att hävda att den del av den gemensamma produktion som kan komma i fråga och som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande skall placeras i Sverige. Detta borde riksdagen som sin mening ge regeringen till känna, yrkas det i motionen.

I motion 1998/99:Fö9 (kd) understryks att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera kvalificerade högteknologiska system har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde och att det är väsentligt att reduceringen av materielanskaffningen inte får ge långsiktiga negativa konsekvenser för den inhemska kompetensen. En hög nivå på utvecklingsverksamheten är nödvändig för att erforderlig kompetens skall kunna bibehållas i ett tillväxtläge och för att svensk försvarsindustri skall betraktas som en attraktiv samarbetspartner i den omstruktureringsfas som den europeiska försvarsindustrin befinner sig i. Vidare pekar motionärerna på att försvarsindustrin även har betydelse för det civila samhället eftersom dess spetsteknologier ger spridningseffekter till utveckling av civila produkter. Enligt motionärerna bör det uppdras åt regeringen att snarast ge långsiktiga besked om den framtida försvarsindustriella policyn.

I fråga om strategiska kompetenser inom försvarsmaterielindustrin vill motionärerna särskilt lyfta fram två områden, nämligen missiler och ubåtar. Utvecklingen av robotsystemet BAMSE bör enligt motionärerna fortsätta och fullföljas till anskaffning. De menar också att en inhemsk ubåtskompetens tillhör en av de strategiska kompetenser som noga bör övervägas.

Beträffande de ekonomiska ramarna anför motionärerna att de inte kan ansluta sig till förslaget i propositionen innan konsekvenserna för grund- och krigsorganisationen under den kommande försvarsbeslutsperioden har klargjorts. I motionen förordas vidare i fråga om teknikfaktorn att regeringen bör

återkomma med en precisering av hur teknisk och materiell förnyelse skall säkerställas när teknikfaktorn har avskaffats. Motionärerna efterlyser härutöver en analys av köpkraftseffekterna av den förändrade tillämpningen av anslagsförordningen.

Också motion 1998/99:Fö7 (fp) innehåller ett yrkande om försvarets materielförsörjning. Enligt motionärerna ligger svensk försvarsindustri inom åtskilliga områden på en hög internationell nivå. Ju fler intressanta materielprojekt som svensk försvarsindustri kan erbjuda desto intressantare blir den som partner i det alltmer internationella försvarsindustri-samarbetet, sägs det. Härutöver pekas på behovet av fortsatt samarbete med lämpliga partners i Förenta staterna och att detta samarbete inte får ställas mot ett ökat samarbete med europeisk försvarsindustri.

I fråga om ekonomiska ramar ansluter sig motionärerna i princip till förslaget i propositionen. Därvid förutsätter motionärerna att ramarna ger utrymme för erforderlig teknisk förnyelse. Vidare förordas ett något högre omställningsbidrag än vad regeringen föreslagit.

Enligt vad som anförs i motion 1998/99:Fö15 (mp) är det bättre att avveckla den försvarsindustriella verksamhet som inte längre behövs och i stället vidta statliga arbetsmarknadspolitiska insatser på de berörda orterna. Motionärerna avvisar förslag om ett ökat samarbete mellan svenska och andra europeiska tillverkare av försvarsmateriel. Ett sådant samarbete skulle innebära att framtida vapensystem i än högre utsträckning blir tillverkade i samarbete mellan svenska och utländska företag, sägs det. Beträffande de ekonomiska ramarna förordas i motionen en neddragning av ramarna för perioden 2002–2004 med 5 miljarder kronor utöver regeringens förslag till neddragning.

Näringsutskottets ställningstagande

Näringsutskottet vill inledningsvis framhålla – med instämmande i vad utskottet tidigare (senast 1997/98:NU7y) anfört – att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera högteknologiska produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Vidare gäller att den industripolitiska betydelsen av denna produktion är hög. Ett kvalificerat tekniskt kunnande har frambringats i försvarsindustrin. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället. Den höga tekniska nivån grundar sig bl.a. på ett väl fungerande samspel mellan forskning och industriproduktion. Inom delar av försvarsindustrin är den civila verksamheten av större omfattning än den rent militära verksamheten.

När nu det svenska försvaret, mot bakgrund av det säkerhetspolitiska läget, kommer att reduceras i storlek och ges en något annan inriktning får det självfallet konsekvenser för den svenska försvarsmaterielindustrin. Det blir inte längre möjligt att upprätthålla en bred inhemsk materielförsörjning inom de skisserade budgetramarna. Näringsutskottet finner det naturligt att materielförsörjningen anpassas till det nya säkerhetspolitiska läget och till den nya försvarsorganisationens behov. Härtill kommer effekterna av de uppkomna ekonomiska problemen under innevarande försvarsbeslutsperiod.

Näringsutskottet har noterat regeringens uppdrag till Försvarsmakten att senast den 15 juni 1999 redovisa en genomarbetad materielplan som skall utgå från den framtida inriktningen av det militära försvaret och de ekonomiska ramar som har beslutats av riksdagen. Som tidigare nämnts kommer regeringen därefter i budgetpropositionen för år 2000 att redovisa innehåll, omfattning m.m. i materielplanen. Riksdagen får sålunda under hösten 1999 anledning att återkomma till denna materielplan.

Som påpekas i propositionen kommer den framtida industriella förmågan hos svensk försvarsindustri att i väsentlig omfattning baseras på ömsesidiga industriella beroenden över nationsgränserna och på ett ökat mellanstatligt samarbete på materielområdet. Denna utveckling mot ett ökat internationellt samarbete beträffande försvarsmateriel är inte unik för Sverige. Till följd av minskade försvarsbeställningar, ökad internationell konkurrens och en i många fall allt större teknisk komplexitet måste även de utländska försvarsmaterielindustrierna söka ökat internationellt samarbete. Näringsutskottet har därför inget att erinra mot vad som sägs i propositionen om vikten av ökat mellanstatligt samarbete på materielområdet. Utskottet vill dock peka på betydelsen av att den del av den gemensamma produktion som kan komma i fråga och som är grundad på svensk teknik och svenskt kunnande i så hög grad som möjligt blir placerad i Sverige. Utan att gå in på frågan om riktlinjer för den svenska krigsmaterielexporten, som inte är en fråga för näringsutskottet att ta ställning till, välkomnar utskottet vad som anförs i propositionen om att regeringen skall se över om nuvarande stöd till den svenska försvarsindustrins exportansträngningar och till internationell samverkan är tillräckligt. Vidare är det angeläget att svensk försvarsindustri får delta på likvärdiga villkor i den europeiska omstruktureringen på försvarsmaterielområdet. Med sin höga kompetens inom flera områden torde den svenska försvarsindustrin ha goda möjligheter att vara en attraktiv partner i den förestående europeiska omstruktureringen på materielområdet.

Det är ofrånkomligt att de minskande materielbeställningarna från det svenska försvaret kommer att medföra stora påfrestningar för den svenska försvarsindustrin. Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering. I likhet med regeringen anser näringsutskottet att statsmakterna under en övergångsperiod genom lämpliga utvecklings- och anskaffningsuppdrag kan underlätta omställningen hos sådan industri som av försvarspolitiska skäl är av intresse för framtiden. Vidare har utskottet noterat vad regeringen framhållit i den ekonomiska vårpropositionen om att försvarsbeslutet kommer att innebära påfrestningar på ett antal orter i Sverige och att en särskild arbetsgrupp tillsatts med uppdrag att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av denna omställning.

Med det sagda ansluter sig näringsutskottet till vad som anförs i propositionen om försvarsmaterielindustrin och avstyrker samtliga här behandlade motionsyrkanden.

På näringsutskottets vägnar

Barbro Andersson Öhrn

I beslutet har deltagit: Barbro Andersson Öhrn (s), Reynoldh Furustrand (s), Lennart Beijer (v), Karin Falkmer (m), Sylvia Lindgren (s), Ola Karlsson (m), Nils-Göran Holmqvist (s), Gunilla Wahlén (v), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Ingegerd Saarinen (mp), Åke Sandström (c), Eva Flyborg (fp), Anne Ludvigsson (s), Karl Gustav Abramsson (s), Harald Bergström (kd) och Jan Backman (m).

Avvikande meningar

1. Karin Falkmer (m), Ola Karlsson (m), Inger Strömbom (kd), Ola Sundell (m), Eva Flyborg (fp), Harald Bergström (kd) och Jan Backman (m) anser att näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet vill inledningsvis framhålla – med instämmande i vad utskottet tidigare (senast 1997/98:NU7y) anfört – att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera högteknologiska produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Vidare gäller att den industripolitiska betydelsen av denna produktion är hög. Ett kvalificerat tekniskt kunnande har frambringats i försvarsindustrin. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället. Den höga tekniska nivån grundar sig bl.a. på ett väl fungerande samspel mellan forskning och industriproduktion. Inom delar av försvarsindustrin är den civila verksamheten av större omfattning än den rent militära verksamheten.

Det är emellertid uppenbart att den svenska försvarsindustrin i framtiden inte kan upprätthålla sin breda kompetens. Den tekniska utvecklingen fordrar samarbete mellan företag och över nationsgränserna. Härtill kommer att efterfrågan på försvarsmateriel – både den inhemska och utländska – minskar och får en delvis annan inriktning. Den svenska försvarsmaterielindustrin står därför inför en omfattande omstrukturering som starkt kommer att påverka företagen och deras anställda.

Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering. Från statens sida är det också av väsentligt intresse att den kvarvarande inhemska försvarsindustrin kan försörja det svenska försvaret med den kompetens och det materiel som behövs i kristider. Mot bakgrund av denna utveckling finns det enligt näringsutskottets mening – och i linje med vad som i denna del anförs i motionerna 1998/99:Fö6 (m), 1998/99:Fö9 (kd) och 1998/99:Fö7 (fp) – anledning att överväga om de förutsättningar som har gällt för den svenska försvarsmaterielindustrin är optimala med de nya förutsättningarna.

Härutöver har regeringens handläggning av olika försvarsindustriella frågor under senare tid skapat ytterligare osäkerhet om försvarsindustrins framtida verksamhet. De tvära kasten beträffande de ekonomiska förutsättningarna – främst på grund av den ändrade tillämpningen av anslagsförordningen men också genom förslaget att teknikfaktorn skall slopas – har försatt stora delar av den svenska försvarsindustrin i en akut situation. Det är förvånande att effekterna av den ändrade tillämpningen av anslagsförordningen inte klargjordes mer i detalj i samband med beslutet om den förändrade tillämpningen. Jämfört med planeringen enligt gällande försvarsbeslut saknas nu betydande medel för materielanskaffning. Denna brist leder till att erforderliga beställningar i fråga om de s.k. tidskritiska materielprojekten uteblir. De uteblivna besluten från regeringens sida riskerar därmed att slå sönder stora delar av den svenska försvarsindustrin med betydande personalinskränkningar som följd. Regeringens oklara besked medför också att förutsättningarna för den svenska försvarsindustrin att delta i internationellt samarbete försåras avsevärt.

Med hänsyn till den akuta situationen för försvarsmaterielindustrin i Sverige och regeringens oklara handläggning av de försvarsindustriella frågorna bör riksdagen, menar näringsutskottet, nu anmoda regeringen att tillsätta en utredning om försvarsindustrin med syfte att mer långsiktiga – och över åren stabila – besked om policyn för försvarsmaterielindustrin skall kunna lämnas. Förutom prioriteringar avseende kompetens och struktur inom den svenska försvarsmaterielindustrin bör i en sådan utredning analyseras bl.a. förutsättningarna för internationellt samarbete, exportvillkoren och möjligheterna att skapa gemensamma exportregler för försvarsmaterieföretag inom EU. Eftersom situationen för försvarsindustrin är akut bör utredningen bedrivas med skyndsamhet.

Med det anförda tillstyrker näringsutskottet de nu aktuella yrkandena i motionerna 1998/99:Fö6 (m), 1998/99:Fö9 (kd) och 1998/99:Fö7 (fp). De övriga här behandlade motionsyrkandena avstyrks.

2. Ingegerd Saarinen (mp) anser att näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

I linje med vad som anförs i motionerna 1998/99:Fö8 (v) och 1998/99:Fö15 (mp) anser näringsutskottet att en övergång till mer civil produktion inom försvarsindustrin är både nödvändig och önskvärd. Med ett minskat försvar i Sverige följer också en minskad svensk försvarsindustri. Även om ansvaret för omstruktureringen av försvarsindustrin i väsentlig del vilar på företagen har staten som huvudsaklig beställare av försvarsmateriel ett stort ansvar för att möjliggöra och underlätta denna omstrukturering. Regeringen bör därför på lämpligt sätt stimulera företagen att i ökad utsträckning övergå från militär till civil produktion.

Omstruktureringen av den svenska försvarsmaterielindustrin kommer att utsätta företagen och deras anställda för stora påfrestningar. På de orter i Sverige som i hög grad är beroende av försvarsindustrin kan effekterna av omstruktureringen bli kännbara. Näringsutskottet förutsätter att regeringen vid behov vidtar arbetsmarknadspolitiska åtgärder på de berörda orterna.

Utskottet har vidare i den frågan noterat vad som anføres i den ekonomiska vårpropositionen om att regeringen har tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppdrag att förbereda eventuella åtgärder för att dämpa effekterna av omställningen till följd av försvarsbeslutet.

Enligt näringsutskottets mening bör riksdagen i ett uttalande till regeringen ansluta sig till vad utskottet här anför. Därmed tillstyrks de nu aktuella yrkandena i nyssnämnda motioner. Övriga motionsyrkanden rörande försvarsmaterielindustrin avstyrks av utskottet.

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	2
Motionerna	3
Motioner med anledning av proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar	3
Motioner från den allmänna motionstiden 1999	8
Utskottet	8
Ärendets beredning i utskottet	8
Den fortsatta försvarspolitiska processen.....	10
Riktlinjer för totalförsvarets ekonomi	13
Inriktningen av försvarspolitiken m.m.	21
Försvarspolitikens inriktning.....	21
Behov av beredskap	30
Utveckling av anpassningsförmågan.....	31
Det militära försvaret	37
Operativa förmågor och beredskap	37
Krigsorganisationens utveckling	42
Grundorganisationens utveckling.....	52
Materieförsörjning	55
Det civila försvaret m.m.	64
Förmågor inom det civila försvaret	64
Den fortsatta inriktningen av planeringen för det civila försvaret	66
Funktionen Ordning och säkerhet	67
Funktionen Telekommunikationer	68
Delfunktionen Elförsörjning.....	70
Ekonomisk politik i kriser och krig	73
Vissa planeringsfrågor vad gäller det civila försvaret och beredskapen mot svåra påfrestningar på samhället i fred	74
Personal.....	77
Personalfrågornas handläggning	77
Totalförsvarsplikt	77
Försvarsmaktens utbildningsverksamhet.....	82
Övriga personalfrågor	84
Ledningsfrågor.....	89
Behov av en förändrad ledning. Samlad översyn av ledningssystemet	89
Det militära ledningssystemet	92
Ledningssystem för det civila försvaret	94
Ledning och samordning vid svåra påfrestningar på samhället i fred	94
Informationskrigföring	96
Informationsberedskap inför svåra påfrestningar på samhället i fred	97
Samhällets räddningstjänst.....	100
Hemställan	102

Reservationer	105
1. Moderata samlingspartiets försvarspolitik (mom. 1, 2, 3, 4, 7, 8, 10, 14 och 15)	105
2. Riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi (mom. 2).....	113
3. Riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi (mom. 2).....	115
4. Riktlinjerna för totalförsvarets ekonomi (mom. 2).....	115
5. Teknikfaktorn (mom. 3).....	116
6. Minröjningsverksamhet (mom. 9).....	116
7. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)	117
8. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)	118
9. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)	118
10. Grundorganisationens utveckling (mom. 11).....	119
11. Grundorganisationens utveckling (mom. 11).....	120
12. Materieförsörjning (mom. 12).....	121
13. Mål för det civila försvaret, m.m. (mom. 13).....	122
14. Totalförsvarsplikt (mom. 14)	123
15. Översyn av ledningssystemet (mom. 16)	124
Särskilda yttranden	125
1. Krigsorganisationens utveckling (mom. 10)	125
2. Informationskrigföring (mom. 17)	125
3. Avvägningen inom totalförsvaret.....	126
Näringsutskottets yttrande	127